AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

ESKİ ÇAĞ KARTACA ŞEHRİNDE TİCARİ FAALİYETLER

Emre ÇETİNKAYA

Danışman

Doç. Dr. Mehmet OKTAN

Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

ESKİ ÇAĞ KARTACA ŞEHRİNDE TİCARİ FAALİYETLER

Emre ÇETİNKAYA

Danışman

Doç. Dr. Mehmet OKTAN

Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Emre ÇETİNKAYA'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak □ oy çokluğu □ ile kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Elif AKGÜN KAYA	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Doç. Dr. Mehmet OKTAN	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Nihal TÜNER ÖNEN	(İmza)

Tez Başlığı: Eski Çağ Kartaca Şehrinde Ticari Faaliyetler

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 25.04.2025
Mezuniyet Tarihi :

(İmza)
Prof. Dr. Tuncer DEMİR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ,

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Eski Çağ Kartaca Şehrinde Ticari Faaliyetler" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Emre ÇETİNKAYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Emre ÇETİNKAYA
Öğrenci Numarası	202155001005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları
Programı	
Programın Türü	Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Mehmet OKTAN
Tez Başlığı	Eskiçağ Kartaca Şehrinde Ticari Faaliyetler
Turnitin Ödev Numarası	2560207391

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 06/01/2025 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %15

alıntılar dahil % 26'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

…./…./….

(danışman imza)

İ Ç İ N D E K İ L E R

TABLOLAR LİSTESİ iv

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ v

HARİTALAR LİSTESİ vi

KISALTMALAR LİSTESİ vii

ÖZET viii

SUMMARY ix

ÖNSÖZ x

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

AKDENİZ BÖLGESİ ESKİ ÇAĞ UYGARLIKLARI VE TİCARET

1.1. Akdeniz Coğrafyası ve Stratejik Önemi 5

1.1.1. Akdeniz Bölgesi Coğrafyası ve İklimi 5

1.1.2. Çağlar Kapsamında Akdeniz Bölgesi Ticaret Yolları 7

1.1.3. Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi Önemli Ticaret Merkezleri 12

1.2. Akdeniz Bölgesi Eski Çağ Uygarlıkları 17

1.2.1. Mısırlılar ve Ticaret Yapısı 17

1.2.2. Yunanlar ve Ticaret Yapısı 18

1.2.3. Fenikeliler ve Ticaret Yapısı 19

1.2.4. Romalılar ve Ticaret Yapısı 20

1.3. Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi'nde Ticaret ve Mal Değişimi 23

1.4. Kartaca ve Fenike İlişkisi 27

İKİNCİ BÖLÜM

KARTACA'NIN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Kartaca'nın Kuruluşu ve Tarihi 30

2.1.1. Fenike Kolonizasyon Hareketi 30

2.1.2. Şehir Devleti Olarak Kuruluşu 33

2.1.3. Fenike Şehir Devletlerinden Bağımsızlaşması 35

2.2. Sosyal ve Siyasal Yapısı 37
2.2.1. Yönetim Biçimi, Meclis Yapısı ve Yöneticiler 37
2.2.2. Sosyal Sınıflar, Toplumsal Sınıf ve Gündelik Yaşam 39
2.2.3. Din, Tanrılar ve Ritüeller 42
2.3. Kartaca-Roma Savaşları ve Ticarete Etkisi 46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KARTACA'DA TİCARİ FAALİYETLER

3.1. Kartaca'nın Ticari Yapısı 49
3.1.1. Deniz Ticareti ve Stratejik Konumu 49
3.1.2. Kara Ticareti ve İç Bölgelerle İlişkileri 51
3.2. Limanlarının Yapısı ve Fonksiyonları 52
3.3. Gemi Yapımında Kullanılan Teknolojiler 57
3.4. Ticaretin Şehrin Ekonomik Yapısındaki Rolü 59
3.5. Ticaret Malları ve Ticarete Konu Olan Ürünler 60
3.5.1. Üretilen Mallar 60
3.5.2. Başka Bölgelerden Temin Edilen Ürünler 65
3.5.3. Ticaretin Organizasyonu ve Taşımacılık 69
3.5.4. Malların Ticareti ve Satışı 70
3.6. Ticaret Yolları ve Denizcilik Faaliyetleri 71
3.6.1. Kartaca'nın Kullandığı Ticaret Yolları 71
3.6.2. Ticaret Kolonileri 72
3.7. Ticaret Ağları 74
3.8. Ticarete Sağladığı Katkılar 76
3.9. Ticari Rakipler ve Ticaret Anlaşmazlıkları 78
3.9.1. Etrüskler ve Ligurlarla Ticari Anlaşmazlıklar 78
3.9.2. Sardinya ve İber Yarımadasıyla Ticari Anlaşmazlıklar 78
3.9.3. Sicilya ve Batı Akdenizle Ticari Anlaşmazlıklar 79
3.9.4. Mısırla Ticari Anlaşmazlıklar 80
3.9.5. Yunanlar ve Helenistik Krallıklarla Ticari Anlaşmazlıklar 81
3.9.6. Romayla Ticari Anlaşmazlıklar 82

SONUÇ **84**
KAYNAKÇA **87**
ÖZGEÇMİŞ **104**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Akdeniz Bölgesi Ticaret Yolları 12
Tablo 2. Akdeniz Bölgesi Ticaret Merkezleri 14
Tablo 3. Akdeniz Bölgesi Önemli Limanlar 17
Tablo 4. Fenike Kolonizasyon Şehirleri ve Limanları 32
Tablo 5. Kartaca'nın Yönetim Yapısı..... 37
Tablo 6. Kartaca'nın Sosyal Yapı 40
Tablo 7. Kartaca Limanlarının Yapısal ve Fonksiyonel Özellikleri..... 57
Tablo 8. Kartaca Ticaret Kolonileri..... 74

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Via Appia Yolu 22
Fotoğraf 2. Lidya Dönemi Sikke Görüntüsü 24
Fotoğraf 3. Fenike Paraları 25
Fotoğraf 4. Yunan Drahmi Para Örneği 25
Fotoğraf 5. Roma Denarius Para Örnekleri 26
Fotoğraf 6. Fenike Tanrısı Baal 29
Fotoğraf 7. Kartaca "Theodosian Evleri" 41
Fotoğraf 8. Kartaca Tanrısı Baal Hammon 43
Fotoğraf 9. Baal Hammon'a Adanan Tapınak 43
Fotoğraf 10. Kartaca Tanrısı Tanit Figürü 44
Fotoğraf 11. Kartaca'da Baal Hammon'a Adanmış Bir Anıt ve Bebek Mezarı 45
Fotoğraf 12. Limanların Görüldüğü Uydu Fotoğrafı 54
Fotoğraf 13. Askeri Liman Tasarımı 55
Fotoğraf 14. Surlar İçindeki Askeri ve Ticari Liman 56
Fotoğraf 15. Limanlarının Günümüzdeki Görüntüsü 56
Fotoğraf 16. Trireme Savaş Gemisi 58
Fotoğraf 17. Kartaca'nın Cam Eşyalarından Parçalar 61
Fotoğraf 18. Kartaca'nın Metal Ürünleri 62
Fotoğraf 19. Kartaca'da Üretilen Fildişi Kaşık 66
Fotoğraf 20. Kartaca'da Üretilen Altın ve Gümüş Eşyalar 66

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Akdeniz Bölgesi Haritası 5
Harita 2. Akdeniz Çevresindeki Fiziki Unsurlar 6
Harita 3. MÖ 264'ten MÖ 146'ya Roma 23
Harita 4. Sidon, Tyrus ve Byblos Şehirlerinin Konumları 31
Harita 5. İkinci Pön Savaşı Sırasında Kartaca Sınırları 33
Harita 6. Sardinya, Korsika ve Sicilya Adaları 50
Harita 7. Kartaca Döneminde Akdeniz'de Ticaret 51
Harita 8. Kartaca Kara Ticaret Yolu 52
Harita 9. 18. yy. Kartaca Limanları Haritası 53

KISALTMALAR LİSTESİ

MÖ	: Tarih Öncesinde
yy	: Yüzyıl

ÖZET

Araştırma, Akdeniz'in tarihsel coğrafyasını ve Kartaca'nın Akdeniz Bölgesi'ndeki ticari faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Akdeniz, jeolojik ve kültürel açıdan çok sayıda medeniyetin etkileşimde bulunduğu bir bölgedir. Bu nedenle tarihsel olarak ticaretin, kültürler arası alışverişin ve teknolojik gelişmelerin merkezi olmuştur. Fenikeliler gibi denizci uygarlıkların katkılarıyla, Akdeniz'deki ticaret yolları önemli bir ekonomik potansiyel yaratmıştır. Bu bağlamda çalışmada Kartaca'nın Akdeniz ticaretindeki stratejik rolü ve diğer medeniyetlerle olan ekonomik ilişkileri, kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Böylelikle, Kartaca'nın Akdeniz Bölgesi'ndeki ekonomik ve kültürel etkileri ortaya konmuştur. Bu araştırmanın yapılmasındaki en önemli motivasyonlardan biri bu konuda yazılmış çok fazla Türkçe akademik kaynak bulunmamasıdır.

Araştırmanın bulguları, Kartaca'nın Akdeniz ticaretindeki stratejik konumunu ve bu konumun ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Kartaca'nın coğrafi avantajları ve liman altyapısının etkin kullanımı, hem deniz hem de kara ticaretinde üstünlük sağlamasına olanak tanımıştır. Deniz ticaretinde Batı Akdeniz'deki koloniler ve Doğu Akdeniz'deki medeniyetlerle kurulan bağlantılar, şehrin ticari gücünü artırırken, kara ticaretinde Sahra'nın güneyinden getirilen değerli kaynakların pazarlanması, Kartaca'yı kıtalararası bir ticaret merkezi haline getirmiştir. (Salama, 1981: 513-230) Ayrıca, organize liman sistemi ve gemi yapımındaki teknolojik yenilikler, ticaretin sürekliliğini ve güvenliğini sağlayarak Kartaca'nın ekonomik çeşitliliğini desteklemiştir.

Kartaca'nın ticaret politikaları, diplomatik ilişkiler ve kolonizasyon stratejileri, şehrin ekonomik ve siyasi nüfuzunu genişletmesinde kritik bir rol oynamıştır. Yerel kabilelerle yapılan ittifaklar ve Akdeniz'deki kolonilerin entegrasyonu, ticaret yollarının güvenliği ve kaynakların düzenli akışı açısından önem taşımıştır. Üretilen yüksek değerli mallar ve temel ürünler, şehrin ekonomik bağımsızlığını pekiştirirken, dış pazarlarda lüks tüketim merkezi olarak tanınmasını sağlamıştır. Ancak, ticaret yollarının kontrolü konusundaki rekabet, Roma ve Yunan medeniyetleriyle yaşanan askeri çatışmalara yol açmış, bu durum Kartaca'nın bölgesel egemenliğini kaybetmesine neden olmuştur. Tüm bu bulgular, Kartaca'nın ekonomik ve stratejik faaliyetlerinin Akdeniz ticaretinin dinamikleri üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Çağ, Fenikeliler, Kartaca, Akdeniz Bölgesi, Ticari Faaliyetler

ABSTRACT
COMMERCIAL ACTIVITIES IN THE ANCIENT CITY OF CARTHAGE

The research aims to examine the Mediterranean's historical geography and Carthage's commercial activities in the Mediterranean region. The Mediterranean is a region where numerous civilizations have interacted geologically and culturally. Therefore, it has historically been a center of trade, intercultural exchange, and technological advancements. With the contributions of maritime civilizations like the Phoenicians, trade routes in the Mediterranean created significant economic potential. In this context, the first part of the study discusses how trade in the region was shaped and how it directed cultural interaction by addressing elements such as the trade network, import and export goods, and types of ships used during the period from the founding to the fall of Carthage.

The findings of the study comprehensively reveal Carthage's strategic position in Mediterranean trade and its impact on economic growth. Carthage's geographical advantages and the efficient utilization of its port infrastructure enabled it to establish dominance in both maritime and overland trade. In maritime trade, the colonies in the Western Mediterranean and connections with civilizations in the Eastern Mediterranean enhanced the city's commercial strength, while in overland trade, the marketing of valuable resources brought from the southern Sahara transformed Carthage into an intercontinental trade hub. Moreover, the organized port system and technological innovations in shipbuilding ensured the continuity and security of trade, supporting Carthage's economic diversification.

Carthage's trade policies, diplomatic relations, and colonization strategies played a critical role in expanding the city's economic and political influence. Alliances with local tribes and the integration of colonies in the Mediterranean were vital for ensuring the security of trade routes and the steady flow of resources. The production of high-value goods and essential commodities not only reinforced the city's economic independence but also established its reputation as a hub of luxury consumption in foreign markets. However, competition over the control of trade routes led to military conflicts with Roman and Greek civilizations, ultimately resulting in Carthage's loss of regional dominance. All these findings reveal the decisive impact of Carthage's economic and strategic activities on the dynamics of Mediterranean trade.

Keywords: Ancient Era, Phoenicians, Carthage, Mediterranean Region, Commercial Activities.

ÖNSÖZ

Akdeniz, tarihsel ve coğrafi açıdan büyük bir öneme sahip bir bölge olarak, medeniyetlerin gelişimine ev sahipliği yapmıştır. Bölge, farklı kültürlerin etkileşimde bulunması ve stratejik ticaret yollarının kesişim noktası olması sayesinde büyük bir kültürel ve ekonomik zenginlik sunmuştur. Fenikeliler gibi denizci uygarlıklar, bu coğrafyada deniz ticaretini kullanarak büyük bir güç haline gelirken, Akdeniz'in verimli toprakları ve elverişli iklimi tarım ve ticaretin gelişmesine olanak sağlamıştır. Kartaca, bu zengin coğrafyada deniz ticaretinin merkezi olarak yükselmiş ve dönemin en güçlü şehirlerinden biri haline gelmiştir.

Bu araştırma temel olarak, Kartaca'nın Akdeniz dünyasında oynadığı ticari rolü ve stratejik önemini incelemeyi amaçlamaktadır. Kartaca'nın güçlü ekonomik yapısı ve bu yapının diğer Akdeniz uygarlıkları üzerindeki etkileri, şehrin güç kazanmasını sağlayan unsurların başında gelmektedir. Ayrıca, Kartaca'nın tarihsel serüveni, Roma İmparatorluğu'yla olan rekabeti ve nihayetinde yıkılışı, bölgedeki kültürel ve ekonomik dinamiklerin daha iyi anlaşılabilmesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, Akdeniz tarihinin şekillenmesinde Kartaca'nın rolüne dair kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Yüksek lisans tezimin uzun çalışma sürecinde beni yönlendiren ve hiçbir zaman yardımlarını ve desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet OKTAN'a, ayrıca tez çalışmalarıma katkılarından dolayı Prof. Dr. Nihal TÜNER ÖNEN ve Doç. Dr. Elif AKGÜN KAYA'ya teşekkür ederim.

Emre ÇETİNKAYA

Antalya, 2025

GİRİŞ

Coğrafi olarak doğudan batıya uzanan bir deniz olan Akdeniz, stratejik önemiyle tarih boyunca dikkat çeken bir bölge olmuştur. Jeolojik ve kültürel açıdan oldukça zengin bir coğrafyayı çevrelemekte ve yaklaşık olarak 2,5 milyon km² gibi oldukça geniş bir alanı kaplamaktadır. Avrupa, Asya ve Afrika'nın arasında yer almakta ve Cebelitarık Boğazı ile Atlantik Okyanusu'na, Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e bağlanmaktadır (Blondel, 2010: 4). Kuzeyde dağlık alanlarla çevriliyken, güneyde Kuzey Afrika'nın çöl alanlarına kadar uzanmaktadır. Dağlık alanlar, geniş ovalar ve kıyı yapılarıyla çeşitlilik gösteren Akdeniz; tipik olarak sıcak ve kuru yazlar, ılıman ve yağışlı kışlar ile karakterizedir (Fischer ve Garrison, 2009: 3; Dayan vd., 2015: 2525). Bereketli toprakları, elverişli iklimi ve coğrafi konumu yerleşim, tarım ve ticaret için uygun koşullar sağlamış ve her tür ticaret açısından stratejik bir merkez haline gelmiştir. Böylelikle, antik çağlarda yalnızca bir suyolu olmakla kalmamış aynı zamanda ticaret yollarının kesişim noktası olmuştur (Avcı, 2019: 15). Bu durum, kültürel alışverişin, etkileşimin odak noktası haline gelmesini (Broodbank, 2013: 22), teknolojik gelişmelerin merkezi olmasını ve çevresinde birçok medeniyetin gelişimine ev sahipliği yapmasını sağlamıştır (Blondel, 2010: 10). Nitekim Fenikeliler, Yunanlar ve Romalılar gibi eski uygarlıkların ticaret ve kültür merkezi olmuştur (Abulafia, 2003: 8). Fenikeliler, bu zengin coğrafyada öne çıkan önemli bir denizci uygarlık olarak dikkat çekmektedir (Baysoy, 2015:13). Zira Fenikeliler, geniş ticaret ağı kurarak liman kentleri inşa etmiştir. Roma İmparatorluğu ise Akdeniz'i "Mare Nostrum" olarak adlandırarak, ekonomik ve siyasi merkez haline getirmiştir (Kayrak, 2019: 2). İpek Yolu gibi kara yolları da bölgenin ticari önemini artırmıştır (Ergin, 2009: 1; Şahin, 2020: 71). Ancak, Akdeniz'in sunduğu bu koşullar aynı zamanda büyük siyasi mücadelelerin merkezi haline gelmesine yol açmıştır.

Fenikeliler gibi denizci uygarlıklar, Akdeniz'in doğal limanlarını, deniz ticaretine uygun yapısını kullanarak ekonomik ve kültürel anlamda üstünlük sağlamışlardır. Bölgenin zengin maden yatakları ve verimli toprakları, özellikle bronz ve demir çağlarında büyük önem taşımıştır (Kaufman, 2014: 1). Akdeniz iklimi bölgede zeytin, üzüm gibi tarımsal ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlamış ve bu ürünler Eski Çağ'da önemli birer ticaret metası haline gelmiştir. Ayrıca, iklimin sağladığı avantajlar sayesinde Fenike, Roma ve Kartaca gibi medeniyetler bölge üzerinde siyasi ve ekonomik hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır (Abulafia, 2003: 35).

Doğu Akdeniz'in kıyılarında ortaya çıkan Fenikeliler, deniz ticaretindeki başarıları ve kolonileşme süreçleriyle Akdeniz dünyasında önemli izler bırakmışlardır. Fenike kolonizasyonu, Fenikelilerin M.Ö. 12. yüzyıldan itibaren Akdeniz'e ticaret kolonileri kurma yoluyla yayıldığı bir süreçtir (Hodos, 2011: 23). Fenikeliler, ticaret rotalarını genişleterek Batı Akdeniz'e kadar yayılmışlar, bu süreçte denizcilikteki ustalıkları ve ticari zekâlarıyla önemli bir güç haline gelmişlerdir (Bayramov, 2019: 39). Sınırlı kaynaklar ve artan nüfus, deniz aşırı yerleşimlere duyulan ihtiyacı artırmış ve ticaret yollarının oluşmasına yol açmıştır (Steinby, 2014: 54). Koloniler, liman şehirleri olarak kurularak Fenike alfabesinin, dini inançlarının ve sanatının yayılmasını sağlamıştır (Günel, 2023b: 36).

Fenike'nin en bilinen kolonilerinden biri Kartaca'dır; M.Ö. 9. yüzyılda Tunus'ta kurulan bu şehir, Batı Akdeniz'de önemli bir ticaret merkezi olmuştur (Lopez-Ruiz, 2022: 10-22). Bir ticaret kolonisi olarak başladığı yolculuğunu Akdeniz'in en güçlü şehirlerinden biri haline gelerek taçlandırmıştır. Özellikle stratejik konumu ve deniz ticaretindeki etkinliği, Kartaca'yı bölgenin ekonomik ve kültürel merkezlerinden biri haline getirmiştir (Glassman ve Glassman, 2017: 12). Kartaca, Fenike'nin deniz aşırı stratejisinin bir parçası olarak büyümüş ve hem deniz hem kara yollarında hakimiyet kurarak güçlenmiştir (Pilkington, 2019: 25; Hunt, 2009: 137). Batı Akdeniz'in en güçlü şehir devleti haline gelen Kartaca, Roma ile rekabet edecek duruma gelmiştir (Miles, 2011: 35-37). Yönetiminde aristokratik unsurlar ve karmaşık bir sistem bulunmuş, Yüksek Meclis şehrin iç ve dış politikalarını belirlemiştir (Carey, 2007: 1). Ticaret ve ekonomi, bürokratik organlar tarafından denetlenirken, askeri güç de generaller tarafından yönetilmiştir (Ameling, 2011: 39; Miles, 2011: 35-37). Kartaca, Akdeniz'in çeşitli bölgelerinden gelen etkilerle çok kültürlü bir yapıya kavuşmuş ve bu sayede zanaat, din ve sanat gibi birçok alanda zengin bir miras bırakmıştır (Docter vd., 2015: 24). Bununla birlikte, ticari ağlarının genişliği ve deniz taşımacılığına getirdikleri teknik yenilikler vasıtasıyla kendi zenginliğini ve çevresindeki medeniyetlerin ekonomik gelişimini de desteklemiştir. Ancak, Romalılarla olan rekabeti, bu güçlü koloninin yıkımına neden olmuştur. Nihayetinde başkent Kartaca'nın III. Pön Savaşı sonunda (M.Ö. 146) yerle bir edilmesinin ardından Akdeniz'in birçok noktasında kalıcı izler bırakan bu önemli devlet tarih sahnesinden silinmiştir (Küçükkalay, 2023: 1-12).

Bu çalışma, kuruluşundan yıkılışına kadar olan süreçte Kartaca'nın ticari faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Kartaca'nın ticaret ağları, ithal ve ihraç edilen ürünleri, kullanılan gemi tipleri ve ticaret yollarının özellikleri ele alınmış ve şehrin Akdeniz Havzası'ndaki rolü değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Kartaca'nın ekonomik ve kültürel katkıları bilimsel kaynaklar ışığında analiz edilmiştir. Çalışmanın önemi, Kartaca'nın Akdeniz

bölgesinde ekonomik ve kültürel bir köprü olarak oynadığı stratejik rolü vurgulamak ve bu rolün bölgedeki diğer medeniyetlerle olan ilişkilerine nasıl katkı sağladığını anlamaktan kaynaklanmaktadır. Çalışma, Kartaca'nın ticari faaliyetlerinin, Akdeniz medeniyetleri arasında kültürel etkileşimi ve ekonomik gelişimi nasıl şekillendirdiği konusunda daha geniş bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. Bu analiz, Akdeniz'in tarihsel ticaret dinamiklerini anlamak için önemli bir zemin hazırlamaktadır.

Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Akdeniz coğrafyası ve stratejik önemi, Akdeniz Bölgesi eski çağ uygarlıkları, Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi'nde ticaret ve mal değişimi ile Kartaca ve Fenike konuları literatür taraması kapsamında incelenmiştir.

İkinci bölüm, "Kartaca'nın Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi" üzerine yoğunlaşmaktadır. İkinci bölümde Kartaca'nın Fenike kolonizasyon hareketi çerçevesinde nasıl kurulduğu ve zamanla Fenike şehir devletlerinden nasıl bağımsız bir güç haline geldiği anlatılmaktadır. Bu bölümde, Kartaca'nın sosyal ve siyasal yapısı ele alınarak yönetim sistemi, sosyal sınıflar, dini inançlar ve gündelik yaşam detaylandırılmaktadır. Bölümün son kısmında ise, Kartaca ile Roma arasında gerçekleşen Pön Savaşları detaylı bir şekilde incelenmekte ve Kartaca'nın yıkılışı ele alınmaktadır.

Üçüncü bölüm, "Kartaca'da Ticari Faaliyetler" başlığını taşımakta ve şehrin ekonomik ve ticari yapısını detaylandırmaktadır. Üçüncü bölümde, Kartaca'nın ticaret ağı, ekonomisinin temelini oluşturan ticari yapısı ve şehrin ithalat-ihracat faaliyetleri ele alınmıştır. Kartaca'nın Akdeniz ticaret yollarındaki stratejik rolü, ticarete konu olan başlıca ürünler ve gemi yapım teknolojilerindeki ilerlemeler incelenmiştir. Ayrıca, Kartacalı tüccarların bölgedeki etkileri ve diğer medeniyetlerle olan ticari rekabeti tartışılmıştır. Bu bölümde, Kartaca'nın Akdeniz Bölgesi'ndeki ekonomik etkileri ve ticaretin şehrin gelişimindeki merkezi rolü kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Kartaca, Akdeniz'de hem deniz hem de kara ticaretinde önemli bir merkez olup, gelişmiş liman altyapısı sayesinde Batı ve Doğu Akdeniz arasındaki ticaretin yönlendirilmesinde etkili olmuştur (Clancy-Smith, 2018: 91-109; Casson, 2020: 16). Sardinya, Korsika ve Balear Adaları gibi bölgelerde ticaret kolonileri kurarak geniş bir ticaret ağı oluşturmuş, Doğu Akdeniz'de ise Mısır, Fenike ve Yunan şehirleriyle ekonomik ilişkileri sürdürmüştür (Mastino, 2021: 42; Von Reden, 2023: 389). Kara ticaretinde ise Sahra'dan gelen değerli kaynakları Akdeniz'e taşıyarak güçlü bir hâkimiyet kurmuş, Berberi kabileleriyle yaptığı anlaşmalarla ticari etkinliğini artırmıştır (Hollands, 2014: 1-5; Rainey, 2004: 1-2). Ticaretin merkezde yer aldığı ekonomik yapısı, şehrin büyümesine, sosyal sınıfların oluşmasına ve siyasi gücün artmasına katkı sağlamıştır (Miles, 2011). Ayrıca, Kartaca'nın denizcilikte üstün olması, ticaret yollarının kontrolünü elinde tutması ve liman işletmelerinin sayısı, şehrin

ekonomik dinamizmini pekiştirmiştir (Kaufman, 2014). Ticaret kolonileri, ekonomik ve askeri stratejiler açısından büyük öneme sahip olup, Sardinya, Sicilya ve Gades gibi bölgelerdeki limanlar, Kartaca'nın egemenliğini perçinlemiştir (Feile Tomes, 2023; Miles, 2011). Ticaret ağları sadece ekonomik fayda sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kültürel etkileşimi hızlandırmıştır (Kaufman, 2014).

BİRİNCİ BÖLÜM
AKDENİZ BÖLGESİ ESKİ ÇAĞ UYGARLIKLARI VE TİCARET

Birinci bölümde, Akdeniz coğrafyasının stratejik önemi, tarih boyunca ticaret yollarının gelişimi, bu bölgedeki önemli ticaret merkezleri ve limanların rolü incelenmiştir. Ayrıca, Fenikeliler, Yunanlar, Mısırlılar ve Romalılar gibi eski çağ uygarlıklarının ticaret yapıları detaylı bir şekilde ele alınmış, Akdeniz bölgesindeki ticaret ve mal değişim süreçleri analiz edilmiştir. Kartaca ve Fenike arasındaki ilişki de bu bağlamda değerlendirilmiştir.

1.1. Akdeniz Coğrafyası ve Stratejik Önemi

Akdeniz coğrafyası ve bu coğrafyanın stratejik önemi kapsamında Akdeniz Bölgesi'nin iklimi, coğrafyası, Eski Çağ'daki ticaret yollarının oluşmasında Akdeniz coğrafyasının etkisi ve bu coğrafyadaki ticaret merkezleri ile önemli limanlar aşağıda alt başlıklar halinde verilmiştir.

1.1.1. Akdeniz Bölgesi Coğrafyası ve İklimi

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında yer alan Akdeniz, dünyanın en önemli kara içi denizlerinden biridir (Blondel, 2010: 4). Yaklaşık 2,5 milyon km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir ve Cebelitarık Boğazı ile Atlantik Okyanusu'na, Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e bağlanmaktadır (Harita 1).

Harita 1: Akdeniz Bölgesi Haritası (https://www.okulsan.com/okulsan_urun/akdeniz-ulkeleri-fiziki-haritasi-70x100cm)

Akdeniz'in çevresinde günümüzde 22 ülke bulunmaktadır ve kıyılarında tarih boyunca büyük medeniyetlerin doğup gelişmesine ev sahipliği yapmıştır. Bölgenin coğrafyası, karmaşık jeolojik süreçler sonucu oluşmuş olup dağlık alanlar, geniş ovalar ve girintili çıkıntılı kıyılar ile dikkat çekmektedir. Akdeniz çevresindeki coğrafya, dağ sıraları, volkanik alanlar, delta ovaları ve kıyı şeridindeki kalker yapılar gibi farklı oluşumları içermektedir (Fischer ve Garrison, 2009: 3). Kuzeyde Alpler, Dinar Alpleri ve Toros Dağları; güneyde Atlas Dağları gibi sıra dağlar bulunmaktadır (Vogiatzakis, 2012: 8). Doğu Akdeniz'de, Anadolu Yarımadası'nın güney kıyıları, Levant bölgesi ve Nil Deltası yer almaktadır. Sicilya ve Sardinya gibi büyük adalar ise Akdeniz'in önemli fiziki unsurlarındandır (Harita 2).

Harita 2: Akdeniz Çevresindeki Fiziki Unsurlar (https://www.grida.no/resources/5931)

Bölge, tektonik hareketlere duyarlı olup sık sık depremler ve volkanik faaliyetlere sahne olmaktadır. Örneğin, İtalya'daki Etna Yanardağı ve Stromboli volkanı günümüzde halen aktif durumdadır.

Akdeniz iklimi, bölgenin temel özelliği olarak öne çıkmaktadır. Yaz aylarında hava genellikle sıcak ve kurak, kış aylarında ise ılık ve yağışlıdır. Bu durum, subtropikal yüksek basınç kuşağı ile polar cephelerin etkileşiminden kaynaklanmaktadır (Dayan vd., 2015: 2525). Akdeniz iklimi şu özelliklerle tanımlanmaktadır:

- *Yazlar:* Sıcak (genellikle 25-35°C arasında) ve kurak.
- *Kışlar:* Ilık (5-15°C arasında) ve yağışlı.
- *Yıllık Yağış*: 400-1000 mm arasında değişmektedir; ancak kıyılarda yoğunlaşmaktadır.

- *Bitki Örtüsü:* Zeytin, defne, maki gibi kuraklığa dayanıklı bitkiler hakimdir.

Eski Çağ'da Akdeniz, bir ticaret ve kültür merkezi olarak önemli bir rol oynamıştır. Antik Yunan, Fenike, Kartaca ve Roma gibi uygarlıklar Akdeniz Bölgesi'nde gelişmiş ve Akdeniz'i bir iç deniz haline getirmiştir (Abulafia, 2003: 8). Özellikle M.Ö. 1. binyılda Fenikeliler, Akdeniz'in ticaret yollarını kontrol ederek liman kentleri kurmuşlardır (Soğandereli, 2022: 1). Roma İmparatorluğu döneminde "Mare Nostrum" olarak adlandırılan Akdeniz, Roma'nın bir iç denizi haline gelmiştir. Bu dönemde Akdeniz, iklimin elverişli olması sayesinde, zeytinyağı, şarap ve tahıl gibi ürünlerin üretiminde ve bu ürünlerin ticaretinde büyük bir rol oynamıştır. Ayrıca, Akdeniz'in kıyı coğrafyası, limanların ve denizcilik faaliyetlerinin gelişmesi açısından oldukça elverişli olmuştur (Kayrak, 2019: 2).

Akdeniz, tarihsel ve kültürel bir merkez olmanın yanı sıra ekolojik açıdan da dünyadaki en önemli biyocoğrafik alanlardan biridir (Bianchi ve Morri, 2000: 367). Dünya genelinde yalnızca %1'lik bir alan kaplamasına rağmen, Akdeniz havzası, dünya biyolojik çeşitliliğinin %10'una ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede yaygın bir şekilde endemik bitki ve hayvan türleri bulunmaktadır. Ancak, son yıllarda iklim değişikliği, kirlilik ve aşırı avlanma gibi faktörler, bu ekosistemlerin dengesini çok ciddi bir şekide tehdit etmektedir (Kahriman, 2020: 101).

1.1.2. Çağlar Kapsamında Akdeniz Bölgesi Ticaret Yolları

Eski Çağ'da İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi ticaret yollarının birleşim noktası olan Akdeniz Bölgesi, tarih boyunca ticaretin merkezi konumunda yer almıştır. Böylelikle bölgedeki farklı uygarlıkların ekonomik, siyasal ve kültürel yapılarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Akdeniz, coğrafi olarak önemli bir deniz yolu sunmakla beraber kültürler arası etkileşimin ve ekonomik akışın sürdüğü bir geçiş noktası olmuştur. Tarihsel bağlamda, bölgenin kara ve deniz yoluyla ulaşılabilirliği, Akdeniz'i bir ticaret ağı üzerinde önemli bir kavşak noktası yapmıştır (Avcı, 2019: 15). Akdeniz'in coğrafi avantajı, Fenikeliler, Hititler, Likyalılar ve Romalılar gibi uygarlıkların bölgedeki ticaret yollarını etkin bir şekilde kullanmalarına olanak sağlamıştır. Akdeniz'in doğu ile batıyı birbirine bağlayan merkezi konumu, ticaretin gelişmesi için büyük bir fırsat yaratmış ve tarih boyunca pek çok uygarlığın yükselmesine ve düşmesine tanıklık etmiştir. Akdeniz'in coğrafi özelliği, fiziksel bir köprü işlevi görerek farklı kültürlerin ve toplumların birbirleriyle etkileşim içine girmesine ve ekonomilerinin birbirine entegre olmasına olanak tanımıştır (Morales Fernandez, 2024: 1). Her bir uygarlık kendi döneminin ticaretini yönlendirmiş ve derin kültürel izler bırakmıştır. Fenikeliler, Yunanlar ve Romalılar deniz ticaretini geliştirirken, bölge denizcilik teknolojisinin ilerlemesine de tanık olmuştur.

Fenikeliler, denizcilik yetenekleriyle Akdeniz'in geniş alanlarına yayılarak ticaret ve kültürel etkileşimi geliştirmişlerdir. Fenikeliler, Eski Çağ'da Akdeniz'de deniz ticaretinin öncüsü olarak tanınmıştır. Bugünkü Lübnan kıyılarında ortaya çıkan ve denizci olarak tanınan Fenikeliler, Akdeniz kıyılarında kurdukları koloniler ve ticaret merkezleriyle geniş bir ticaret ağı oluşturmuşlardır. Fenikeliler, özellikle Batı Akdeniz'de Kartaca gibi önemli şehirler kurarak ticari faaliyetlerini yürütmüşlerdir (Girgin, 2006: 1). Akdeniz Bölgesi'ndeki liman şehirlerine kereste, cam, kumaş ve meşhur mor boya gibi ürünleri taşımış, bu ürünler karşılığında zeytinyağı, şarap ve tahıl almışlardır. Fenikelilerin gemi yapımında kullandığı sedir ağaçları, Toros Dağları'ndan elde edilmiştir; bu da Akdeniz Bölgesi'nin kaynak zenginliğini ve ticaret için taşıdığı önemi göstermektedir (Clark, 2004: 100).

Anadolu'nun iç kesimlerinden Akdeniz kıyılarına kadar geniş bir alanı kontrol eden Hititler, deniz ve kara yolları arasındaki etkileşimi yöneterek büyük bir imparatorluk inşa etmiştir. Bunların hakimiyeti sırasında, Toros Dağları'nı aşarak Akdeniz'e ulaşan kara ticaret yolları, bölgenin ticari değerini artırmıştır (Sevinç, 2008: 11). Özellikle Kizzuwatna Krallığı ile yapılan ticari anlaşmalar, Akdeniz Bölgesi'ni tahıl, bakır ve diğer değerli malların taşınmasında önemli bir ticaret yolu haline getirmiştir. Hititlerin kontrol ettiği kara yolları, Mezopotamya'dan gelen ticaret yollarıyla birleşmiş ve malların Akdeniz limanlarına ulaştırılmasını sağlamıştır. Bu dönemde, Anadolu'nun tarımsal ürünleri, Mezopotamya'nın metal işçiliği ile birleşerek geniş bir ticaret hacmi oluşturmuştur. Akdeniz Bölgesi'nin zengin maden yatakları da Hititler için değerli bir ticaret kaynağı olmuştur. Nitekim Toros Dağları'ndan elde edilen demir ve bakır hem silah yapımı, hem de ticaret için kullanılmıştır (Pınarcık, 2018: 383).

Bir diğer uygarlık olan Likyalılar, Akdeniz'in güneybatısında yer alan ve günümüzde Antalya'nın batısı ile Muğla'nın doğusunu kapsayan bölgede yaşamışlardır. Coğrafi olarak dağlık bir yapıya sahip olan Likya, kara ticaret yollarını denizle birleştiren stratejik bir konuma sahiptir. Likyalılar, Ksanthos, Patara, Myra ve Olympos gibi liman şehirleri ile deniz ticareti gerçekleştirmişler ve önemli bir zenginliğe ulaşmışlardır (Camgöz, 2010: 2). Patara kenti ticaret ve iletişim açısından büyük bir öneme sahiptir; Roma Dönemi'nde Patara'daki liman, Doğu Akdeniz'den gelen malların Batı'ya aktarılmasında kullanılmıştır. Likya yolu üzerindeki ticaretin en önemli unsurlarından biri tarımdır. Zeytin ve üzüm bağlarından elde edilen ürünler, bölgedeki limanlardan ihraç edilmiştir. Likyalılar, Akdeniz Bölgesi'ni ziyaret eden tüccarlara lojistik destek sağlayarak ticaret yollarının güvenliğini sağlamış ve bölge ekonomisini geliştirmiştir (Yılmaz, 2016: 133).

Eski Çağ'ın ilerleyen dönemlerinde, Roma İmparatorluğu'nun genişlemesiyle Akdeniz Bölgesi tam anlamıyla bir ticaret havzasına dönüşmüştür. Romalılar, kara yollarının yanı sıra

Akdeniz'in sunduğu deniz ulaşımını etkin bir şekilde kullanmışlardır. Roma döneminde inşa edilen yollar, Akdeniz limanlarını Anadolu'nun iç bölgelerine bağlamış ve böylelikle ticari malların taşınmasını hızlandırmıştır (Ergin, 2009: 1). Attaleia ve Side gibi liman şehirleri, Doğu Akdeniz'den gelen malların Roma'ya taşınmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Roma Dönemi'nde, tarımsal ürünler, zeytinyağı, şarap ve seramikler Akdeniz Bölgesi'nden ihracata konu olmuştur. Bu mallar, Roma'nın büyük şehirlerinde tüketilmek üzere taşınmış ve bölgeyi ekonomik olarak kalkındırmıştır (Bilir, 2014: 2). Romalılar, Akdeniz limanlarının düzenini sağlamak ve ticaret yollarını korumak için askeri üsler de kurmuşlardır. Bu durum, hem bölgedeki ticaretin sürekliliğini ve güvenliğini hem de Romalıların Hititler gibi deniz ve kara yolları arasındaki etkileşimi yöneterek büyük bir imparatorluk inşa etmesini sağlamıştır (Özer, 2019: 1).

Eski Çağ'da İpek Yolu'nun Akdeniz limanlarına bağlanan güzergahları, bölgenin ticari önemini büyük ölçüde artırmıştır. Çin'den başlayan ve Orta Asya üzerinden Anadolu'ya uzanan bu tarihi kara yolu, batıya giden malların Akdeniz limanlarına ulaşmasını sağlamıştır. İpek, baharat, değerli taşlar ve kağıt gibi değerli ürünler, bu güzergahın başlıca ticari malları arasında yer almış ve bu mallar Akdeniz limanları aracılığıyla Batı'ya taşınmıştır. Akdeniz Bölgesi, yalnızca bir deniz yolu değil, aynı zamanda bir lojistik merkez olarak işlev görmüş, bölge halkına büyük ekonomik faydalar sağlamıştır. Bu ticaret sayesinde Akdeniz, hem Doğu hem de Batı arasındaki ticari ve kültürel etkileşimin merkezi haline gelmiş, bölgeye büyük zenginlikler ve kültürel çeşitlilik getirmiştir (Şahin, 2020: 71).

Orta Çağ, Akdeniz Bölgesi'nde ticaretin farklı dinamiklerle yeniden canlandığı bir dönem olmuştur. Bu sırada Akdeniz, İslam dünyası ile Avrupa arasında bir ticaret ve iletişim köprüsü haline gelmiştir. Dolayısıyla, bölgesel ve küresel ticaret ağlarının gelişmesi açısından büyük önem taşımıştır. Özellikle de Haçlı Seferleri, Selçuklu kervansarayları ve İtalyan şehir devletlerinin faaliyetleriyle ekonomik olarak hareketli bir bölge haline gelmiştir. Liman şehirlerinin önemi tekrar artmış, kara yolları ise ticaretin güvenliği ve sürekliliği için yeniden düzenlenmiştir (Yıldırım, 2022: 2456).

11. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan Haçlı Seferleri, Akdeniz Bölgesi'nin ticari rolünü büyük ölçüde etkilemiş ve Avrupa-Doğu ticareti canlanmıştır. Haçlı Seferleri sırasında Avrupa'dan Doğu Akdeniz'e doğru gerçekleşen kitlesel hareketlilik, beraberinde yeni ekonomik ve ticari ilişkileri de getirmiştir. Akdeniz kıyılarında yer alan Antalya, Alanya ve İskenderun gibi limanlar, Haçlı orduları için lojistik destek sağlarken, Avrupa'dan gelen tüccarların da uğrak noktası haline gelmiştir (Constable, 2020: 559). Bu limanlar, askeri ve ticari amaçlarla kullanılmıştır. Doğu Akdeniz'de üretilen lüks mallar bu limanlardan Avrupa

pazarlarına taşınmıştır. Haçlılar, Doğu'dan Batı'ya baharat, ipek, mücevher ve parfüm gibi değerli ürünler getirirken, Avrupa'dan Doğu'ya silah, tahıl ve şarap ihraç etmişlerdir (Karakuş, 2022a: 653). Haçlı Seferleri'nin ekonomik etkisi ile ticaret yollarının ve liman şehirlerinin hem mimarisi, hem de altyapısı değişmiştir. Antalya ve Alanya gibi şehirlerde surlar ve ticaret yapıları inşa edilerek bu bölgeler güvenli ticaret merkezlerine dönüştürülmüştür (Constable, 2020: 559-562).

Orta Çağ'ın bir diğer önemli dönemi, Selçuklu İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarında etkisini artırdığı yıllardır. Selçuklular, Akdeniz Bölgesi'ni Anadolu'nun diğer bölgelerine bağlayan kara yollarını yeniden düzenlemiş, ticaret yollarının güvenliğini artırmış ve bu yollar üzerinde kervansaraylar inşa etmişlerdir. Bu kervansaraylar, tüccarların güvenliğini sağlamak ve ticaretin devamlılığını desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Akdeniz Bölgesi'ndeki en önemli kervansaraylardan biri olan Alara Han, Alanya ile iç Anadolu arasında yer alarak bu ticaret yolunun bir parçasını oluşturmuştur (Karakus, 2022: 71). Selçuklu döneminde ipek, baharat, seramik ve dokuma ürünleri Akdeniz limanlarına taşınarak buradan diğer bölgelere sevk edilmiştir. Selçuklular, ticaret yolların güvenliğini sağlamak için askeri birlikler konuşlandırmış ve tüccarlara belirli vergiler karşılığında koruma sağlamıştır (Çavuşdere, 2009: 53).

Orta Çağ'da Akdeniz Bölgesi, İtalyan şehir devletlerinin etkisi altına da girmiştir. Venedikli ve Cenevizli tüccarlar, Doğu Akdeniz'de ticaret ağlarını genişletmiş ve limanları Avrupa ile Asya arasında bir bağlantı noktası haline getirmiştir. Tüccarlar, Akdeniz Bölgesi üzerinden Avrupa'ya baharat, ipek, pamuk ve değerli taşlar gibi mallar taşırken; Avrupa'dan Doğu Akdeniz'e dokuma, cam ve metal ürünleri ihraç etmişlerdir. Venedik ve Cenevizlilerin Akdeniz Bölgesi'ndeki varlığı, ticaretin daha düzenli ve kurumsal bir yapıya bürünmesine katkı sağlamıştır. Limanlarda ticaret odaları ve depolar kurarak, ticaret faaliyetlerini kayıt altına almışlardır. Yeni Çağ, Akdeniz Bölgesi'nin ticari öneminin değişime uğradığı ancak hala stratejik bir rol oynamaya devam ettiği bir dönemdir. Coğrafi keşifler, denizcilik teknolojisindeki gelişmeler ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyeti, Akdeniz'in ticaret yollarındaki konumunu yeniden şekillendirmiştir (Güneş, 2019: 47). Yeni Çağ'da, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik politikaları ve liman şehirlerinin yeniden yapılandırılması, Akdeniz Bölgesi'ni yerel ve uluslararası ticarette önemli bir oyuncu haline getirmiştir (Ünlü ve Göksu, 2017: 24).

Denizcilikteki teknolojik gelişmeler, İspanyol ve Portekizli denizciler tarafından geliştirilen uzun menzilli dayanıklı ticaret gemileri, Akdeniz'in Atlantik Okyanusu ticaret rotalarına karşı rekabet gücünü azaltmıştır. Coğrafi keşifler, özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda

Akdeniz Bölgesi'nin ticaret yollarındaki rolünü önemli ölçüde değiştirmiştir. Ümit Burnu'nun keşfi ve Atlas Okyanusu'nda yeni deniz yollarının açılması, Akdeniz'in ekonomik haritasında köklü değişikliklere yol açmıştır. Portekizli ve İspanyol denizcilerin keşifleri, Hindistan ve Amerika kıtalarıyla doğrudan ticaret yolları kurmalarına olanak sağlamış ve bu yeni rotalar, Akdeniz'i çevreleyen geleneksel ticaret ağlarının önemini azaltmıştır. Özellikle Hindistan'a giden deniz yolunun bulunması, Akdeniz'in Asya'dan gelen baharat, ipek ve diğer değerli malların ana geçiş yolu olma özelliğini büyük ölçüde kaybetmesine neden olmuştur (İnan, 2024: 1-10). Bu durum, Akdeniz limanlarının ticari önemini gölgede bırakmış ve bölgedeki liman şehirlerinin daha çok Osmanlı İmparatorluğu içindeki ticarete yönelmesine neden olmuş ve Osmanlı topraklarından bu dönemde Avrupa'ya ve Afrika'ya ihraç edilen mallar, Akdeniz limanları üzerinden taşınmıştır. Böylelikle, Coğrafi keşiflerle küresel rekabet başlamasına, yeni deniz yolları ve rotaları açılmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu bölgedeki yerel ve bölgesel ticareti korumuştur. Özellikle Doğu Akdeniz'den gelen baharat, ipek ve değerli taşlar, Batı Akdeniz'deki limanlarda işlenerek Avrupa'ya sevk edilmiştir (Güneş, 2019: 47-52). Akdeniz'in ticari önemini tamamen yitirmemesi, hâlâ önemli bir kültürel ve ekonomik etkileşim merkezi olarak varlığını sürdürmesi aynı zamanda bölgedeki liman şehirlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş topraklarını birbirine bağlayan birer ekonomik merkez olarak işlev görmeye devam etmesini sağlamıştır. Böylelikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki ticaret politikaları, bölgedeki limanların gelişmesine de katkı sağlamıştır. Nitekim Antalya, Mersin ve Alanya gibi limanlar, tarım ürünlerinin, tekstil mallarının ve değerli madenlerin ihracatında önemli rol oynamıştır. Osmanlılar tarafından geliştirilen ticaret kervanları da, Akdeniz limanlarını Anadolu'nun iç bölgelerine bağlamış ve ticaret ağını genişletmiştir (Malhut ve Kısa, 2020: 603).

Osmanlı İmparatorluğu yanında Akdeniz'e kıyısı olan diğer devletler de kendi varlıkları için bu dönemde, ticaretin bölgede devam etmesini sağlamış ve Akdeniz'in yeni deniz yolları ile entegrasyonunu mümkün kılmıştır. Böylece, Akdeniz, tarihsel olarak sahip olduğu ticari ve kültürel merkez olma rolünü tüm bu değişikliklere rağmen canlı bir şekilde sürdürmüştür. Sanayi devrimi ile ulaşım teknolojileri ve limanlar modernize edilmiş, demiryolları ticaret yollarının desteklemiştir. Modern Dönem'de küreselleşme ile birlikte Akdeniz, ticaret ve turizmde daha fazla önem kazanmış, kara-deniz-hava taşımacılığı entegrasyonu sağlanarak lojistik merkezler ve serbest ticaret bölgeleri kurulmuştur.

Dönemler kapsamında Akdeniz Bölgesi ticaret yolları, önemli yapıları ve sistemleri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Akdeniz Bölgesi Ticaret Yolları

Dönem	Ticari Özellikler	Ticaret Yolları	Yapılar ve Sistemler
Eski Çağ	Akdeniz, İpek Yolu ve Baharat Yolu'nun Avrupa'ya açılan kapısıydı. Deniz ticareti, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar döneminde gelişti. Bölge, denizcilik teknolojisinin gelişimine tanık oldu.	İpek Yolu, Baharat Yolu, Likya ve Karya yolları	Antik yollar, ticaret agoraları, tahıl depoları, kervansaray benzeri erken dönem ticaret yapıları
Orta Çağ	Haçlı Seferleri ile Avrupa-Doğu ticareti canlandı. Selçuklular ve Bizans döneminde ticaret yollarının güvenliği artırıldı. Bölge, Doğu Akdeniz'den Anadolu içlerine kervanlarla bağlanan bir ticaret merkezi haline geldi.	Baharat Yolu, Selçuklu kervan yolları, Bizans ticaret hatları	Kervansaraylar, hanlar, ticaret pazarları; Alanya Kalesi ve Anadolu Selçuklu ticaret yollarının kavşak noktaları
Yeni Çağ	Coğrafi Keşiflerle Akdeniz ticareti küresel rekabete girdi, ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun politikalarıyla yerel ve bölgesel ticarette önemini korudu. Ticaret yolları kara ve deniz hatlarıyla desteklendi.	Osmanlı kara yolları, Doğu-Batı ticaret ağları	Osmanlı kervansarayları, ticaret hanları, tahıl depoları, gümrük ve iskele yapıları
Sanayi Devrimi	Buhar gücünün yaygınlaşması ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, Akdeniz yeniden küresel ticaret yollarında önemli bir geçiş noktası haline geldi. Limanlar modernize edildi, demiryolları ticaret yollarını destekledi.	Demiryolu hatları, Süveyş Kanalı, Akdeniz içi deniz hatları	Demiryolu istasyonları, sanayi depoları, modern liman tesisleri
Modern Dönem	Küreselleşmeyle birlikte Akdeniz Bölgesi, hem ticaret hem de turizmde önem kazandı. Karayolları, demiryolları ve havayolları entegrasyonu sağlandı. Bölge, lojistik merkezleri ve serbest ticaret bölgeleriyle desteklendi.	Modern deniz ve hava taşımacılığı rotaları, lojistik ağlar	Serbest ticaret bölgeleri, lojistik merkezler, kara-deniz-hava taşımacılığı entegrasyon noktaları

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

1.1.3. Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi Önemli Ticaret Merkezleri

Eski Çağ'da, özellikle M.Ö. 2. binyıldan itibaren Akdeniz Bölgesi, dünyanın en önemli ticaret merkezlerinden biri olarak öne çıkmıştır. Fenikeliler, Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar ve daha birçok uygarlık, bu bölgeyi çeşitli ticaret ağlarıyla birbirine bağlamış, bölgedeki liman şehirleri uluslararası ticaretin önemli merkezleri haline gelmiştir. Akdeniz, deniz ve kara yolları üzerinden ticaretin yapıldığı bir bölge olmuştur. Coğrafi olarak önemli noktalarda yeralan ticaret merkezleri farklı kültürlerin birleştiği, malların toplandığı, işlendiği ve yeniden dağıtıldığı merkezler olarak işlev görmüştür. Örneğin, Fenike'nin liman şehirleri Sidon, Tyrus ve Byblos, Mısır'ın Alexandria ve Yunanistan'ın Atina gibi şehirleri, bu dönemdeki önemli ticaret merkezleri arasında yer almış, Akdeniz'deki kültürel etkileşimi artırmıştır. Bu merkezler, aynı zamanda, farklı halkların bir araya geldiği ve kültürel alışverişin yoğun olarak gerçekleştiği alanlar olarak, bölgenin tarihsel kimliğinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur (Terpstra, 2019: 79).

Fenike şehirleri, Eski Çağ'da Doğu Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri olarak büyük bir etki yaratmıştır. Fenikeliler, özellikle denizcilik becerileri ve deniz ticareti

alanındaki uzmanlıklarıyla tanınan bir uygarlıktı (Akyol, 2006: 1). Fenike uygarlığı, deniz yoluyla uzak mesafelere ticaret yaparak, Akdeniz'i bir ticaret yolu haline getirmiştir. Fenike'nin önemli şehirleri arasında Tyros, Sidon ve Byblos öne çıkmıştır. Her biri farklı ticaret alanlarında uzmanlaşan ve büyük bir ekonomik etki yaratan bu şehirler Fenike'nin denizcilik konusundaki beceresinin yanı sıra ekonomik gücünün simgeleri olmuşlardır.

Tyros, mor boyanın üretildiği ve ihraç edildiği başlıca merkezlerden biri olarak öne çıkıyordu. Fenikeliler, özellikle mor boyayı üretmedeki ustalıklarıyla ünlüydü, çünkü mor boya, Antik Çağ'da çok değerli ve nadir bulunan bir ürün olarak kabul ediliyordu. Tyros, mor boyayı üretmesi ve deniz yolu ile ihraç etmesi sayesinde büyük bir ticaret merkezi haline gelmiştir (Frangie-Joly, 2016: 36). Sidon ise gemi yapımında büyük bir öneme sahipti. Fenikeliler, gemi yapımı konusunda ustalaşmış bir halktı ve Sidon, gemi yapımı alanda uzmanlaşarak Akdeniz'deki deniz ulaşımını sağlayan gemilerin üretildiği bir merkez olarak dikkat çekiyordu. Ayrıca Sidon, cam üretimi ve ticaretiyle meşhurdu, çünkü Fenikeliler cam üretiminde oldukça ileri bir seviyedeydiler ve cam ürünlerini geniş bir coğrafyaya ihraç ediyorlardı (Üçler, 2022: 47).

Byblos ise papirüs ticaretiyle tanınmaktaydı ve Byblos, Mısır'dan gelen papirüs rulolarının Akdeniz'e dağıtıldığı ana merkezlerden biriydi. Papirüs, özellikle yazılı materyallerin üretiminde kullanılan önemli bir hammadde olarak büyük bir ticari değer taşıyordu ve Byblos, bu ticaretin merkezi haline gelerek önemli bir ekonomik rol üstlenmişti (Muhs, 2022: 194). Fenike şehirlerinin bu şekilde ticaret merkezi olarak ön plana çıkmaları, onların sadece deniz yoluyla geniş bir coğrafyaya yayılan ticaret ağlarını kurmalarına yardımcı olmakla kalmamış, aynı zamanda bölgesel ekonomik büyümeye katkıda bulunmuştur. Fenikeliler, bu şehirlerde ürettikleri malları ve değerli ürünleri deniz üzerinden çevre bölgelerdeki halklara ve diğer uygarlıklara satmışlardır. Böylelikle ticaret yoluyla nüfuz alanlarını genişletmişlerdir.

Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi'ndeki ticaret merkezleri, konumları, öne çıkan ürünler ve stratejik önemleri Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2: Akdeniz Bölgesi Ticaret Merkezleri

Ticaret Merkezi	Konumu	Ürünler	Stratejik Önem
Fenike Şehirleri	Doğu Akdeniz (Tyros, Sidon, Byblos)	Mor boya, cam ürünleri, mücevher, papirüs	Deniz ticaretinde liderlik, Akdeniz boyunca ticaret kolonileri kurarak ağlarını genişletmeleri
İskenderiye ve Memphis	Mısır	Tahıl, papirüs, keten, cam ürünleri, değerli taşlar	Mısır'ın ürünlerini Akdeniz pazarlarına dağıtması ve Nil Nehri ticaret yollarının merkezi olması
Kartaca	Kuzey Afrika (Tunus)	Altın, gümüş, bakır, seramik, tarım ürünleri	Batı Akdeniz ticaret ağlarını kontrol etmesi ve metal ticaretinde liderlik
Knossos (Girit)	Ege Denizi	Seramik, zeytinyağı, şarap, tekstil	Doğu-Batı ticaret rotalarında bir durak ve Minos uygarlığının ekonomik merkezi
Rodos	Ege Denizi	Tahıl, zeytinyağı, şarap	Doğu ve Batı Akdeniz arasında bağlantı noktası, Rodos Kanunları ile deniz ticaretinin düzenlenmesi
Atina ve Pire	Yunanistan	Tahıl, seramik, zanaatkârlık ürünleri	Kuzey Ege ve Karadeniz ticareti için merkezi liman; Akdeniz pazarlarına ihracat
Roma ve Ostia	İtalya	Tahıl, zeytinyağı, şarap, egzotik mallar	Akdeniz'in en büyük tüketici pazarına hizmet veren giriş noktası
Massalia (Marsilya)	Batı Akdeniz (Fransa)	Değerli metaller, tarım ürünleri	Batı Akdeniz ile Kuzey Avrupa ticaret yollarının kesişim noktası

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

Kuzey Afrika'da Tunus civarında kurulan Kartaca ise, Batı Akdeniz'in önemli liman şehirlerinden ve ticaret merkezlerinden biriydi. Kartaca limanı, Batı Akdeniz'deki ticaret yollarının kesişim noktasında yer almaktaydı. Akdeniz'e hakimiyeti sayesinde önemli bir ticaret merkezi haline gelmişti. Özellikle metal ticaretinde öne çıkan Kartaca zengin bakır, gümüş ve altın rezervlerine sahipti. İspanya'daki zengin madenlerden elde edilen altın, gümüş ve bakır gibi değerli metaller, Kartaca aracılığıyla Akdeniz'in dört bir yanına taşınmıştı. Kartaca, tarım ürünleri, seramik ve kumaş gibi malların üretimi ve ticaretinde de etkili olmuştu (Rainey, 2004: 2)(Miles, 2011: 35-37). Kartaca, ekonomik gücünü denizcilik ve ticaret üzerindeki hakimiyetinden almış, bu da Kartaca'yı bölgedeki diğer ticaret merkezleri arasında üstün bir konuma getirmişti (Kurul, 2015: 231).

Yunanlar tarafından Batı Akdeniz'in kuzey kıyısında kurulan Massalia, M.Ö. 600 civarında önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. En eski Yunan koloni limanlarından biri olan şehir, İspanya'dan gelen değerli metallerin ve Galya'dan temin edilen tarım ürünlerinin Akdeniz pazarlarına taşınmasında kullanılmıştı. Batı Akdeniz ile Kuzey Avrupa arasındaki ticaret yollarının kesişim noktasında bulunması sayesinde bölgesel ve uluslararası ticaretin birleştiği bir merkez olmuştu (Takeda, 2011: 17). Massalia limanı, Akdeniz'in batısındaki bakır, gümüş ve diğer madenlerle ticaret yapan bir liman olarak öne çıkmıştır. Tarım ürünleri, şarap ve zeytinyağı da burada büyük bir ticaret hacmine sahipti (Arıcı, 2022: 77).

Girit Adası, Minos Uygarlığı döneminde Akdeniz'in ilk ticaret merkezlerinden biri haline gelmişti. Knossos, Minos Uygarlığının başkenti olarak ticaret ve üretimin merkeziydi. Şehir, seramik, zeytinyağı, şarap ve tekstil ürünlerinin üretiminde uzmanlaşmıştı. Girit'in Akdeniz'in ortasındaki stratejik konumu, şehri hem Doğu'dan Batı'ya giden ticaret yollarında bir ara durak hem de üretilen malların ihraç edildiği bir ticaret merkezi haline getirmişti (Kumpas, 2024: 2). Antik Yunan şehir devleti Atina, ekonomik ve kültürel üstünlüğü ile Akdeniz ticaretinde önemli bir yer edinmişti. Atina'nın liman şehri Pire, bölgedeki tahıl ticaretinin merkezi olmuştu. Kuzey Ege'den ve Karadeniz'den getirilen tahıllar, Pire üzerinden Atina'ya ve diğer Akdeniz şehirlerine dağıtılmıştı (Artz, 2008: 1). Atina, seramik ve zanaatkarlık ürünlerinde üretim kapasitesini artırmış, bu ürünler Pire Limanı'ndan Akdeniz pazarlarına gönderilmişti (Tsoumas, 2014: 177).

Eski Çağ'da Akdeniz'in en güçlü imparatorluklarından biri olan Roma, ticaretin merkezi ve ticareti yönlendiren aktör haline gelmişti. Ostia, Roma İmparatorluğu'nun başkentinin ekenomik yaşamı için hayati bir rol oynayan ana limandı. Roma'nın ihtiyaç duyduğu temel gıda maddeleri, özellikle tahıl, şarap ve zeytinyağı burada temin edilirken, Akdeniz'den gelen egzotik mallar Ostia üzerinden Roma'ya ulaştırılıyordu. Ostia limanı, Roma'nın gıda ihtiyacını karşılarken, Roma İmparatorluğu'nun dünya çapındaki ticari ilişkilerini de güçlendirmiştir (Salomon vd., 2018: 265).

Akdeniz, Eski Çağ'da ticarette ve deniz ulaşımında önemli yeri olan bazı limanlara ev sahipliği yapmıştır. Akdeniz'in farklı bölgelerinde bulunan limanlar, geniş bir coğrafyada ticaretin yapılmasını sağlamış, deniz yollarının kesişim noktaları olarak uluslararası ticaretin temellerini atmıştır. Bunlardan biri Nil Nehri'nin sağladığı tarım ve ticaret olanaklarının bir yansıması olarak karşımıza çıkan İskenderiye limanıdır. Mısır'ın Doğu Akdeniz kıyısında, Büyük İskender tarafından kurulan ve hızla Akdeniz'de ticaretin önemli merkezlerinden biri haline gelen İskenderiye limanı, Antik Mısır ile Yunan kültürlerinin buluştuğu bir yerdi. Şehir, Mısır'ın tahıl üretimi ve ticaretiyle ünlüydü. Mısır'ın bereketli topraklarından elde edilen tahıl çeşitleri ve diğer ürünler temel olarak Roma ve tüm Akdeniz ülkeleri için bir kaynak niteliğindeydi (Demir, 2017: 6). Jet taşı, zeytinyağı, cam, papirüs ve tekstil gibi diğer önemli ticaret malları da İskenderiye Limanı üzerinden dağıtılmaktaydı (Anderson, 2013: 32). Keza İskenderiye'de üretilen keten, papirüs, cam ürünler ve değerli taşlar, Akdeniz boyunca talep edilen malllardı. Mısır'da yer alan bir diğer liman olan Memphis şehri ise Mısır'ın iç bölgelerinden gelen ürünlerin toplandığı bir merkez olarak önemliydi.

Delos, Yunan adalarından biri olup, M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren ticaret limanı ve dini merkez olarak öne çıkmıştı. Delos, Batı ve Doğu Akdeniz arasında bir geçiş noktasıydı ve çeşitli

kültürel etkilerin birleştiği bir yerdi. Tapınaklar ve dini festivallerle tanınan Delos, bir ticaret merkezi olarak zeytinyağı, tekstil ürünleri, şarap ve tarım ürünleri gibi malların taşındığı bir limandı (Harris ve Lewis, 2024: 306). Rodos ise Eski Çağ'da denizcilik ve ticaretin önemli merkezlerinden biriydi. Rodos'un limanı, Doğu ve Batı Akdeniz ticaretinin buluştuğu bir noktada bulunuyordu. Zeytinyağı, şarap, tarım ürünleri ve seramik gibi malların ticareti burada yoğun bir şekilde yapılmaktaydı (Üçler, 2022: 47-57). Ayrıca, Delos ve Side ile birlikte dönemin önemli köle ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Pire, Atina'nın ana limanı olarak, Eski Çağ'da Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir. M.Ö. 5. yüzyılda, Atina İmparatorluğu'nun deniz gücü sayesinde Pire Limanı, Akdeniz ticaret yollarında stratejik bir noktada yer alarak önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Bu dönemde, limanda tahıl, zeytinyağı, şarap gibi tarım ürünlerinin ticareti yapılmakta ve Atina'nın deniz gücü sayesinde bu ürünler geniş bir coğrafyaya yayılmaktaydı (Grigoropoulos, 2016: 239).

Bir diğer önemli liman Antik Efes'tir. M.Ö. 10. yüzyıldan itibaren önemli bir ticaret merkezi olarak öne çıkan Efes, Batı Anadolu'nun en önemli deniz ulaşım noktalarından biri haline gelmiştir. M.Ö. 6. yüzyılda büyük bir gelişim gösteren Efes Limanı, ticaretin ve kültürel faaliyetlerin de merkezlerinden biri olmuştur. Yunan ve Roma dönemlerinde büyük bir ticaret merkezi olan Efes, gıda maddeleri, şarap, zeytinyağı ve tekstil ürünlerinin ticaretinin yapıldığı bir bölge olarak tanınmıştır. Ayrıca Hellenistik ve Roma dönemlerinde öne çıkan, dini bir merkez haline gelmiş ve bu durum, şehrin kültürel ve ekonomik gelişimine katkı sağlamıştır (Miszczak, 2020: 47). Efes'in bu dönemdeki gelişimi, deniz yoluyla ticaretin gerçekleştirilmesini sağlayan limanının yanı sıra, şehrin dinî ve kültürel açıdan büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Sicilya Adası'nda yer alan Syracusa da, Akdeniz'in batısındaki önemli limanlardan biriydi. Syracusa şehri, M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren Yunan ve Roma dünyası için bir ticaret merkezi olmuştu. Tarım ürünleri, zeytinyağı ve şarap gibi maddelerin yanı sıra, Syracusa limanı batıda İtalya, Kuzey Afrika ve diğer Akdeniz şehirlerine yapılan deniz yolculuklarının önemli bir noktasıydı (Morris, 2006: 27). İtalya'nın güneyinde bulunan Tarentum ise, İtalya ve Yunanistan arasındaki deniz ticaretinin önemli bir merkeziydi. Tarentum limanı, Ege ve İtalya arasındaki ticaret yollarının kesişim noktasıydı. Tarentum'dan, özellikle gıda ürünleri, zeytinyağı ve şarap gibi mallar taşınırdı (Charlesworth, 2016: 113).

Tablo 3'te Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi'ndeki önemli limanların konumu, öne çıkan özellikleri ve ticaret faaliyetleri özetlenmiştir.

Tablo 3: Akdeniz Bölgesi Önemli Limanlar

Liman	Konum	Özellikler	Ticaret Faaliyetleri
İskenderiye	Mısır, Doğu Akdeniz	Büyük İskender tarafından kuruldu. Ticaret, bilim ve kültür merkezi.	Tahıl, keten, zeytinyağı, cam, papirüs, tekstil.
Ostia	Roma İmparatorluğu, Batı Akdeniz	Roma'nın ana limanı, Roma nüfusunun beslenmesinde kritik rol.	Tahıl, şarap, zeytinyağı, bal, egzotik mallar.
Kartaca	Tunus, Kuzey Afrika	Batı Akdeniz'deki en güçlü denizci devlet, ticaret yollarının kesişim noktası.	Metal ticareti, tarım ürünleri, seramik, tekstil.
Massalia	Fransa, Batı Akdeniz	Yunan koloni limanı, Batı Akdeniz ile Kuzey Avrupa arasındaki bağlantı.	Bakır, gümüş, şarap, zeytinyağı, tekstil.
Delos	Yunan Adaları, Ege Denizi	Yunan adalarından önemli ticaret ve dini merkezi, kültürler arası etkileşim.	Zeytinyağı, tekstil, şarap, tarım ürünleri.
Rodos	Yunanistan, Ege Denizi	Denizcilik gücü ve zengin kültürel geçmişi ile tanınan önemli ticaret limanı.	Zeytinyağı, şarap, tarım ürünleri, seramik.
Pire	Yunanistan, Ege Denizi	Atina'nın ana limanı, Roma İmparatorluğu dönemi ticaret merkezi.	Tahıl, şarap, zeytinyağı, egzotik mallar.
Syracusa	Sicilya, İtalya	Yunan ve Roma etkisiyle büyüyen ticaret ve kültür merkezi.	Tarım ürünleri, zeytinyağı, şarap, tekstil.
Efes	Türkiye, Batı Anadolu	Batı Anadolu'nun en önemli limanlarından biri, Roma döneminde dini merkez.	Gıda, şarap, zeytinyağı, tekstil, egzotik mallar.
Tarentum	İtalya, Güneydoğu	İtalya ve Yunanistan arasındaki deniz ticaretinin merkezi, stratejik nokta.	Gıda ürünleri, zeytinyağı, şarap, tarım ürünleri.

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

1.2. Akdeniz Bölgesi Eski Çağ Uygarlıkları

Akdeniz Bölgesi Eski Çağ uygarlıkları kapsamında Fenikeliler, Yunanlar, Mısırlılar ve Romalılar hakkında bilgi verilmiş ve ayrıca bu uygarlıkların ticaret yapıları aşağıda alt başlıklar halinde detaylıca incelenmiştir.

1.2.1. Mısırlılar ve Ticaret Yapısı

Mısırlılar, Eski Çağ'da Akdeniz'in güneydoğusunda, Nil Nehri'nin vadisinde ve çevresindeki topraklarda kurdukları güçlü uygarlıkla ticaretin önemli aktörlerinden biri olmuşlardır. Mısır, tarım ve doğal kaynaklarıyla zenginleşmiş bir bölge olarak, yerel ve uluslararası ticaretin merkezi haline gelmiş bir medeniyetin temellerini atmıştır (Rice, 2004: 5). Mısır'ın coğrafi konumu, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Akdeniz arasındaki geçiş noktalarındaki stratejik avantajı, onun gelişen ticaret yolları ile ekonomik büyümesini hızlandırmıştır. Mısır halkı, karadan ve deniz yoluyla yaptıkları ticaretle zenginleşmiştir (Çıvgın, 2015: 371).

Mısırlıların ticaret yapısının temel unsurlarından biri, Nil Nehri'ni iç ve dış ticaret için bir ulaşım yolu olarak kullanmalarıydı. Nil, Mısır'ın tarım, ulaşım ve iletişim açısından önemli yollarından biri olmuş, böylelikle tarım ürünleri ve diğer ticaret malları iç bölgelerden

Aleksandreia gibi önemli liman şehirlerine ve Akdeniz'e kolayca taşınabilmiştir (Karakuş, 2022b: 656). Nil, Mısır'ın dış ticaretini denetlemek ve deniz yoluyla yapılan ticareti kolaylaştırmak için önemli bir ulaşım kanalı olmuştu (Yıldırım ve Altungök, 2015: 317).

Mısır'ın ekonomik yapısının büyük bir kısmı tarıma dayalıydı. Özellikle buğday, arpa, zeytinyağı, meyve ve sebze gibi hayati öneme sahip tarım ürünleri yerel pazarın ihtiyacını karşılaması yanında dış ticarete de sunulmuştu. Buğday, Mısır'ın en önemli ihracat kalemlerinden biri haline gelmişti (Yıldırım, 2022: 2456). Mısır, gıda ürünlerinin yanı sıra, dokuma ürünleri, tekstil, papirüs, deri ürünleri ve mücevherler gibi zengin doğal kaynaklarını ihraç etmiştir. Mısır'ın zengin taş ocaklarından çıkarılan değerli taşlar, özellikle lapis lazuli ve turkuaz gibi taşlar, önemli ticari mallardı (Lacovara, 2016: 62).

Mısır'ın Akdeniz'e kıyısı olması, deniz yoluyla yapılan ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Mısır'ın Aleksandreia, Tanis, Naukratis gibi limanları, deniz ticaretinde önemli merkezler olarak öne çıkmıştı. Mısır, deniz yoluyla Akdeniz'in batısındaki Yunan, Fenike ve Roma topraklarına, doğusundaki Arap Yarımadası ve Hindistan'a kadar ticaret yapmıştı (Morriss, 2012: 2-5). Mısırlılar, Kızıldeniz'i kullanarak Afrika'nın iç bölgelerine, Hindistan'a ve diğer uzak bölgelere mal taşımışlardı. Bu geniş ticaret ağı sayesinde Mısır, dünya çapında önemli bir ekonomik güç haline gelmişti (Von Reden, 2023: 389).

Mısırlıların dış ticaretteki önemli ortaklarından biri Fenikelilerdi. Fenikelilerle yapılan ticaret, Mısır'ın zenginleşmesine katkıda bulunmuştu. Mısır, Fenike'den gelen gümüş, tekstil, cam, keramik gibi mallarla takas yapmıştır (Markoe, 2000: 14). Bunun yanı sıra, Mısırlılar, altın ve bakır gibi değerli madenleri dışarıdan almışlardır. Mısır'ın güneydeki Nubia ile olan ticareti, altın, gümüş ve gıda maddeleri gibi mallardı (Klemm ve Klemm, 2012: 44).

Mısır'ın dış ticaretinin büyük bir kısmı, firavunlar tarafından denetlenmiş ve düzenlenmişti. Firavunlar, ticaret yollarını denetlemek ve kaynakları kontrol etmek amacıyla büyük askeri seferler düzenlemişlerdi. Bu askeri seferler toprak kazanımı ve ticaretin güvenliğini sağlamak için gerçekleştirilirdi (Shaw, 2017: 12). Örneğin, Mısır'ın güneydeki Nubia'ya düzenlediği seferler, burada bulunan altın madenlerinin güvenli bir şekilde işletilmesi ve takas yapılabilmesi için hayati öneme sahipti. Mısırlılar, ticaretin kayıt altına alınması ve anlaşmaların yapılabilmesi için hiyeroglif yazısını geliştirmişlerdir. Ticaret anlaşmaları, resmi belgeler ve vergi kayıtları, ticaretin denetlenmesinde kullanılmıştır. Papirüs üzerine yazılan ticari kayıtlar, antik Mısır'da yazılı anlaşmaların ve ticaretin izlenmesini kolaylaştırmıştır (Silver, 2024: 27).

1.2.2. Yunanlar ve Ticaret Yapısı

Yunanlar, Eski Çağ'da Akdeniz'in doğusundaki önemli denizci ve tüccar halklardan biri olmuşlardır. Yunan uygarlığının ticaret yapısı, denizcilik yetenekleri, kolonileşme hareketleri ve ticaret yollarını kullanmadaki becerileri ile şekillenmiştir. M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren, Yunanlar, Akdeniz'in farklı bölgelerine yerleşerek ve ticaret yaparak büyük bir ekonomik güç haline gelmişlerdir (Morris, 2004: 709). Yunanların ticaret yapısının temel unsurlarından biri, deniz yoluyla yapılan taşımacılıktı. Akdeniz'in etrafındaki adalar, Yunan şehir devletleri arasında önemli bir ticaret ağına bağlanmıştı. Yunanlar, deniz yoluyla Batı Akdeniz'e ve Doğu Akdeniz'e mallarını taşıyarak, geniş bir pazar ağına sahip olmuşlardı (Malkin vd., 2009: 146).

Yunanların kolonileşme hareketi, ticaret yapılarını güçlendiren önemli bir unsurdu. M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren, Yunanlar, Akdeniz'in doğusunda, Batı Anadolu kıyılarında, İtalya, Sicilya, Fransa, İspanya ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde birçok koloni kurmuşlardı. Bu koloniler, Yunanların ticaret ağlarını genişletmelerini sağlamış ve yeni pazarlar yaratmıştı (Malkin, 2016: 285). Yunan kolonileri, zeytinyağı, şarap, zeytin, tekstil, seramik ve gıda maddeleri gibi ürünlerin ticaretini yaparak, bu ürünleri taşıyan büyük bir deniz filosu kurmuşlardı (Brandreth, 2024: 2).

Yunanların ticaretinde önemli mallar arasında, şarap, zeytinyağı, zeytin, gıda maddeleri, metal ve seramikler yer almaktadır. Yunanlar, şarap ve zeytinyağı üretiminde uzmanlaşmış ve bu ürünleri deniz yoluyla taşıyarak Akdeniz çevresindeki birçok pazara sunmuşlardır (Bevan, 2014: 387). Yunanların ürettiği ince el işçiliği ve estetik açıdan yüksek kalitedeki seramikler, Roma ve diğer Akdeniz uygarlıkları tarafından talep edilmiştir (Duman, 2010: 1-2). Yunanlar, Batı Akdeniz ve İtalya gibi bölgelerle yaptıkları ticaret yoluyla, madenler ve diğer değerli malları temin etmeye başlamışlardır (Akduru, 2022: 156).

Yunanlar, hiç kuşkusuz denizcilik konusunda ve gemi yapımında büyük bir ustalığa sahiptirler. Yunan gemi inşası, ticaretin en temel yapı taşıydı (Monroe, 2000: 2). Küçük ve büyük boyutlardaki gemiler, gıda, şarap, zeytinyağı, tekstil, seramik gibi ürünlerin taşınmasında kullanılıyordu. Yunanların ticaret yapısını şekillendiren diğer önemli faktör, geliştirdikleri ticaret yollarıydı. Yunanlar, deniz yollarını etkin bir şekilde kullanarak, Akdeniz'in farklı bölgelerine ticaret malları göndermişlerdi. Doğu Akdeniz, Batı Akdeniz, Ege Denizi, Sicilya ve Batı Anadolu, Yunanların ticaret yollarının temel hatlarını oluşturmuştu (Miclos Jr, 2017: 16).

1.2.3. Fenikeliler ve Ticaret Yapısı

Fenikeliler, Eski Çağ'da Akdeniz'in doğusunda, Levant bölgesinde, günümüz Lübnan, Suriye ve İsrail topraklarında yerleşim kurmuş bir halktır. Fenike, M.Ö. 3000 ile 539 yılları arasında varlığını sürdüren, ticaret ve denizcilik alanında büyük başarılar elde etmiş bir uygarlıktır (Günel, 2023a: 1-10). Fenikeliler, denizcilik becerileri, gemi yapımı ve ticaret ağı ile tanınmış, Akdeniz'in farklı köylerine ve uygarlıklarına ulaşarak etkileşimde bulunmuşlardır. Fenike'nin coğrafi konumu, Akdeniz'in doğusunda ve Orta Doğu'nun kavşak noktasında yer alması, ticaretin gelişmesine olanak sağlamıştır. Fenikelilerin kurduğu şehirler, Tiro, Sidon ve Byblos gibi önemli ticaret merkezlerinden oluşmaktaydı (Girgin, 2006: 2).

Fenikelilerin ticaret yapısı, büyük ölçüde deniz yoluyla gerçekleştirilen bir ekonomik sisteme dayanmaktadır. Fenike, deniz taşımacılığında uzmanlaşmış ve bu alandaki üstünlükleri sayesinde Akdeniz'in güçlü denizci toplumlarından biri olmuştur. Denizcilik gücü, Fenikelilerin uzak bölgelere seyahat etmelerini, mal ve kültür alışverişinde bulunmalarını sağlamıştır (Scott, 2018: 25). Fenikeliler, zeytinyağı, üzüm, şarap, tekstil ve odun gibi yerel ürünleri deniz yoluyla ihraç ederken, madenler, kumaşlar ve egzotik ürünler gibi ithalatlar gerçekleştirmiştir. Ayrıca taşımacılıkla ilgili geniş bir ticaret ağı oluşturmuşlardır (Bernstein, 2009: 18).

Büyük gemiler inşa edebilen Fenikeliler, deniz aşırı seyahatler yapacak kadar cesur bir halktı. M.Ö. 1000 civarında, Akdeniz'in her köşesine ulaşmayı başarmışlar, Batı Akdeniz'deki adalarda ve Kuzey Afrika kıyılarında koloniler kurmuşlardır. En bilinen kolonileri, Kartaca, Gades ve Maltepe gibi önemli limanlar ve ticaret merkezleri olmuştur (Bayramov, 2019: 39). Fenikelilerin ticaret yapısı, şehir devletleri olarak örgütlendikleri ve her bir şehir devletinin ticaretini bağımsız bir şekilde yürüttüğü bir yapıydı. Şehir devletlerinin en güçlüleri, Sidon, Tiro ve Byblos'tu (Hodos, 2011: 23).

Fenikeliler, yeni pazarlar keşfetme konusunda büyük bir başarı elde etmişlerdir. Ticareti denizle sınırlı tutmamışlar ve kara yoluyla da mal taşımışlardır. Ticaretin akışını denetleyen ve yönlendiren akıllıca bir sistem geliştirmişlerdir. Bu sistemi, gelişmiş limanlar ve ticaret yolları, güçlü denizcilik filoları ve etkili diplomatik ilişkilerle desteklemişlerdir (Heing, 2017: 67). Fenikeliler ticaretin daha verimli hale gelmesi için yazıyı da kullanmışlardır. Fenike alfabesi, zamanla Akdeniz çevresindeki diğer uygarlıklar tarafından benimsenmiştir. Nitekim Fenike alfabesi, ilk olarak Yunan alfabesinin, ardından Yunan alfabesinden etkilenen Etrüsk uygarlığı vasıtasıyla Latin alfabesinin temelini oluşturmuştur. Fenikelilerin ticaret yapısında, yazının kullanımıyla yapılan işlemler daha kolay hale gelmiş ve ticaretin büyüklüğü arttıkça yazılı belgelerle işlem takibi yapılmıştır (Aubet, 2001: 12).

1.2.4. Romalılar ve Ticaret Yapısı

Romalılar, Eski Çağ'ın en geniş imparatorluklarından birini kurarak Akdeniz'de büyük bir ekonomik ve ticari güç haline gelmişlerdir. Roma İmparatorluğu, kara ve deniz yollarında geniş bir ticaret ağına sahipti. Bu ağ, Roma'nın ekonomik yapısını şekillendiren temel unsurlardan biri olmuştur. Roma'nın ticaret yapısı, zengin toprakları ve gelişmiş üretim kapasitesi ile etkili bir ulaşım altyapısına dayanıyordu. Ulaşım altyapısı, Roma'nın sınırları içinde güvenliği sağlayarak ticaretin kolaylaştırılmasına olanak tanımıştır (Bang, 2007: 3). Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde, ticaret daha çok yerel pazarlarda yapılırken, imparatorluğun büyümesiyle birlikte Roma, çevresindeki birçok halkla ticaret ilişkilerini geliştirmişti. Roma İmparatorluğu, dünya çapında bir pazar yaratmış ve bununla birlikte Akdeniz çevresindeki yerleşim birimlerinde ticaretin gelişmesine öncülük etmişti (Charlesworth, 2016: 52).

Roma İmparatorluğu'nda tarım, ekonominin temel unsurlarından birini oluşturmuştur. Roma, tarım ürünlerini, gıda maddelerini, şarap, zeytinyağı, tahıl, meyve ve sebzeleri Akdeniz'in çeşitli bölgelerine ihraç etmiştir (Parker, 2013: 635). İmparatorluğun zengin taş ocakları, seramik atölyeleri ve demir işleme tesisleri, Roma'nın büyük bir ticari güç haline gelmesini sağlamıştır. Roma, zeytinyağı, şarap ve tahıl gibi ürünleri büyük miktarlarda üretip, Avrupa ve Kuzey Afrika'nın çeşitli bölgelerine ihraç etmiştir (Kızgut, 2024: 359).

Roma, büyük kara yolları ağı sayesinde, ticari taşımacılığı çok daha verimli hale getirmiştir. Via Appia ve diğer ana kara yolları, Roma İmparatorluğu'nun başkentinden diğer önemli şehirler ve sınır bölgelerine malların hızlı bir şekilde taşınmasına olanak sağlamıştır (Fotoğraf 1) (Berechman, 2003: 453).

Roma İmparatorluğu'nun deniz filosu ticaretin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Romalılar, gemi yapımı konusunda oldukça ileri gitmişler ve büyük gemiler kullanarak ticaret amaçlı deniz seferleri gerçekleştirmişlerdir. Roma'nın deniz ticaretinde en önemli yol Akdeniz boyunca yapılmıştır. Bu yol üzerinden Batı Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Asya'nın çeşitli bölgelerine mal taşınmıştır (Charlesworth, 2016: 65). Roma, batıda İspanya ve Gallia'ya, doğuda Mısır, Yunanistan, Asya ve Hindistan'a kadar ulaşan bir ticaret ağı kurmuştur. Roma'nın en önemli ticaret limanları arasında Ostia, Aleksandreia, Carthage, Marseille ve Ephesus gibi şehirler yer almaktaydı (Tchernia, 2016: 23).

Fotoğraf 1: Via Appia Yolu (https://arkeofili.com/via-appia-imparatorlugu-birbirine-baglayan-2300-yillik-roma-yolu)

Roma İmparatorluğu'nun dış ticaretinde, doğudan gelen lüks eşyalarına duyduğu ihtiyaç, önemli bir yer teşkil etmiştir. Roma'nın doğu ile olan ticaret ilişkileri, özellikle İpek Yolu üzerinden gelen değerli malların ticaretini kapsamaktadır. Roma, İpek Yolu boyunca Çin'den gelen ipek, Hindistan ve Arap Yarımadası'ndan gelen baharatlar, kokular, inciler, altın, gümüş ve değerli taşlar gibi zengin tüketim mallarına büyük bir ilgi göstermiştir (Loewe, 1971: 166; McLaughlin, 2014: 62). Bu mallar, Roma'da büyük bir ticari değere ulaşmasının yanı sıra Roma elitlerinin yaşam tarzını ve kültürel değerlerini şekillendiren unsurlar olmuştur. Roma'nın doğu kaynaklı lüks mallara olan talebi, Roma ekonomisinin zenginleşmesine ve dış ticaretin artmasına büyük katkı sağlamıştır. Ticaret ağları, Roma İmparatorluğu'nun ekonomik ve kültürel zenginliğinin temel taşlarını oluşturmuş ve Roma'nın Akdeniz'deki merkezi rolünü pekiştirmiştir.

Ayrıca, Roma, kuzeydeki Germen kabileleri ile de ticaret yapmıştır. Bu bölgelerden kürk, bal ve diğer doğal kaynakları temin etmişlerdir (Todd, 2009: 32). Roma'nın M.Ö. 264'ten M.Ö. 146 yılına kadar yönettiği alanlar Harita 3'te verilmiştir. Harita 3'te Anadolu üzerinde belirtilen Roma toprakları, Roma tarafından ilhak edilen Yunan krallıklarıdır. Haritada Roma tarafından doğuda ilhak edilen topraklar içerisinde Batı ve Güney Anadolu da verilmiştir. Bununla birlikte, Roma Anadolu'daki ilk eyaletini M.Ö. 133 yılında Pergamon krallığının miras bırakılması ardından M.Ö. 129 yılında oluşturmuştur.

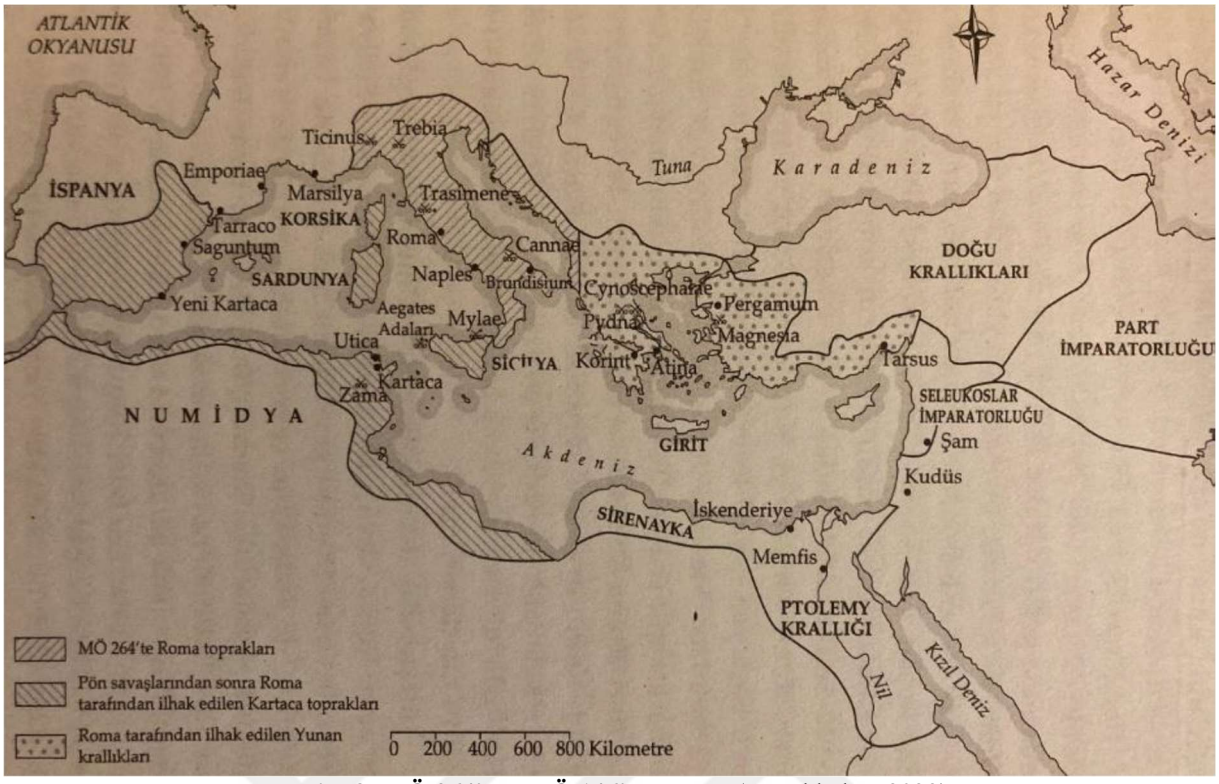

Harita 3: MÖ 264'ten MÖ 146'ya Roma (Küçükkalay, 2023)

Romalıların ekonomik yapısının önemli bir bileşeni köle ticaretidir. Roma İmparatorluğu, savaşlar ve fetihler yoluyla sayısız köle temin etmiştir. Ele geçirilen bölgelerden tutsak edilen yerel halktan insanlar, imparatorluğun farklı bölgelerinde bulunan köle pazarlarında satılmıştır. Köleler tarım, inşaat, maden ve ev hizmetlerinde kullanılmıştır. Bu sayede, Roma ekonomisinin temel iş gücü kaynağını oluşturmuş ve büyük bir ekonomik hareketlilik sağlamıştır. Roma, köle ticaretinde oldukça aktifti. Köle ticareti, Roma'nın büyüyen şehirlerinde iş gücü arzını artırarak, üretim ve ticaretin devamını sağlamıştır (Harper, 2009: 270).

1.3. Eski Çağ'da Akdeniz Bölgesi'nde Ticaret ve Mal Değişimi

Eski Çağ'da ticaret, medeniyetlerin gelişmesinin ve birbirleriyle etkileşimde bulunmalarının önemli bir motoru olmuştur. Bu dönemde, ticaretin şekli, kullanılan yöntemler, para birimleri ve değerli mallar, toplumların ekonomik yapısını belirlemiş ve ticaret ağlarını oluşturmuştur. Örneğin, M.Ö. 3. binyılda Mezopotamya'da ticaret, genellikle takas yoluyla yapılmakta, ticaretin başlıca malları arasında değerli metaller ve malzemeler yer almaktadır. M.Ö. 2. binyılda, Fenikeliler gibi denizci uygarlıkların deniz yolu ile Akdeniz ve ötesine uzanan ticaret ağı kurdukları görülmektedir. Bu dönemde, para sisteminin gelişmemiş olduğu zamanlarda malların birbiriyle takası yaygın bir yöntemdi. Ticaret, ekonomik etkileşimleri

artırmış ve aynı zamanda yeni mal ve fikirlerin yayılmasına olanak sağlamıştır (Doğan, 2006: 1-2).

M.Ö. dönemde ticaretin gelişimi, insanların ekonomik faaliyetlerinde önemli bir dönüm noktasıydı. İlk başlarda para sisteminin gelişmemiş olması nedeniyle, ticaret genellikle takas yoluyla gerçekleşiyordu. Takas, bir ürünün karşılığında başka bir ürünün verilmesi esasına dayanıyordu (Kestane, 2015: 18). Bu yöntem, başlangıçta topluluklar arasında ekonomik değiş tokuşu mümkün kılarken, zamanla bazı sınırlamalara yol açmış ve ticaretin daha düzenli ve uzun vadeli bir yapıya bürünmesini gerektirmiştir. Eski Çağ'da, ticaretin gelişmesiyle birlikte toplumlar, ticaretin etkinliğini artırmak için değerli metaller ve mallar kullanmaya başlamıştır. Para birimleri, çeşitli medeniyetlerin ticaret faaliyetlerinde daha fazla rol oynamaya başlamış, aynı zamanda değerli mallar (örneğin altın, gümüş, baharatlar ve kumaşlar) ticaretin temel taşlarını oluşturmuştur (Doğan, 2006: 1-2). Böylece toplumsal hiyerarşi, kültürel etkileşim ve siyasi güçler ticaret ilişkileri üzerinden şekillenmeye başlamıştır (Finley, 1983: 63).

Eski Çağ'da ilk para birimleri, değerli metallerden yapılmıştır. Altın ve gümüş, dönemin en yaygın para birimleri arasında yer almaktaydı. Paranın icadı, özellikle takas sistemine olan bağımlılığı azaltarak ticaretin daha verimli hale gelmesini sağlamıştır (Özkul ve Baş, 2020: 57). İlk örnekleri, M.Ö. 7. yüzyılda, Lidya Krallığı'nda görülmektedir (Fotoğraf 2). Lidyalılar, gümüş ve altın karışımından yapılan ilk madeni paraları üretmişlerdir. Bu paralar, ticaretin kolaylaşmasını sağlamış ve bir değer ölçüsü olarak kullanılmaya başlanmıştır (Ayyıldız ve Arısal, 2023: 1868).

Fotoğraf 2: Lidya Dönemi Sikke Görüntüsü
(https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:KINGS_of_LYDIA._Time_of_Cyrus_to_Darios_I._Circa_545-520_BC.jpg)

Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar gibi büyük uygarlıklar, ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte kendi para birimlerini geliştirmişlerdir. Fenikeliler, özellikle altın, gümüş ve bakırdan yapılan paralara sahipti (Fotoğraf 3) ve yapılan ticaretlerde bu paralara, tüm Akdeniz'de büyük bir güven duyuluyordu (Günel, 2023b: 36). Fenikelilerin geliştirdiği bu para birimleri, bölgesel ticaretin düzenli bir şekilde işlemesine yardımcı olmuş ve ticaret yollarında önemli bir

ekonomik araç haline gelmiştir. Bu paralara duyulan güven aynı zamanda, farklı medeniyetler arasında ekonomik etkileşimin güçlenmesine büyük katkı sağlamıştır.

Fotoğraf 3: Fenike Paraları (Günel, 2023b)

Yunanlar, özellikle Atina'da, gümüşten yapılan *drakhme* adlı parayı kullanmışlardır (Fotoğraf 4). Bu paralar, sadece Yunanistan'da değil, tüm Akdeniz dünyasında geçerliydi (Morkholm, 1982: 290).

Fotoğraf 4: Yunan Drahmi Para Örneği (https://museum.nbb.be/en/resources/athenian-drachma-long-tradition-ancient-currency-euro)

Roma İmparatorluğu, gümüş ve altın paralarla tanınmıştı. Romalılar, para birimi olarak *denarius* adlı gümüş parayı kullanmış, zamanla bu para tüm Roma İmparatorluğu'nda yaygınlaşmıştı (Fotoğraf 5). Bu paraların, özellikle Roma'nın sınırlarında bulunan farklı halklarla yapılan ticarette büyük önemi olmuştu (Crawford, 1970: 40). Roma'daki para birimleri, hem ticaretin hem de Roma İmparatorluğu'nun egemenliğinin bir sembolüydü. Paraların üzerine, imparatorların portreleri ve Roma'nın zaferlerine dair simgeler işlenmişti. Bu durum, paranın sadece ekonomik bir araç olmanın ötesinde, aynı zamanda siyasi ve kültürel bir işlev de üstlenmesine neden olmuştur (Kemmers, 2019: 58). Roma paraları, sadece ticaretin yürütülmesinde değil, aynı zamanda Roma'nın gücünü ve zaferlerini simgeleyen birer propaganda aracı olarak da kullanılmıştır.

Fotoğraf 5: Roma Denarius Para Örnekleri (https://www.hardmoneyhistory.com/roman-denarius/)

Eski Çağ'da değerli mallar, ticaretin ve ekonominin temel yapı taşlarıydı. Değerli mallar, ekonomik açıdan değer taşımakla berarber kültürel, dini ve prestij açısından da önemli kabul edilmekteydi. Değerli malların başında, özellikle zeytinyağı, şarap, tahıl gibi tarımsal ürünler, ipek, baharat, gümüş, altın, değerli taşlar ve parfümler gelmekteydi (Soslu, 2022: 259). Bazı değerli mallar şu şekildedir;

- *Altın ve Gümüş:* Altın, eski çağlarda para birimi olarak kullanılmış ve zenginliğin ve gücün simgesi olmuştu. Roma İmparatorluğu'nda altın ve gümüş para birimleri geniş çapta kullanılmıştı. Değerli taşlar ve altın gibi süs eşyaları da lüks tüketimin göstergesiydi. Aynı şekilde gümüş yaygın olarak kullanılan bir ticaret aracıydı.
- *Baharatlar:* Baharatlar, Doğu'dan Batı'ya yapılan ticarette önemli bir yer tutuyordu. İpek Yolu üzerinden gelen baharatlar, Roma ve diğer Akdeniz uygarlıkları tarafından büyük talep görmekteydi. Baharatlar gıda endüstrisi ve tıbbi amaçlarla kullanılmaktaydı (Atar vd., 2018: 334).
- *İpek:* Çin'den gelen ipek, Roma İmparatorluğu'nda yüksek talep görmüştü. Tekstil endüstrisinin önemli bir ham maddesi olan ipek bir prestij göstergesi

olarak kullanılmaktaydı. Roma'da, zenginler ipekten kumaşlar giymişlerdir. Dolayısıyla, ipek ticaretin önemli bir kalemi haline gelmiştir (Yılmaz, 2021: 95).

- *Değerli Taşlar:* Eski çağda, değerli taşlar Roma ve Mısır gibi medeniyetlerde büyük talep görmekteydi. Elmas, yakut, zümrüt, ve safir gibi taşlar, ticaretin ve dini ritüellerin bir parçasıydı. Değerli taşlar, sadece zenginlerin sahip olduğu süs eşyaları değildi, aynı zamanda tapınaklarda ve mezarlarda da kullanılmaktaydı (Molesworth, 2024: 13).
- *Parfümler:* Eski Mısır ve Roma'da parfümler, dini törenlerin bir parçası olduğu gibi günlük hayatta da kullanılan bir prestij öğesi olarak popülerdi. Parfümler, özellikle Arap Yarımadası'ndan gelen değerli yağlar ve esanslarla yapılmaktaydı (Aslanbey, 2021: 51).
- *Şarap ve Zeytinyağı:* Akdeniz bölgesinde şarap ve zeytinyağı gibi tarımsal ürünler, tüketim ve ticaret için büyük bir öneme sahipti. Roma İmparatorluğu, şarap üretiminde önde gelen bir merkezdi. Şarap, tüm Akdeniz'de ticareti yapılan önemli ürünlerden biriydi. Zeytinyağı da özellikle yemeklik yağ ve aydınlatma için kullanılan önemli bir üründü (Brun vd., 2020: 3-21).
- *Kumaşlar:* İpek, yün, pamuk ve keten gibi kumaşlar, ticarette önemli bir yer tutmuştu. Lüks kumaşlar, yüksek tabaka tarafından tercih edilmekteydi. Roma ve Yunan uygarlıklarında, ipek kumaşlar prestij unsuru olarak kullanılmıştı (Schoeser, 2022: 1-65).

1.4. Kartaca ve Fenike İlişkisi

Kartaca, Fenikeliler tarafından M.Ö. 9. yüzyılda, Kuzey Afrika'nın Tunus kıyısında kurulan ve Akdeniz'deki güçlü denizci uygarlıklardan biri olarak tanınan bir şehir devletidir (Clancy-Smith, 2018: 91). Fenikeliler, denizcilik ve ticaret alanındaki başarılarıyla bilinen bir halktır. Kartaca'nın kuruluşu, Fenike kültürünün ve ekonomik yapısının Akdeniz'in batı kıyılarına taşınmasının bir örneğidir (Heenan, 1996: 177). Kartaca, Fenike kökenli olmasının yanı sıra, Fenikelilerin denizcilik, ticaret ve kültürel mirasını kendi bünyesinde yaşatmıştır. Kartaca, Fenike kültürünü daha geniş bir alana yayarak Akdeniz'deki diğer uygarlıklarla ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkiler sonucunda Kartaca bölgesel bir güç haline gelmiştir (Güler, 2006: 2-10).

Fenikeliler, Akdeniz'in doğusunda, Levant kıyılarında, M.Ö. 3. binyıldan itibaren ticaret ve denizcilikteki becerileriyle öne çıkmışlardır. Fenike şehirleri, Tyrus, Sidon ve Byblos gibi önemli ticaret merkezlerinden oluşmaktaydı. Bu şehirler Akdeniz çevresindeki farklı

coğrafyalara ticaret yaparak geniş bir etki alanına sahip olmuşlardır (Üçler, 2022: 47). Fenikeliler, deniz yolu ile mal taşımacılığı, gemi yapımındaki uzmanlıkları, yazıyı geliştirmeleri (Fenike alfabesi) ve ticaretin organizasyonu konusunda öne çıkmıştır. Fenike uygarlığı, Akdeniz'deki diğer halklarla, özellikle Yunan ve Roma uygarlıklarıyla etkileşimde bulunmuş ve onların kültürleri üzerinde derin izler bırakmıştır. Fenike'nin denizcilik becerileri, Akdeniz'in çeşitli bölgelerinde koloniler kurmalarını sağlamıştır. Bu koloniler, Fenike'nin ticaretini artırmıştır. En önemli Fenike kolonisi olan Kartaca, bu etkileşimin en belirgin örneğidir (Günel, 2023a: 1-10).

Zaman içinde Akdeniz'in batısındaki önemli güçlerden biri haline gelen Kartaca, Fenikelilerin etkisi altında kurulmuş ve gelişmiş bir şehir devletidir. Fenike kültüründen, denizcilik, ticaret, şehir planlaması ve kültürel yapı bakımından büyük ölçüde etkilenmiştir. Fenikeliler, deniz yoluyla ticaret yapma konusunda ustaydılar. Kartaca, Fenike'nin deniz ticaretini devam ettirmiştir (Yıldırım, 2011: 57). Kartacalılar, Fenikeliler gibi gemi yapımında becerikliydiler, deniz ticaretine dayalı zenginliklerini arttırdılar ve Akdeniz'in batısındaki bölgelerde etkin bir deniz gücü haline geldiler. Böylece Kartacalılar, Fenike mirasını devralarak, Kartaca'ya özgü bir ticaret imparatorluğu kurdular (Yıldırım, 2011: 1-60).

Kartaca'da Fenike etkisi, dini inançlarda da belirgindir. Kartacalılar, Fenikeliler gibi çoktanrılı bir dini benimsemişlerdir. Tanrı Baal'a (Fotograf 6) tapmışlar, çocuk kurbanları gibi Fenike'ye ait ritüeller gerçekleştirmişlerdir (Karageçi, 2019: 205). Fenike alfabesi Kartaca'da da kullanılmıştır ve bu alfabeden türeyen Kartaca yazısı, Roma dönemine kadar kullanılmıştır (Dilek, 2022: 1). Fenike şehirlerinde olduğu gibi, Kartaca'da aristokratik bir yönetim söz konusudur. Kartaca'nın hükümet yapısında aristokratlar, hükümetin kararlarını alma yetkisine sahipti (Hoyos, 2023: 505).

Kartaca bu bölgedeki diğer uygarlıklarla çeşitli ticari, askeri ve kültürel ilişkiler kurmuştur. Kurulan ilişkiler, Akdeniz'in doğusunda bulunan Yunanlar, Roma İmparatorluğu ve Mısır ile olan etkileşimlerle şekillenmiştir (Feeney, 2017: 301). Kartaca, Yunan kolonilerinin Akdeniz'in batısında yayılmaya başlamasıyla birlikte, Yunanlılarla rekabete girmeye başlamıştır. Kartaca ve Yunan şehir devletleri arasındaki ilişkiler çoğunlukla ticari ve askeri rekabet biçiminde gelişmiştir. Bu iki güç arasında gerçekleşen en büyük çatışma, M.Ö. 5. yüzyılda gerçekleşen Sicilya Savaşları olmuştur. Kartaca, Sicilya'da Yunan kolonileriyle sürekli çatışmaya girmiştir (Hoyos, 2019: 155).

Fotoğraf 6: Fenike Tanrısı Baal (https://www.dinvemitoloji.com/2017/11/pon-mitolojisi.html#google_vignette)

Kartaca ile Roma arasındaki ilişkiler, özellikle M.Ö. 3. ve 2. yüzyıllarda büyük bir önem kazanmıştır. Roma, Akdeniz'deki egemenliğini güçlendirmeye başladıkça, Kartaca ile karşı karşıya gelmiştir. Roma ile Kartaca arasında yapılan Pön Savaşları (M.Ö. 264-146), bu iki uygarlık arasındaki rekabeti çok iyi bir şekilde yansıtmaktadır. Kartaca, Roma karşısında önemli bir rakip olarak kalsa da Pön savaşları, Roma'nın Akdeniz'deki hegemonik gücünü pekiştirdiği ve Kartaca'nın yıkılmasına yol açan olaylar zinciri olmuştur (Goldsworthy, 2000; Turan, 2016: 171-185).

İKİNCİ BÖLÜM
KARTACA'NIN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

İkinci bölümde Kartaca'nın kuruluşu, Fenike kolonizasyon hareketi, Fenike şehir devletlerinden bağımsızlaşması, yönetim biçimi, meclis yapısı, şehrin sosyal sınıfları, dini inaçları, gündelik yaşam, Pön savaşları ile Kartaca'nın Roma tarafından yıkılması hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Kartaca'nın Kuruluşu ve Tarihi

Kartaca'nın kuruluş ve tarihi Fenike kolonizayon hareketi, Kartaca'nın kuruluşu ve Kartaca'nın Fenike şehir devletlerinden bağımsızlaşması kapsamında aşağıda detaylıca incelenmiştir.

2.1.1. Fenike Kolonizasyon Hareketi

Fenike kolonizasyon hareketi, Fenikelilerin M.Ö. 12. yüzyılın sonlarından itibaren Akdeniz'in çeşitli kıyılarına yerleşim kurmak amacıyla başlattığı bir harekettir (Culican, 2003: 461; Hodos, 2011: 23). Fenike, günümüz Lübnan, Suriye ve İsrail sınırları içinde yer alan, dağlık ve tarıma uygun olmayan topraklara sahipti. Bundan dolayı, Fenikeliler, M.Ö. 2 binyılın sonlarından itibaren deniz ticaretine dayalı bir ekonomi geliştirmiş ve yeni ticaret yolları arayışına girmiştir. M.Ö. 10. ve 9. yüzyıllarda Fenike topraklarının sınırlı kaynakları ve artan nüfus baskısı, deniz aşırı yerleşimlere olan ihtiyacı artırmıştı (Steinby, 2014: 54). Fenike kolonizasyonu, hem ekonomik hem de kültürel bir yayılma süreci olarak şekillenmiştir.

Fenike'nin denizci halkları, M.Ö. 12. yüzyıldan itibaren Akdeniz'in çeşitli köylerine ve sahil kasabalarına yerleşerek bu bölgelerde ticaret kolonileri kurdular. Koloniler genellikle liman şehirleri olarak inşa edilmiştir, çünkü deniz yolu ticareti, Fenike'nin ekonomik gücünün temeli haline gelmişti (Günel, 2023b: 36). Fenike'liler, M.Ö. 9. ve 8. yüzyıllarda kurdukları koloniler aracılığıyla, tarım ürünleri (özellikle zeytin ve üzüm), tekstil, cam, metal işçiliği gibi ürünleri Akdeniz boyunca taşımıştır (Di Palma, 2015). Ayrıca, kolonilerde yerel halklarla kültürel ve ticari etkileşimler kurarak, onların günlük yaşamlarına Fenike'nin alfabesi, dini inançları ve sanatı gibi öğeleri dahil etmişlerdir (Günel, 2023b: 36).

Fenike kolonizasyonunun ilk büyük dalgası, Fenike şehir devleti olan Sidon, Tyrus ve Byblos'un liderliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu şehirlerin konumu Harita 4'te verilmiştir. Koloniler, genellikle denizle doğrudan bağlantılıydı ve koloni şehirlerinde gemicilik, denizcilik ve ticaret faaliyetleri büyük bir önem taşımıştı (Sader, 2019: 51). Fenike'liler, yalnızca Batı

Akdeniz'de değil, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki adalarda ve kıyılarda da koloniler kurmuşlardır. M.Ö. 9. yüzyılda, en bilinen koloniler, günümüzdeki Tunus'ta bulunan Kartaca, Malta Adası ve İspanya kıyılarındaki Gadir (Cádiz) gibi yerleşim yerleridir. Fenike'lilerin kolonizasyon hareketindeki en önemli özellik, kolonilerin sadece ekonomik amaçlarla kurulmuş olmamalarıydı; Koloniler aynı zamanda Fenike kültürünün ve dilinin yayılmasına zemin hazırlamışlardır (Lopez-Ruiz, 2022: 10-22).

Harita 4: Sidon, Tyrus ve Byblos Şehirlerinin Konumları
(https://www.nationalgeographic.com/history/history-magazine/article/purple-reign-passion-phoenician-dye-built-vast-trading-empire)

Fenike'lilerin kurduğu diğer önemli koloniler arasında, Sicilya'daki Süda, Malta Adası, Kıbrıs'taki Kyrenia ve İspanya'nın Gadir (Cádiz) şehirleri sayılabilir. Bu şehirler, Fenike'nin denizcilik becerilerini ve ticaretle ilgili bilgilerini başka halklara aktarmıştır (Beitzel, 2010: 37). Örneğin, M.Ö. 9. yüzyılda kurulan Gadir, Fenike'nin Batı Akdeniz'deki en eski kolonilerinden biri olarak, yerel halklarla etkileşime girip, zeytin ve üzüm gibi tarım ürünlerinin ticaretini yapmıştır. M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren, Malta, Fenike'nin denizcilik ve ticaret üslerinden biri olup, bu dönemde önemli bir kültürel merkez haline gelmiştir.

Fenike kolonizasyonunun bir diğer önemli sonucu, Fenike alfabesinin yayılmasıydı. Fenike alfabesi, yalnızca Fenike topraklarında değil, kurdukları kolonilerde de etkili olmuş ve zamanla diğer medeniyetler tarafından benimsenmiştir. Fenike alfabesi, özellikle Mısır, Yunan ve Roma yazı sistemlerinin temelini atmış, dolayısıyla Fenike'nin kültürel mirası, tüm Akdeniz dünyasında kalıcı bir iz bırakmıştır (Lopez-Ruiz, 2022: 25). Fenike kolonizasyonunun, Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki egemenliğini kurmasına kadar devam ettiğini ve Roma'nın genişleme hareketi ile Fenike'nin deniz ticareti üzerindeki etkilerinin azalmaya başladığını söylemek mümkündür (Üçler, 2022: 47). Tablo 4'te Fenike kolonizasyonu ile beraber kurulan şehirler, kuruluş yerleri, kuruluş tarihleri ve öne çıkan özellikleri özetlenmiştir.

Tablo 4: Fenike Kolonizasyon Şehirleri ve Limanları

Koloni Adı	Kuruluş Tarihi	Kuruluş Yeri	Öne Çıkan Özellikler
Berytus (Beyrut)	MÖ 3000 civarı	Lübnan, Akdeniz Kıyısı	Fenike'nin ilk yerleşimlerinden biridir. Ticaretin yanı sıra hukuk okulu ile ünlüdür.
Tire	MÖ 2750 civarı	Lübnan, Akdeniz Kıyısı	Fenike'nin başlıca dini merkezi ve ticaret limanıdır.
Süleyman (Solomon)	MÖ 1200 civarı	Güney İspanya, Akdeniz	Fenike yerleşimlerinden biri olup, bölgede zeytin ve üzüm ticareti ile ünlüdür.
Gadir (Cádiz)	MÖ 1100 civarı	İspanya, Akdeniz	Fenike'nin Batı'daki en eski kolonilerinden biridir. Denizcilik ve ticaret açısından önemli.
Kartaca	MÖ 9. yüzyıl	Tunus, Kuzey Afrika	Fenike'nin en güçlü kolonisidir. Ticaret, denizcilik ve askeri gücü ile ünlüdür.
Kyrenia (Girne)	MÖ 9. yüzyıl	Kıbrıs, Doğu Akdeniz	Kıbrıs'ın kuzey kıyısında kurulan bu koloni, denizcilik ve ticaret açısından önemliydi.
Süda	MÖ 8. yüzyıl	Sicilya, Akdeniz	Fenike'nin Batı Akdeniz'deki kolonilerinden biridir. Ticaret kolonisi olarak kuruldu.
Rhodus (Rodos)	MÖ 8. yüzyıl	Ege Denizi	Fenike'nin deniz ticareti için önemli bir üs olan Rodos, kültürel çeşitliliği ile de dikkat çeker.
Malta	MÖ 800 civarı	Malta Adası, Akdeniz	Adada denizcilik ve ticaret faaliyetleriyle Fenike'nin etkisi uzun süre devam etmiştir.

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

Fenikeliler, denizcilik ve ticaretteki ustalıkları sayesinde M.Ö. 3. binyıldan itibaren Akdeniz'in farklı bölgelerinde stratejik koloniler kurarak geniş bir ticaret ağı oluşturmuşlardır (Tablo 4). M.Ö. 3000 civarında Lübnan kıyılarında kurulan Berytus, Fenike'nin en eski yerleşimlerinden biri olup ticaretin yanı sıra ünlü hukuk okulu ile tanınırken, M.Ö. 2750'de kurulan Tire hem başlıca dini merkezlerden biri hem de önemli bir ticaret limanı olarak öne çıkmıştır. Batı Akdeniz'de yer alan Gadir, M.Ö. 1100 civarında Fenikelilerin bölgedeki en eski kolonilerinden biri olarak denizcilik ve ticaret açısından büyük önem kazanmıştır. M.Ö. 9. yüzyılda Tunus'ta kurulan Kartaca, Fenike'nin en güçlü kolonisi olarak gelişmiş, ticaretin yanı sıra askeri gücüyle de Akdeniz'de etkin bir rol üstlenmiştir. M.Ö. 1200 civarında Güney İspanya'da kurulan Süleyman kolonisi, özellikle zeytin ve üzüm ticaretiyle öne çıkarken, M.Ö. 9. yüzyılda kurulan Kyrenia ve M.Ö. 800 civarında kurulan Malta gibi Doğu Akdeniz'deki

koloniler Fenike'nin deniz ticaretinde önemli duraklar olmuştur. Sicilya'daki Süda, M.Ö. 8. yüzyılda Batı Akdeniz'de bir ticaret kolonisi olarak kurulmuş, Rodos ise M.Ö. 8. yüzyılda Fenike'nin deniz ticaretinin merkezi olmasının yanı sıra kültürel çeşitliliğiyle dikkat çekmiştir.

2.1.2. Şehir Devleti Olarak Kuruluşu

Kartaca'nın kuruluşu, Fenike'lilerin Batı Akdeniz üzerinde yeni topraklara yerleşme arayışlarının bir sonucu olarak M.Ö 9. yüzyılda başlamıştır. Fenike, batıya açılma isteğiyle, ticaretin ve denizciliğin merkezlerinden biri haline gelmişti (Pilkington, 2019: 25). Fenike şehirlerinden Sidon ve Tyrus, deniz ticaretiyle zenginleşmişler, Akdeniz'in doğusunda büyük bir denizcilik gücü oluşturmuşlardı. Fenike halkının, kendi topraklarında tarıma elverişsiz ve sınırlı alanlarda yaşaması, onları deniz yoluyla uzak bölgelere yerleşmeye teşvik etmişti. Akdeniz'in batısındaki kıyılarda yeni yerleşimler kurmak, ekonomi ve askeri açıdan Fenike için stratejik bir avantaj sağlayacaktı (Günel, 2023b: 36).

Cadiz ve Solomon gibi Batı Akdeniz'deki büyük kolonileri Kartaca'yı da Fenikeliler kurmuştur. Kartaca'nın, Fenike'den gelen göçmenler tarafından, bugünkü Tunus'un kuzeydoğusunda yer alan bir tepe üzerine M.Ö. 814 civarında kurulduğu tahmin edilmektedir (Docter vd., 2015: 24). Bu yerleşim yeri, coğrafi olarak kara ve deniz yolu bağlantılarına sahip olup, Akdeniz'in en stratejik noktalarından birine yakın bir konumdaydı (Hunt, 2009: 137). Fenike'liler bu toprakları, gelişmiş denizcilik bilgileri ve üstün ticari becerileri yoluyla ele geçirip hızla büyüttüler (Harita 5).

Harita 5: İkinci Pön Savaşı Sırasında Kartaca Sınırları (https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-205/kartaca/)

Kartaca, başlangıçta yalnızca bir liman kenti olarak kurulmuştu, ancak Fenike kültürünü batıya taşımak ve denizcilik gücünü kullanarak bölgedeki egemenliğini kurmak amacıyla çok geçmeden güçlü bir şehir devleti haline gelmişti (Bilgi, 2006: 1). Kartaca'nın kurulumundaki en önemli faktörlerden biri, deniz yoluyla Batı Akdeniz'in en önemli ticaret yollarını kontrol etmeyi sağlamaktır. Bu, sadece Fenike'nin deniz gücünü pekiştirmekle kalmamış, aynı zamanda Akdeniz'in batı kıyılarındaki yerel halklar üzerinde Kartaca'nın egemenlik kurmasına olanak tanımıştır. M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Fenikeli denizciler ve tüccarlar, Akdeniz'in doğusundan Batı Akdeniz'e kadar uzanan kıyılarda pek çok yerleşim kurmuşlardır. Böylelikle Kartaca, bu kolonizasyon sürecinin en parlak örneği olarak öne çıkmıştır (Üçler, 2022: 47-57).

Kartaca'nın ilk yıllarında şehir, bir tarafı deniz, diğer tarafı kara olan bir alan üzerine inşa edilmiştir. Böylece, deniz ticareti ve kara yolları sayesinde şehre gelen zenginlikler artırılmıştır. Bu süreçte Kartaca, hızlıca büyüyüp gelişmiş ve bir şehir devleti olma yolunda ilerlemiştir (Miles, 2011: 35-37). Fenike'liler, burada denizci bir toplum inşa etmekle kalmamış, aynı zamanda yerel halkla etkileşime girerek kendi kültürel miraslarını batıya taşımışlardır. Kartaca'nın ilk dönemlerinde, Fenike alfabesi ve ticaret gelenekleri şehre hakim olmuştur (Sivrioğlu, 2017: 179).

Kartaca'nın bir koloni kenti olarak kurulmasında izlenen strateji, Fenike'nin denizcilik mirası üzerine odaklanmak ve çevresindeki yerel halkları ekonomik ve kültürel açıdan etkilemek olmuştur. Kartaca, kısa sürede, Akdeniz'deki en büyük denizci güçlerden biri haline gelmiştir. Fenike'den gelen göçmenler, şehre denizcilik bilgilerini, ticaret stratejilerini ve organizasyon becerilerini taşımışlardır (Clancy-Smith, 2018: 91-109). Ticaret, Kartaca'nın zenginleşmesinde belirleyici bir rol oynamış, şehre gelen mal çeşitliliği büyük bir ekonomik kalkınma yaratmıştır. Bu mal çeşitliliği arasında, zeytin yağı, şarap, cam, tekstil ürünleri ve metal işçilikleri gibi yüksek ticari değer taşıyan mallar öne çıkmıştır (Van Alfen, 2016: 277).

M.Ö. 9. yüzyılda Kartaca'nın kurulumuyla birlikte, Fenike alfabesi de Batı Akdeniz'de yayılmaya başlamıştır. Fenike yazısı, o dönemde bölgedeki diğer halklar tarafından benimsenmiş ve dildeki standartlaşma ile birlikte Kartaca, bu yazıyı Batı Akdeniz'e taşıyan bir merkez haline gelmiştir (Lopez-Ruiz, 2022: 64). Aynı zamanda, şehirde kurulan güçlü donanma, Kartaca'nın savunmasını ve deniz ticaretini güvence altına almıştır. Akdeniz'deki pek çok adada, Kartaca'nın güçlü deniz gücü ile kurduğu ticaret ve askeri ilişkiler, şehri bölgenin en güçlü şehir devleti yapmıştır (Cristofori, 2001: 1).

Kartaca'nın erken kuruluş yıllarında şehrin yönetimi, Fenike kültüründen gelen aristokratlar tarafından şekillendirilmiştir. Fenike'deki yönetim biçimi, şehirdeki aristokrat sınıf tarafından belirlenen liderlerle şekillenmiştir. Kartaca'da da benzer şekilde, tüccar ve

askeri sınıf arasındaki işbirliğiyle yönetim sağlanmıştır. Şehirde, aristokrat sınıfın ve askeri liderlerin oluşturduğu bir yönetim kurulu bulunuyordu. Bu kurullar, ticaretin ve askeri savunmanın koordinasyonunu sağlamaktadır (Wolters, 1952: 191; Hurst ve Lawrence, 1978: 334).

Kartaca, erken dönemde kurduğu güçlü altyapı ile Batı Akdeniz'deki ilk büyük kolonisini kurarak Fenike'nin batıya açılmasını sağlamıştır. Kartaca'nın kuruluşuyla birlikte, Fenike kültürünün Akdeniz'in batı kıyısına taşınması hızlanmış ve Batı Akdeniz'de önemli bir deniz gücü doğmuştur. Kartaca'nın ekonomisi, deniz yoluyla gerçekleştirilen yoğun ticaretle güçlenmiş, bu da şehri bölgedeki en zengin ve güçlü şehirlerden biri haline getirmiştir. Fenike'nin Akdeniz'deki diğer kolonileriyle olan etkileşimleri de, Kartaca'nın kültürel ve ticari yapısını pekiştirmiştir. Kurulmasından kısa süre sonra Kartaca, Fenike'nin bir kolonisi olmanın ötesine geçmiş ve bağımsız bir şehir devleti olma yolunda Batı Akdeniz'e ilerlemiştir (Üçler, 2022: 57-64).

2.1.3. Fenike Şehir Devletlerinden Bağımsızlaşması

Kartaca'nın kuruluş hikayesi, Fenike kolonizasyonunun en önemli ve ilginç örneklerinden biridir. Kartaca, M.Ö. 9. yüzyılda Fenike'nin Tyrus şehri tarafından kurulan bir koloniydi. Fenike'liler, ticaret ve denizcilik alanlarındaki başarılarıyla tanınıyorlardı ve Akdeniz'in batısında, günümüz Tunus'u stratejik bir yer olarak seçmişlerdir. Kuruluşu hakkında birkaç farklı efsane bulunmakla birlikte, en yaygın kabul gören hikaye, Fenike prensesi Elissa'nın (Dido) Kartaca'yı kurduğu şeklindedir. Hikayeye göre, Elissa, Fenike'deki Tyrus'tan kaçtıktan sonra, Kartaca'nın bulunduğu bölgeyi bulmuş ve burada bir şehir kurmaya karar vermiştir. Elissa, yerleşim yeri olarak belirlediği bu alanı elde etmek için, bir inek derisi kadar bir araziyi alabileceği bir toprak parçası istemiştir. Akıllıca bir stratejiyle, deriyi ince şeritler halinde kesip, bu şeritlerle geniş bir alanı çevirmiştir. Bu yöntemle, Kartaca'nın temelleri atılmıştır.

Kartaca, başlangıçta Fenike'nin bir kolonisi olarak kurulmuş ve M.Ö. 9. yüzyılda Tyrus, Sidon gibi Fenike şehir devletlerine bağlı olarak gelişmiştir. Kartaca'nın başlangıçta Fenike şehir devletlerine bağlı olması, özellikle ticaret ve askeri ilişkiler açısından önem taşımaktaydı (Miles, 2011: 35-37). Coğrafi konumu, hızla büyüyen deniz gücü, ticaret ağı ve ekonomik zenginliği sayesinde, M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren, Kartaca'nın hızlı bir şekilde gelişmesi, Fenike'nin ana topraklarından çok uzak olan bu koloni yönetiminin, zaman içinde Fenike'nin merkezi şehirlerinden giderek daha fazla bağımsızlaşmasına yol açmıştır (Scott, 2018: 25). Kartaca'nın kendini daha bağımsız bir aktör olarak konumlandırmasında özellikle Fenike

şehirlerinin yönetici sınıfıyla olan gerilimler büyük rol oynamıştır(Freeman, 2010: 56). Fenike şehir devletlerinden kopmaya yönelik hareketleri, yalnızca yerel liderlerin iradesiyle değil, aynı zamanda Kartaca'nın çevresindeki diğer halklarla kurduğu ittifaklarla da desteklenmiştir(Glassman ve Glassman, 2017: 12). M.Ö. 8. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Kartaca Batı Akdeniz'deki en güçlü şehir devletlerinden biri haline gelmişti. Fenike şehirlerinden tamamen bağımsız hareket etmeyi mümkün kılacak bir düzeye gelmesi kendi toprakları dışındaki bölgelerde de egemenlik kurma yönünde adımlar atmasını sağlamıştır(Parker, 2004: 32).

Bağımsızlık yolunda kısa zamanda çok büyük mesafe kaydeden Kartaca, Fenike kültürünün ve alfabesinin Batı Akdeniz'e taşınmasına vesile olmuştur. Buna karşın Batı Akdeniz'deki stratejik konumu ve gelişen denizcilik gücü sayesinde bu konuda da farklılaşmış ve kendi kimliğini oluşturmaya başlamıştır (Markoe, 2000: 2). Bu süreç ise Kartaca'nın büyük bir siyasi güç olma yanında ticari ve kültürel bir güç olarak yükselmesine de zemin hazırlamıştır.

Fenike şehirleri arasında, özellikle Tyrus'un Kartaca üzerinde büyük bir egemenlik kurmaya çalıştığı dönemler olmuştur (Ameling, 2011: 39). Ancak, M.Ö. 8. yüzyılın sonlarına doğru Kartaca, yalnızca Fenike kültürünü değil, aynı zamanda Batı Akdeniz'in en önemli deniz ticaret merkezi olarak kendini tanıtmaya başlamıştır. Bu durum, Kartaca'nın kendi egemenliğini ilan etmesine zemin hazırlamıştır. Fenike'den gelen baskılar, Kartaca'nın yerel yönetimi ve aristokrat sınıfı için hoşnutsuzluk yaratmış ve zamanla bağımsızlık mücadelesini hızlandırmıştır (Bernholz, 1998: 109-120). Bağımsızlaşma süreci, Kartaca'nın yerel halkı ile Fenike'nin diğer şehir devletlerinin liderleri arasındaki siyasi ve kültürel farkların giderek belirginleşmesiyle paralel ilerlemiştir. Kartaca'nın donanması, şehri savunmaya yönelik güçlenirken, şehrin ekonomik altyapısı bağımsızlık için yeterli kaynakları sağlamıştı. Ayrıca, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki rakipleriyle girdiği ilk askeri çatışmalar, şehir devletinin bağımsızlık arayışını daha da pekiştirmiştir (Miles, 2011: 35-37).

Kartaca'nın bağımsızlaşma süreci, şehrin kendi iç dinamikleri ve dış dünyayla olan ilişkilerinin bir birleşimi olarak şekillenmiştir. Fenike'nin geleneksel denizcilik ve ticaret yoluyla sağladığı kaynaklar, Kartaca'nın bağımsızlık için gerekli ekonomik alt yapıyı oluşturmasına olanak sağlamıştır (Kaufman, 2014: 1). Bu ekonomik güç, askeri güce dönüşmüş ve Kartaca, Fenike'nin diğer şehirleriyle olan ilişkilerinde giderek daha fazla bağımsızlık kazanmıştır. Kartaca'nın Fenike şehir devletlerinden bağımsızlaşması, coğrafi olarak uzaklığı, ekonomik zenginliği, güçlü deniz gücü ve askeri stratejileri sayesinde mümkün olmuştur (Rainey, 2004: 1). Fenike'nin merkezi şehirlerinden gelen baskılar, yerel yönetimle olan

gerilimler ve Batı Akdeniz'deki bağımsızlık mücadelesi, Kartaca'nın kendi kimliğini oluşturmasını ve bağımsız bir şehir devleti olarak varlığını sürdürmesini sağlamıştır (Bernholz, 1998: 109).

2.2. Sosyal ve Siyasal Yapısı

Kartaca'nın sosyal ve siyasal yapısı, yönetim biçimi, meclis yapısı, yöneticiler ile şehrin sosyal sınıfları, dini inançları ve gündelik yaşam kapsamında aşağıda incelenmiştir.

2.2.1. Yönetim Biçimi, Meclis Yapısı ve Yöneticiler

Kartaca, Fenike kökenli bir şehir devleti olarak, kendi yönetim biçimini geliştirmiş ve zamanla Batı Akdeniz'in en güçlü siyasi yapılarından biri haline gelmiştir. Aristoteles'e göre, her devletin belirli bir yönetim biçimi vardır ve yönetim biçiminin doğası, toplumun ahlaki ve sosyal yapısına bağlıdır (Aristoteles, Politika). Kartaca'daki yönetim, aristokratik ve oligarşik unsurların hakim olduğu karma bir sistemdir. M.Ö. 5. yüzyılda, aristokrasi, hem ticaret hem de askeri gücün yönetilmesinde etkili olmuştur. Aristoteles'in tanımladığı "en iyi yönetim biçimi" olarak nitelendirilen karma yönetim sistemi, Kartaca'da askeri ve ekonomik gücün denetim altına alınmasını sağlamıştır. Bu da şehri bir deniz imparatorluğuna dönüştürmüştür. Kartaca'daki yönetim yapısı, devletin askeri gücünü, ekonomik çıkarlarını ve siyasi istikrarını sağlamak amacıyla oldukça karmaşık bir organizasyona dayanıyordu. Aristoteles'in düşüncelerinden esinlenerek, bu karmaşık yapının temelinde bir denetim mekanizması yatmaktadır. Bu sistemde, M.Ö. 6. yüzyılda büyük bir askeri donanma kurulmuş ve bu donanma şehir devletinin en önemli gücünü oluşturmuştur. Kartaca'da, zengin aristokrat sınıfı yönetimde dominant bir rol oynamış, ancak aynı zamanda halkın da belirli hakları ve etkileri bulunmuştur. Kartaca'nın yönetim yapısının genel özeti Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Kartaca'nın Yönetim Yapısı

Yönetim Biçimi	Ana Organlar	Görevler ve Fonksiyonlar	Meclis Yapısı
Oligarşik ve aristokratik	Yüksek Meclis (Synedrion), Suffetler	Yüksek Meclis, şehir yönetiminde karar alır; Suffetler ise şehir devletinin günlük yönetimi ve askeri stratejilerini uygular.	Aristokrat sınıftan seçilen üyeler, yıllık seçimlerle belirlenir.
Askeri ve ticari odaklı	Generaller (Strategoi), Bürokratik organlar	Generaller, orduyu yönetir; ticaret meclisi ve vergi memurları şehrin ekonomisini denetler.	Generaller, meclisin onayıyla atanır.

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

Kartaca'da yönetim, esas olarak iki ana organ tarafından yürütülüyordu: Yüksek Meclis (*Synedrion*) ve Dönemsel Yöneticiler (*Suffetler*). Bunun yanı sıra, Kartaca'da belirli bir denetim

ve denge mekanizması işlevi gören çeşitli kurullar ve danışma organları bulunuyordu. Kartaca'nın yönetim biçimi, başlangıçta Fenike geleneklerinden izler taşısa da, zamanla kendine özgü özellikler kazanmış ve Batı Akdeniz'de rakiplerine karşı üstünlük sağlayacak bir sistem haline gelmiştir. Kartaca'daki en yüksek yönetim organı, Yüksek Meclis (*Synedrion*) olarak biliniyordu. Yüksek meclis, şehrin en önemli kararları alma yetkisine sahip organıydı ve şehrin içişlerinden dış ilişkilerine kadar her alanda önemli kararlar alıyordu. Meclis, aristokrat sınıfından seçilen üyelerden oluşuyordu ve bu mecliste genellikle şehrin en varlıklı ve saygın ailelerinin bireyleri yer alıyordu. Yüksek meclis, Kartacalılara hem iç hem de dış politikada liderlik yapacak kararları alırken, aynı zamanda devletin savunmasını ve ekonomik yönlerini denetleyerek şehrin büyümesini sağlayan stratejik adımları belirliyordu. Meclisin üyeleri, uzun süreli görev sürelerine sahipti ve genellikle tek bir aileden gelen üyeler ardışık olarak mecliste yer alabiliyorlardı. Kartaca'da bir diğer önemli yönetim organı ise Suffetler olarak adlandırılan dönemsel yöneticilerdi. Suffetler, Kartaca'nın yürütme organı olarak kabul ediliyordu ve her yıl iki Suffet seçiliyordu. Suffetler, şehrin günlük yönetimi, askerî ve diplomatik ilişkiler, dış ticaretin denetimi gibi önemli görevleri yerine getiriyorlardı. Görevleri sırasında, Suffetler, Yüksek Meclis tarafından denetleniyordu, ancak aynı zamanda bu organın kararlarını uygulama yetkisine sahiplerdi. Suffetlerin en büyük yetkilerinden biri, ordunun komutanı olmalarıydı. Kartaca'nın güçlü donanmasının başında Suffetler yer alıyordu. Kartaca'da, bazı dönemlerde, bir Suffet'in daha fazla etkiye sahip olabileceği bir yönetim yapısı da oluşmuştu (Kiffer, 2019: 1-65).

Kartaca'daki yönetim yapısının en dikkat çekici yönlerinden biri, şehirdeki güç paylaşımının oligarşik bir düzende organize edilmesiydi. Aristoteles, Politika adlı eserinde oligarşiyi, belirli bir sınıfın, genellikle zengin ve güçlü olanların, devletin yönetimini ellerinde bulundurdukları bir yönetim biçimi olarak tanımlamaktadır. Kartaca'da da oligarşik yapı, aristokrat sınıfın elinde yoğunlaşmışken, halkın yönetim süreçlerine katılımı sınırlıydı. Ancak halk, bazı kararların özellikle de askeri alanda stratejik kararların alınmasında belirli bir etkiye sahip olabiliyordu. Aristoteles'in belirttiği gibi, halkın katılımı genellikle sınırlı olsa da; önemli askeri meselelerde halkın onayı alınır. Kartaca'daki aristokrat sınıf, sadece ekonomik güçleriyle değil, aynı zamanda askeri güçleriyle de toplumu kontrol etmekteydi. Meclisin üyeleri genellikle eski tüccar ailelerinden veya toprak sahiplerinden oluşuyor, bu sınıfın üyeleri çoğunlukla yüksek mevkilerde bulunuyordu (Carey, 2007: 1). Bu durum, Kartaca'daki yönetim biçiminin, aristokratların egemenliğini pekiştiren ve aynı zamanda askeri başarıları destekleyen bir yapı oluşturduğunu göstermektedir. Aristoteles'in de belirttiği gibi, güçlü bir aristokrat

sınıfın egemen olduğu toplumlarda, halkın yönetime katılımı sınırlı olsa da, bu sınıf toplumun istikrarını sağlamak için bir tür denetim mekanizması işlevi görür.

Kartaca'daki meclis yapısının en önemli unsurlarından biri generaller (*strategoi*) idi. Bu kişiler, ordunun başında yer alan askeri liderlerdi ve Kartaca'nın genişlemekte olan imparatorluğunda önemli rol oynadılar. Kartaca'nın donanmasının başında yer alan general, çoğu zaman bir Suffet'in yanında yer alır ve askeri operasyonların başarılı bir şekilde yürütülmesini sağlardı. Generallerin atanması, meclisin onayıyla yapılır ve her yıl belirli bir süre için görev yaparlardı (Ameling, 2011: 39). Kartaca'da yönetim, sadece askeri ve siyasi liderlerden oluşan bir yapının ötesinde daha karmaşık bir bürokratik düzene sahipti. Bürokratik yapı, devletin günlük işleyişini sağlamak ve ticaretin denetlenmesi gibi konuları yönetmek için çeşitli alt birimler ve görevli kişiler içeriyordu. Örneğin, Ticaret Meclisi veya Vergi Memurları gibi alt organlar, ekonominin denetimini üstlenirken, Dış İlişkiler Kurulu ve Diplomatik Görevliler, şehir devletinin dış politikasını şekillendiriyordu (Carey, 2007: 1-30).

Kartaca'daki yönetim biçimi, denetim mekanizmalarına dayalı bir yapıyı benimsemiştir. Denetim mekanizmalarının en önemlisi, her yıl seçilen iki Suffet'in, birbirlerinin faaliyetlerini denetleyebilme hakkına sahip olmalarıydı. Roma'da M.Ö. 509 yılında krallık idaresinin yıkılmasından sonra consul seçimlerinde de benimsenen bu sistem, potansiyel despotizmin önüne geçilmesini sağlamakta ve halkın temsilini garanti altına almaktaydı (Besik, 2013: 1). Ayrıca, yönetim elit bir sınıf tarafından elinde bulundurulmasına karşın, karar alma süreçlerine halkın belirli düzeylerde katılımı sağlanıyordu. Kartaca'da yönetim, aristokratik ve oligarşik bir yapıda olmasına karşın şehir devletinin ekonomik ve askeri başarıları, yöneticilerin stratejik kararlarla şehirdeki sosyal, ticari ve askeri denetimlerini artırmalarına olanak tanımıştır. Kartaca'nın yönetim biçimi ve meclis yapısı, şehri Akdeniz'in en güçlü devletlerinden biri haline getirmiş ve rakiplerine karşı üstünlük sağlamasında önemli bir rol oynamıştır (Ameling, 2011: 39).

2.2.2. Sosyal Sınıflar, Toplumsal Sınıf ve Gündelik Yaşam

Kartaca'daki sosyal sınıflar, büyük ölçüde aristokratlar, ticaretle uğraşan sınıf, köleler ve askerlerden oluşuyordu. Sınıflar arasındaki sınırlar belirgin olmasına rağmen, özellikle ticaret ve savaş alanlarında, zaman zaman sosyal mobilite mümkündü. Kartaca'nın en üst sınıfı, aristokratlar ve yönetici sınıftan oluşuyordu. Aristokrat sınıfı, toprak sahipleri, yüksek düzeydeki askeri liderler ve Suffetler gibi yönetici elitlerden meydana geliyordu (Miles, 2011: 35-37). Kartaca'daki yönetim biçimi hakkında Aristoteles'in Politika adlı eserinde, aristokratların toplumda belirleyici bir rol oynadığından bahsedilir. Fenike idari sisteminde

aristokratlar, yönetim işlerini, ticareti ve deniz seferlerini denetlerken, Kartaca kentinde de aristokrat sınıfın egemenliği benzer şekilde yoğunlaşmıştır. Aristoteles, yönetim işlerini, ticareti ve deniz seferlerini denetleyen aristokratların hem ekonomik hem de askeri güçleriyle toplumu kontrol ettiklerini vurgulamıştır. Suffetler, Kartaca'nın yönetiminde en yüksek makamları elinde bulunduran kişilerdir ve her yıl seçilen iki Suffet, siyasi kararlar alır, orduları yönetir ve önemli devlet meselelerini tartışırlardı (Drews, 1979: 45). Suffetlerin sahip olduğu geniş yetkiler, Aristoteles'in "aristokratik yönetimler, yüksek mevkilerdeki insanlar tarafından yönetilir" ifadesiyle örtüşmektedir.

Kartaca, denizcilik ve ticaretle ünlü bir şehir devleti olduğundan, ticaretle uğraşan sınıf oldukça önemliydi. Tüccarlar ve zanaatkarlar, özellikle zenginleşmişler ve şehir ekonomisinin temel direklerinden biri olmuştur. Kartaca'nın Akdeniz'deki ticaret yollarındaki stratejik konumu, tüccarların servet kazanmalarına olanak tanımış ve bu sınıf, zamanla aristokrat sınıfın etkisi altına girmeye başlamıştır. Aynı zamanda, dokumacılar ve seramik ustaları gibi zanaatkarlar, sosyal yapının önemli bir parçası olmuştur (Rainey, 2004: 1-30).

Kartaca'da kölelik yaygındı ve köleler, toplumun büyük bir kısmını oluşturuyordu. Genellikle savaşlardan elde edilen esirler, Kartaca'nın köle nüfusunu oluşturuyordu. Köleler, ev işlerinden ağır sanayi işlerine kadar çeşitli işlerde çalışırlardı. Bazı köleler, yüksek statüye sahip olan efendileri tarafından eğitilir ve önemli görevlerde çalıştırılırdı (Hunt, 2017: 137). Ancak çoğu köle, çiftlik veya denizcilik sektörü gibi ağır işlerde çalışıyordu. Kartaca'da köleler, belirli haklara sahip olsalar da, genel olarak sosyal hiyerarşinin en alt basamağını oluşturuyorlardı (Miles, 2011: 35-37).

Kartaca, askeri gücüyle de tanınırdı. Şehir, özellikle deniz savaşları için eğitilmiş güçlü bir orduya sahipti. Kartaca ordusu, elit hoplitler (ağır zırhlı piyade) ve denizciler gibi farklı askeri sınıflardan oluşuyordu. Ayrıca, muvazzaf askerler dışında, zorunlu askerlik yapan köleler veya gönüllü askerler de vardı. Kartaca'nın askeri sınıfı, şehir devletinin savunmasını ve genişleme stratejilerini gerçekleştiren önemli bir güçtü (Feeney, 2022: 45). Tablo 6'da Kartaca'daki sosyal yapı özetlenmiştir.

Tablo 6: Kartaca'da Sosyal Yapı

Sınıf	Özellikler	Toplumdaki Rolü
Aristokratlar ve Yönetici Elit	Yönetici sınıf, Suffetler, büyük toprak sahipleri ve yüksek askeri liderler	Şehir yönetimi, askeri strateji, zenginleşme ve toplumun ileri gitmesi
Tüccarlar ve Zanaatkarlar	Ticaretle uğraşan, şehirde zenginleşen sınıf	Ekonominin temel direği, deniz ticareti ve malların üretimi
Köleler	Genellikle savaşlardan esir alınan iş gücü	Tarım, inşaat ve haneler gibi ağır işlerde çalıştılar
Askerler	Kartaca ordusunun profesyonel ve zorunlu askerleri	Şehir savunması, genişleme ve Roma'ya karşı yapılan savaşlarda kritik rol

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

Kartaca'nın gündelik yaşamı, sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları ve dini inançları yansıtıyordu. Zengin aristokratlar ve tüccarlar, gösterişli evlerde yaşarken, köleler ve işçiler daha basit koşullarda yaşam sürerlerdi.

1. Evler ve Yaşam Alanları: Kartaca, Akdeniz'in önemli bir ticaret merkezi olarak zengin bir kültürel ve ekonomik yapıya sahipti. Bu yapıyı belirleyen unsurlardan biri evler ve yaşam alanlarıydı. Aristokratlar ve yüksek sınıfların evleri, büyük avlulara sahip olup görkemli süslemelerle dikkat çekerdi. Evlerin içi, özellikle seramikten yapılmış süs eşyaları ve mobilyalarla dekore edilmişti. Bu tür zengin dekorasyon, sahiplerinin sosyal statüsünü gösteren birer işaret olarak kabul ediliyordu. Aynı zamanda, aristokratlar için özel olarak inşa edilmiş hamamlar ve spor alanları, yalnızca temizlik ve sağlık için değil, aynı zamanda sosyal etkinlikler ve dini ritüeller için kullanılıyordu (Rose, 2008: 41-49; Miles, 2011: 35-37). Bu alanlar, Kartaca'daki yüksek sınıfın günlük yaşamının bir parçasıydı ve aristokratlar, burada hem fiziksel sağlıklarını korumak hem de toplumla olan bağlarını güçlendirmek amacıyla bir araya gelirdi. Bu tür yaşam alanları, şehrin kültürel yaşamını şekillendirirken, aynı zamanda sosyal sınıfların arasındaki farkları belirginleştiriyordu. Zenginler büyük ve ihtişamlı evlerde yaşarken, köleler ve işçiler daha küçük, basit ve az süslü evlerde yaşamlarını sürdürüyordu (Rose, 2008: 41-49). Kartaca "Theodosian Evleri" çizimi Fotoğraf 7'de verilmiştir.

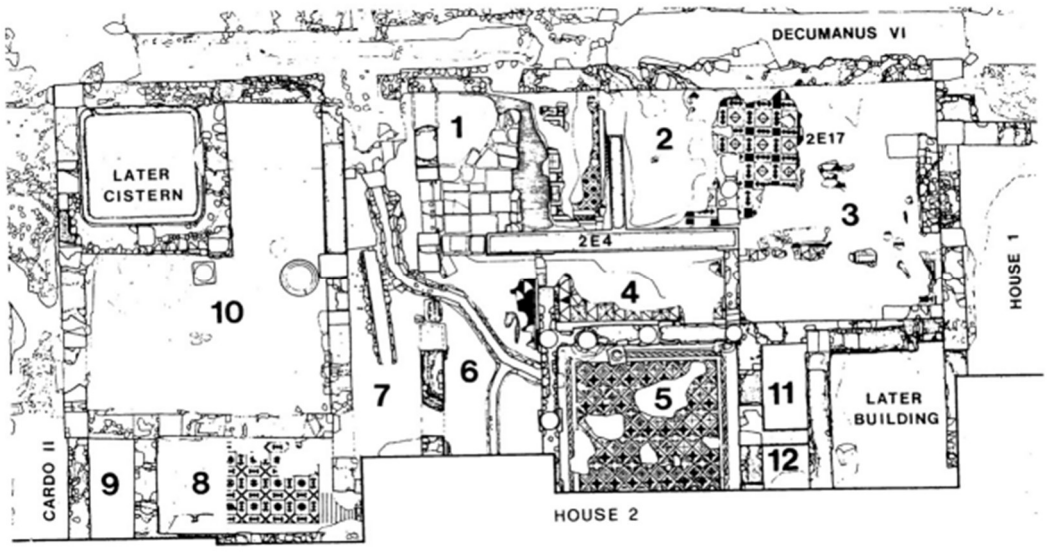

Fotoğraf 7: Kartaca "Theodosian Evleri" (Wells vd., 1988)

2. Ticaret ve Pazarlar: Kartaca'nın ekonomik yapısı, büyük ölçüde ticarete dayanıyordu ve bu ticaret merkezi pazarlarda yoğunlaşmıştı. Şehir, Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri olarak çok sayıda pazar ve ticaret alanına sahipti. Tüccarlar, burada deniz

yoluyla gelen çeşitli malları satarlardı. Kartaca'nın pazarları, sadece yerel ürünlerin değil, Akdeniz'in farklı bölgelerinden gelen mal ve değerli eşyaların da değiş tokuş edildiği yerlerdi. Bu pazarlarda, zeytinyağı, şarap, gıda, tekstil, metal ürünleri ve seramik gibi yerel ürünler en çok rağbet gören mallar arasında yer alıyordu. Zeytinyağı ve şarap, özellikle Akdeniz çevresindeki diğer bölgelere ihraç edilen başlıca ticaret ürünlerindendi. Kartaca'nın ticaret ağları, şehri hem ekonomik hem de kültürel açıdan önemli kılmıştır (Hodges ve Whitehouse, 1983: 1-26). Bu pazar yerleri, yalnızca ticaretin değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimlerin de merkeziydi. Kartaca'nın zengin limanları ve deniz yolları sayesinde, şehirdeki pazarlar çok uluslu ve kültürel çeşitliliğe sahip bir ticaret ortamı sunuyordu. Bu pazarlar, sadece ekonomik işlemlerin yapıldığı yerler olmakla kalmamış, aynı zamanda kültürlerin, fikirlerin ve malların karşılaştığı, etkileşime girdiği alanlar işlevini görmüştür.

2.2.3. Din, Tanrılar ve Ritüeller

Kartaca, Fenike kökenli bir şehir devleti olarak M.Ö. 9. yüzyılda kurulmuş ve zamanla Akdeniz'in en önemli ticaret ve kültür merkezlerinden biri haline gelmiştir. Fenike'nin dini inançları ve ritüelleri Kartaca'nın toplumsal yapısını, kültürünü ve politik stratejilerini şekillendiren temel unsurlardan biriydi. Kartaca'da, Fenike'nin tanrılarına, özellikle doğa, deniz, tarım ve savaşla ilişkilendirilen tanrılara tapınılırdı. Tanrılar, Kartaca halkının günlük yaşamına ve toplumsal yapısına derinlemesine entegre olmuştu (Clifford, 1990: 55). Özellikle en önemli tanrı olarak kabul edilen Baal-Hamon, verimlilik ve bereket tanrısı olarak öne çıkarken, tanrıça Tanit, doğa ve denizle ilişkilendirilmişti. Kartaca'da dini ritüeller, kurbanlar, adaklar ve diğer dini törenler aracılığıyla gerçekleştiriliyordu. Ritüeller, toplumsal düzenin korunması ve savaşlara hazırlık gibi çeşitli işlevler üstlenmişti.

Kartaca'nın dini yapısının ekonomik faaliyetler üzerinde de önemli bir etkisi vardı. Örneğin, denizle olan güçlü bağları, Kartaca'nın denizcilik ve ticaret alanında güçlü bir konum elde etmesine katkı sağladı. Bu da, Kartaca'nın Akdeniz'deki en büyük deniz gücüne dönüşmesine olanak tanımıştır. Aynı zamanda, dini inançlar ve ritüeller, Kartaca'nın savaş stratejilerini de etkilemişti; Çünkü savaşların zaferle sonuçlanabilmesi için tanrıların lütuflarını kazanmak gerektiği düşünülüyordu. Kartaca'nın dini yapısı, ekonomik faaliyetleri, kültürel etkinlikleri ve toplumsal düzeni şekillendirmesi yanında, şehir devletinin güç ve egemenliğini pekiştiren çok önemli bir faktör olmuştur (Karageçi, 2019: 205; Miles, 2011: 35-37).

Kartaca'nın dini inançlarının en temel tanrıları, Baal Hammon ve Tanit idi. Bu iki tanrı, şehirdeki dini yaşamın merkezini oluşturuyordu ve çoğu zaman birlikte tapınılan tanrılardı

(Docter vd., 2015: 64). Baal Hammon, Kartaca'nın en önemli tanrısıydı ve özellikle verimlilik, toprak ve tarım ile ilişkilendiriliyordu (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8: Kartaca Tanrısı Baal Hammon (Kaynak: http://www.cassiciaco.it/navigazione/africa/romanitas/dei/hammon.html)

Baal Hammon, aynı zamanda güneş tanrısı olarak tapınım görüyordu. Kartaca'nın tarımsal üretiminin bereketli olmasının büyük ölçüde ona bağlı olduğu kabul ediliyordu. Baal Hammon'a tapınma, şehirdeki çiftçilerin ve toprak sahiplerinin yaşamını doğrudan etkileyen bir ibadet biçimiydi. Şehirdeki en büyük tapınaklardan biri Baal Hammon'a adanmıştı ve bu tapınakta (Fotoğraf 9) büyük dini törenler düzenlenirdi (Burstein, 2017: 54).

Fotoğraf 9: Günümüz Tunus Topraklarında Bulunan Thugga/Dugga Antik Kenti'nde, Baal Hammon'a Adanan Tapınak (Kaynak: https://annuaire.tunisie.co/portfolios/1276/temple-de-baal-hammon-saturne-de-dougga-a-beja-385616)

Tanit, Baal Hammon'un eşiydi ve bereket, doğum, annelik ve koruma ile ilişkilendirilen bir tanrıçaydı. Tanit, özellikle kadınlar ve çocuklar için önemli bir figürdü. Tanit'in tapınılması, Kartaca toplumunda aile yapısı ve toplumsal düzen açısından büyük bir anlam taşıyordu. Tanit'in simgesi genellikle bir yıldız ve bir el olarak tasvir edilirdi (Fotoğraf 10). Tanit, Kartaca'nın savaşları sırasında şehir halkını koruyan bir figür olarak da görülüyordu.

Kartaca'daki dini yaşam, oldukça ritüelistti ve bu ritüeller, toplumun her katmanında önemli bir yer tutuyordu. Dini törenler, tanrılara saygı göstermeye, toplumun bir arada olmasına ve düzenin korunmasına hizmet ederdi. Kurban törenleri, Kartaca'nın dini yaşamının merkezinde yer alıyordu. Kurban törenlerinde en dikkat çeken uygulama, insan kurbanlarıydı (Stager ve Wolff, 1984: 30). Kartaca'da, çocuk kurbanları çok yaygın bir uygulama halindeydi. Tanit ve Baal Hammon'a adak olarak çocukların kurban edilmesi, bu iki tanrıya olan bağlılığı ve sadakati simgeliyordu (Karageçi, 2019: 205). Yapılan arkeolojik kazılar sayesinde ortaya çıkan, topraklara gömülü çocuk kemikleri ve kurban alanları bu ritüelin varlığını kanıtlamaktadır (Stager ve Wolff, 1984: 30-45). Kartaca'da çocukların kurban edilmesinin, şehir devleti için önemli zaferlerde veya şehrin işgal, salgın hastalık gibi kötü bir durumda kaldığı kriz anlarında tanrılara bir teşekkür veya tanrılardan bir yardım talebi olarak yapıldığı düşünülmektedir (Hoyos, 2017: 46). Ayrıca, hayvan kurbanları da sıklıkla sunulurdu, özellikle koyun ve boğalar, dini törenlerde kurban edilen hayvanlar arasındaydı (Karageçi, 2019: 205).

Fotoğraf 10: Kartaca Tanrısı Tanit Figürü (Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Carthage_-_Tanit.jpg)

Kartaca'daki dini yaşamın önemli bir parçası da tapınaklar ve kutsal alanlardı. Şehirdeki büyük tapınaklar, dini merkezler olmasının yanında sosyal, politik ve kültürel etkinliklerin yapıldığı alanlar olarak işlev görüyordu. Kartaca'nın en büyük tapınaklarından biri, Baal Hammon'a adanmış olan tapınaktı. Bu tapınak, şehrin en yüksek tepelerinden birinde bulunuyordu ve buraya tapınmaya gelenler, dini ritüellere katılmadan önce uzun bir yolculuk yaparlardı. Tapınakta yapılan kazılarda bir bebek mezarı gün yüzüne çıkarılmıştır (Fotoğraf 11).

Kartaca'daki tapınaklar genellikle taşlardan yapılmış ve ihtişamlı yapılar olarak tasarlanmıştı. Tapınaklar, dini faaliyetlerin, şehrin sosyal ve politik yaşamının şekillendiği yerlerdi (El Bab Bhar vd., 2023: 10-30). Her tapınakta bir rahip sınıfı bulunuyordu ve bu rahipler, tanrılara adanan törenleri yöneten kişilerdi. Rahiplerin görevleri arasında kurbanların sunulması, tapınakların bakımı, dini eğitim ve törenlerin düzenlenmesi yer alıyordu. Tapınaklarda dini ritüeller düzenlenirken, halk genellikle dua eder, şarkılar söyler ve tanrılara adaklar sunardı (Brent, 2010: 67).

Fotoğraf 11: Kartaca'da Baal Hammon'a Adanmış Bir Anıt ve Bebek Mezarı
(https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/kartaca-tanrilarina-altin-sikkeler-ve-yakilmis-bebekler-sunulmus_3_1378562.html)

Kartaca'daki dini bayramlar ve festivaller, halkın bir araya gelerek tanrılara tapındığı büyük etkinliklerdi. Baal Hammon ve Tanit'e adanmış festivaller, özellikle hasat zamanlarında düzenlenirdi. Bu festivaller, şehrin kültürel ve dini yaşamının önemli bir parçasıydı ve çok sayıda ritüel içerirdi. Festivallerin en önemli amacı, tanrılardan şehrin bereketini ve korunmasını istemekti. Kartaca'daki bayramlar, müzik, dans ve sarayda yapılan gösteriler gibi eğlencelerle zenginleştirilirdi. Festivallerde, Tanit'in koruması altındaki kadınlar ve anneler önemli roller üstlenirdi (Holder, 2013: 1-5).

2.3. Kartaca-Roma Savaşları ve Ticarete Etkisi

Kartaca, Fenike kökenli bir şehir devleti olarak Akdeniz'in en güçlü denizci devletlerinden biri haline gelmişti. Roma ise, henüz Kartaca ile aynı düzeyde bir güce sahip olmayan ancak bir güç olarak hızla yükseliyordu. Bu iki büyük güç arasında, özellikle Akdeniz'deki egemenlik mücadelesi, Kartaca-Roma savaşlarının temel nedenini oluşturdu. Kartaca ile Roma arasındaki üç büyük savaş dizisini kapsayan Pön Savaşları, Kartaca'nın yıkılmasına yol açarken, Roma İmparatorluğu'nun durdurulamayan yükselişini başlatmıştır. (Küçükkalay, 2023: 1-20).

Birinci Pön Savaşı, Roma ile Kartaca arasında Akdeniz'in batı kıyılarındaki egemenlik mücadelesiyle başlamış ve Sicilya'nın kontrolü ana neden olmuştu (Turan, 2019: 529). Denizcilikte tecrübesiz olmasına rağmen Roma, hızla gemi yapım teknolojisini geliştirerek Kartaca'nın donanmasına karşı üstünlük sağlamıştı (Devereaux, 2020: 459). Savaşın sonunda Kartaca yenilgiyi kabul etmiş, Sicilya'yı Roma'ya bırakmış ve büyük miktarda tazminat

ödemişti. Bu savaş, Roma'nın Akdeniz'deki üstünlüğünü pekiştirmiş ve deniz gücü kurma sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (James, 2020: 54).

İkinci Pön Savaşı, M.Ö. 218 ile M.Ö. 201 yılları arasında gerçekleşen ve antik dünyanın en önemli çatışmalarından biri olarak kabul edilen bir savaştır. Savaş, Kartaca ile Roma arasındaki rekabetin doruk noktasını temsil etmektedir ve özellikle Kartaca'nın efsanevi komutanı Hannibal'ın askeri dehasıyla ün kazanmıştır. Savaş, Birinci Pön Savaşı'nın (M.Ö. 264-241) ardından Kartaca'nın uğradığı yenilginin intikamını almak amacıyla başlatılmıştır. Hannibal, Roma'ya karşı büyük bir askeri sefer başlatarak, tarihin en cesur ve stratejik hamlelerinden birini gerçekleştirmiş ve Alpler'i iniş sırasında kaymalarından dolayı büyük bölümü telef olan fillerle birlikte aşarak İtalya'ya girmiştir. Askeri tarih açısından bir dönüm noktası olan bu harekat, Roma'ya yapılan en büyük ve en cüretkar tehditlerden biri olarak kabul edilmektedir. Hannibal'ın Alpler'i aşması, Roma'yı şaşkına çevirmiş ve İtalya'nın içlerine kadar ilerlemesi, Roma'yı ciddi bir krizle karşı karşıya bırakmıştır. Hannibal, özellikle askeri tarihin en büyük çevirme harekatlarından biri olarak kabul edilen Cannae Savaşı'nda (M.Ö. 216) Roma ordusuna karşı büyük bir zafer kazanmıştır. Hannibal'ın stratejik dehasının en iyi örneklerinden biri olan bu savaşta, Hannibal'ın ustaca manevraları ve "kıskaç taktiği" sayesinde Roma ordusu neredeyse tamamen yok edilmiştir. Ancak, bu zaferlerine rağmen Hannibal, Kartaca'dan yeterli askeri ve lojistik destek alamamış ve Kartaca senatosu, Hannibal'ın İtalya'daki başarılarını tam olarak desteklememiştir. Hannibal'in savunmasız Roma'yı hemen kuşatmayarak yağma veya dinlenme amacıyla Roma civarında oyalanması yanında bu durum, Roma'nın toparlanmasına fırsat vermiştir (Küçükkalay, 2023: 1-5). Roma, bu zorlu dönemde Scipio Africanus (Afrikalı Scipio) gibi yetenekli bir komutanın önderliğinde stratejisini değiştirmiş ve Kartaca'yı doğrudan Afrika'da vurma kararı almıştır. Scipio, İberya'da (İspanya) Kartaca güçlerini zayıflattıktan sonra, M.Ö. 204 yılında Afrika'ya çıkarak Kartaca'yı savunmaya zorlamıştır. Bu hamle, Hannibal'ın İtalya'daki faaliyetlerini etkisiz hale getirmiş ve Kartaca'yı savunmaya çekilmeye zorlamıştır. Nihayetinde, M.Ö. 202 yılında Zama Savaşı'nda Scipio Africanus, geri dönmeye zorlanan Hannibal'ın ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Bu savaş, İkinci Pön Savaşı'nın sonunu belirlemiş ve Roma'ya kesin bir zafer kazandırmıştır.

Zama Savaşı'nın ardından Kartaca, ağır bir barış antlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Antlaşma, Kartaca'nın askeri gücünü büyük ölçüde sınırlamış ve deniz aşırı topraklarını kaybetmesine neden olmuştur. Ayrıca, Kartaca'nın Roma'nın izni olmadan savaş açması yasaklanmış ve Kartaca ağır bir savaş tazminatı ödemeye mahkum edilmiştir. Bu durum, Kartaca'nın siyasi ve ekonomik gücünü büyük ölçüde zayıflatmış, Roma'nın ise Akdeniz'deki hakimiyetini pekiştirmiştir. Bu nedenle İkinci Pön Savaşı, Roma'nın antik dünyanın süper gücü

haline gelmesinde kritik bir rol oynamıştır. Roma, savaştan sonra askeri, siyasi ve ekonomik olarak daha da güçlenmiş ve Akdeniz'deki hakimiyetini genişletmiştir. Diğer yandan, Kartaca'nın düşüşü kaçınılmaz hale gelmiş ve bu durum, Üçüncü Pön Savaşı'nda (M.Ö. 149-146) Kartaca'nın tamamen yıkılmasına zemin hazırlamıştır. Hannibal'ın askeri dehası ve Alpler'i aşarak gerçekleştirdiği harekat, tarih boyunca askeri strateji açısından incelenen ve hayranlık uyandıran bir örnek olmuştur. Ancak, Hannibal'ın Roma'da izlediği strateji, Kartaca'nın siyasi ve lojistik eksiklikleri, bu başarıların kalıcı olmasını engellemiştir. Yine de bu savaş, antik dünyanın en büyük güç mücadelelerinden birini temsil eder ve hem Roma'nın yükselişini hem de Kartaca'nın çöküşünü simgeler. Aynı zamanda, askeri strateji ve taktikler açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Hannibal'ın Alpler'i aşması ve Cannae'deki zaferi, askeri tarihin en etkileyici başarıları arasında yer alırken, Scipio Africanus'un Zama'daki zaferi, Roma'nın askeri disiplinini ve stratejik üstünlüğünü ortaya koymuştur. Savaş, antik dünyanın siyasi ve askeri dengelerini kökten değiştirmiş ve Roma'nın imparatorluk yolunda ilerlemesini sağlamıştır (Carey, 2007: 65).

Üçüncü Pön Savaşı, Roma'nın Kartaca'yı tamamen yok etme amacıyla başlattığı son savaştır (Baronowski, 1995: 16). Kartaca'nın, yeniden güçlenmeye başlaması Roma için tehdit olarak algılanmasına yol açmış ve M.Ö. 146 yılındaki kuşatmanın ardından Kartaca tarih sahnesinden silinmiştir. Şehir halkının büyük kısmı öldürülmüş veya köleleştirilmiştir. Kent ise yerle bir edilmiş ve işlevsiz hale getirilen yerleşim alanı yeniden yerleşime kapatılmıştır (James, 2020: 84). Bu savaş, Roma'nın Akdeniz'deki kesin egemenliğini pekiştirerek imparatorluk gücünün yükselişinin başlangıcını simgelemiştir.

Kartaca-Roma Savaşları, Akdeniz'deki ticaret ağlarını derinden etkilemiştir. Birinci ve İkinci Pön Savaşları sırasında Roma, Kartaca'nın deniz gücünü zayıflatarak ticaret yollarını ele geçirmiş, özellikle Sicilya ve çevresinde kontrol sağlamıştır. Üçüncü Pön Savaşı sonrası Kartaca'nın tamamen yok edilmesiyle Roma, Akdeniz'deki ticaretin tek hakimi haline gelmiş ve bölgesel ekonomik üstünlüğünü neredeyse tüm yönetimlere kabul ettirmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KARTACA'DA TİCARİ FAALİYETLER

Bu bölümde Kartaca'nın ticari yapısı, limanları, ticarete konu olan ürünler, Kartaca'nın ticaret yolları, denizcilik faaliyetleri, Kartaca'nın ticari rakipleri, Akdeniz ticaretinde rekabet ile Roma ve Yunan şehir devletleriyle olan ticari anlaşmazlıklar incelenmiştir.

3.1. Kartaca'nın Ticari Yapısı

Kartaca hem deniz hem de kara ticareti faaliyetlerinde bulunabilecek stratejik öneme sahip bir konumdaydı. Kartaca'nın ticari yapısı deniz ticareti ve kara ticareti olarak iki başlık altında incelenmiştir.

3.1.1. Deniz Ticareti ve Stratejik Konumu

Günümüzdeki Tunus sınırları içinde, Akdeniz'in doğu ve batı yönlerini birbirine bağlayan bir yarımada üzerine kurulu olan Kartaca, Doğu Akdeniz'den Batı Akdeniz'e giden ticaret yollarının kesişim noktasında yer almaktaydı (Clancy-Smith, 2018: 91-109). Bu durum, küçük bir kent olarak kurulan şehri Kuzey Afrika kıyıları boyunca ticaret yapan gemilere güvenli bir liman olarak durak noktası haline getirmiştir (Üçler, 2021: 1-10). Bu sayede, Kartaca'nın ekonomik açıdan büyük bir atılım göstermesini ve deniz ticaretinin baş aktörü haline gelmesini sağlamıştır.

Kartaca'nın deniz ticaretindeki başarısının nedenlerinden biri, şehrin doğal limanlarıydı. Kartaca'nın doğal limanları, gemiler için korunaklı bir barınak sağlıyordu ve geniş ticaret gemilerinin yükleme ve boşaltma işlemlerini hızlandırıyordu (Jarvis, 2016: 41). Böylelikle Kartaca, Akdeniz ticaretinde transit bir nokta olmaktan öteye geçerek, ticaretin yönünü belirleyen bir güç haline gelmiştir. Şehirdeki liman altyapısı, dönemin diğer Fenike şehirlerinden miras alınan denizcilik teknolojilerinin kullanımıyla geliştirilmiştir. Bu da Kartaca'yı Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri haline getirmiştir (Casson, 2020: 16).

Kartaca'da deniz ticareti, coğrafi avantajlarla ve ticari ağların çeşitliliğiyle şekillenmiştir. Şehir, Batı Akdeniz'deki Sardinya, Korsika ve Balear Adaları gibi bölgelerde ticaret kolonileri kurarak Batı Akdeniz ile doğrudan ticari bağlantılar geliştirmiştir (Mastino, 2021: 42). Günümüzde Sardinya, Korsika ve Sicilya'nın Akdeniz'deki konumları Harita 6'da verilmiştir. Aynı şekilde, Doğu Akdeniz'de Mısır, Fenike ve Yunan şehirleriyle ticaret ilişkilerini sürdürmüş ve Afrika'nın iç kesimlerinden gelen altın, fildişi ve egzotik malları Akdeniz pazarlarına taşımıştır (Von Reden, 2023: 389). Tüccarlar, Kartaca'nın geniş ticaret ağını kullanarak, deniz ticaretinde mal çeşitliliğini artırmış ve Akdeniz'in ekonomik yaşamında önemli rol üstlenmişlerdir.

Harita 6: Sardinya, Korsika ve Sicilya Adaları (https://www.smithsonianjourneys.org/tours/mediterranean-island-voyage/itinerary/)

Kartaca'nın ekonomik başarısında, izlediği ticaret politikaları ve stratejik konumu belirleyici olmuştur. M.Ö. 9. yüzyılda Fenike kolonisi olarak kurulan Kartaca, kısa sürede bağımsız bir güç haline gelmiş ve Akdeniz ticaretinde etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Kartacalı tüccarlar, ticari anlaşmalar yaparak ve liman kentleriyle güçlü bağlar kurarak geniş bir ticaret ağı oluşturmuşlardır. M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda, Kartaca Akdeniz'in batısında hâkimiyetini pekiştirerek Sicilya, Kuzey Afrika, İber Yarımadası ve Sardinya gibi stratejik bölgelerde ticaret merkezleri kurmuştur. Bu süreçte, ticaret yollarının kontrolünü sağlaması, Kartaca ekonomisinin sürekliliğini güvence altına almış ve farklı bölgelerden gelen ürünlerin erişilebilirliğini artırmıştır (Arvis vd., 2018: 41). Kartaca'nın ticari üstünlüğü, yalnızca Akdeniz'e özgü malların dolaşımını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda farklı kültürler arasında ekonomik ve teknolojik etkileşimi teşvik etmiştir. Özellikle M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda, Kartacalı tüccarlar, zeytinyağı, şarap, seramik ve dokuma ürünleri gibi malları geniş bir coğrafyaya taşımış; karşılığında İberya'dan değerli madenler, Sahra altı Afrika'dan altın ve fildişi, Doğu Akdeniz'den baharatlar ve egzotik ürünler getirmişlerdir (Gill, 1988: 1-12). Kartaca'nın güçlü donanması ve deniz ticaretinde sahip olduğu avantajlar, ekonomik büyümesini hızlandırmış ve onu Akdeniz'in en önemli ticaret güçlerinden biri haline getirmiştir. Harita 7'de, dönemin Akdeniz ticaret yolları ve Kartaca'nın bu ağ içindeki stratejik konumu gösterilmektedir.

3.1.2. Kara Ticareti ve İç Bölgelerle İlişkileri

Kartaca, deniz ticaretindeki üstünlüğünün yanı sıra kara ticaretindeki etkili rolü ve iç bölgelerle kurduğu güçlü ilişkilerle de dikkat çeken bir şehir devleti olmuştur. Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyısında stratejik bir konuma sahip olan Kartaca, hem sahil bölgeleriyle hem de Sahra Çölü'nün güneyindeki iç kesimlerle yoğun bir ticaret ağı geliştirmiştir (Clancy-Smith, 2018: 91-104). Geliştirilen ticaret ilişkileri, Kartaca'nın ekonomik gücünü çeşitlendirmiş ve deniz ticaretine olan bağımlılığını azaltarak Kartaca'yı önemli bir ticari üs haline getirmiştir.

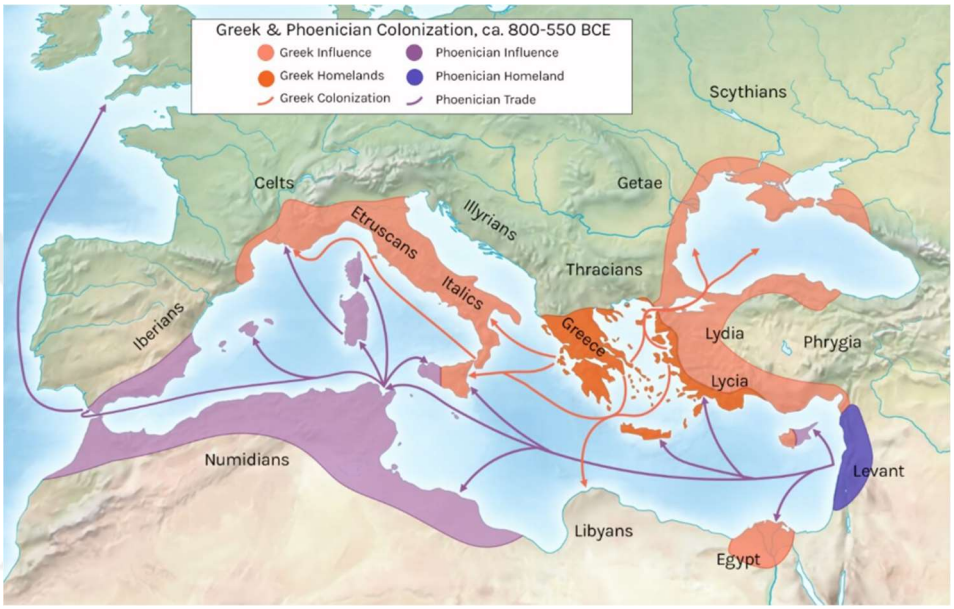

Harita 7: Kartaca Döneminde Akdeniz'de Ticaret (https://www.worldhistory.org/image/68/greek-and-phoenician-colonization/)

Kartaca'nın kara ticaretindeki başarısının temelinde, Afrika'nın iç bölgelerinden gelen değerli kaynakların Akdeniz pazarlarına taşınması yatmaktadır. Sahra'nın güneyinden gelen altın, fildişi, egzotik hayvanlar ve değerli taşlar, Kartaca üzerinden Akdeniz dünyasına ulaşmıştır (Yürümez, 2016: 1). Bu ticaretin gerçekleşmesi için, Kartaca, Berberi kabileleriyle güçlü ittifaklar kurmuş ve bu bölgelerdeki yerel ticaret yollarını kontrol altına almıştır (Hollands, 2014: 1-5). Özellikle Garamantlar ile olan ilişkiler, Sahra Çölü'nün aşılması ve daha güneydeki zengin kaynaklara erişim sağlanması açısından kritik öneme sahipti. Kartaca'lı tüccarlar, Berberi kervan yollarını kullanarak pahalı ürünleri doğrudan şehre getirmiş ve bu yollar üzerinden Akdeniz'in diğer büyük ticari merkezlerine dağıtmıştır (Rainey, 2004: 1-2).

Kartaca'nın kara ticaretindeki önemli ticaret yollarından biri, Sahra Çölü'nün kuzeyinden başlayıp batıdaki Moritanya'ya ve güneydeki Nijer Nehri havzasına kadar uzanan güzergahlardı (Harita 8) (Wilson, 2012: 409). Bu yollar, tuz madenleri, altın ocakları ve egzotik ürünlerin taşınmasında önemli rol oynamıştır. Sahra'dan gelen tuz, Akdeniz'deki şehirlerde

büyük talep görmüş; karşılığında Sahra bölgelerine zeytinyağı, şarap ve seramik gibi Akdeniz ürünleri taşınmıştır (Pelling, 2007: 1).

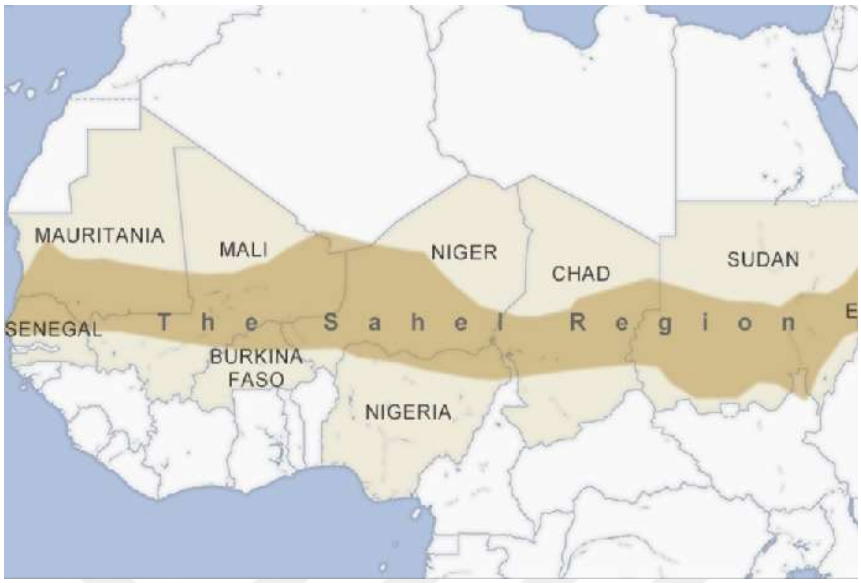

Harita 8: Kartaca Kara Ticaret Yolu (https://iktibasdergisi.com/2023/08/01/ecowasin-nijere-mudahalesine-iki-devlet-karsi-cikti-savas-ilani-sayariz/)

Kartaca'nın kara ticareti ekonomik ve politik etkiler yaratmıştır. İç bölgelerle kurulan güçlü ticari ilişkiler, Kartaca'nın bölgesel nüfuzunu artırmış ve ticaret yollarının güvenliğini sağlamak için çevre bölgelerde askeri garnizonlar kurmasına olanak tanımıştır. Örneğin, Numidya krallıkları ile yapılan ticari ve politik anlaşmalar, ticaret yollarının güvenliğinin sağlanmasına ve karşılıklı ekonomik etkileşimlerin oluşmasına vesile olmuştur. Bu etkileşim, Kartaca'nın iç bölgelere nüfuz etmesini kolaylaştırmış ve bölgedeki stratejik konumunu daha da güçlendirmiştir (Shupeck, 2016: 1).

Kartaca'nın kara ticaretinde Avrupa'nın iç bölgeleriyle de ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir. İber Yarımadası ile kurulan ticaret bağlantıları, İber Yarımadası'nda çıkarılan gümüş ve diğer madenlerin Kartaca'ya taşınmasını sağlamıştır. İberya'daki ticaret, Kartaca'nın deniz ve kara ticaretini birleştiren bir ağın parçası olarak işlev görmüştür. Dolayısıyla İberya Akdeniz ile Avrupa'nın iç bölgeleri arasında bir köprü oluşturmuştur. Bu ticaret, Kartaca ekonomisinin çeşitliliğini artırarak hem deniz hem de kara yollarında avantajlar sağlamıştır (de Soto ve Carreras, 2022: 226).

3.2. Limanların Yapısı ve Fonksiyonları

Kartaca, Akdeniz'in en gelişmiş liman sistemlerinden birine sahipti ve liman sistemi, şehrin ekonomik ve askeri gücünün temelini oluşturuyordu. Kartacalılar, Fenikeli kolonistler olarak, tüm liman inşa tekniklerini Batı Akdeniz'e taşıdılar. Apollonia'da (Laronde, 1988) ve Leptis Magna'da dalgakıran duvarlarıyla desteklenmiş açık deniz adacıkları (Bartoccini, 1958)

görülebilirken, Kartaca'da (Cintas, 1973; Hurst ve Stager, 1978) ve Motya'da (Isserling, 1974) kıyı toprağı kazılarak, Mahdia'da ise ana kaya oyularak yapay havzalar oluşturulmuştur. Şehirdeki limanlar, ticari ve askeri olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmıştır, ancak iki limanın işlevleri arasında belirgin sınırlar olmasına rağmen birbirlerini tamamlayan bir yapı sergiledikleri görülmektedir (Gündüz, 2008: 1). Ayrıca, şehrin ana limanlarına ilaveten çevredeki bölgelerde bulunan uydu limanlar ve kıyı istasyonları, Kartaca'nın ticaret ve denizcilik etkinliklerini destekleyen bir ağ oluşturuyordu (Harita 9).

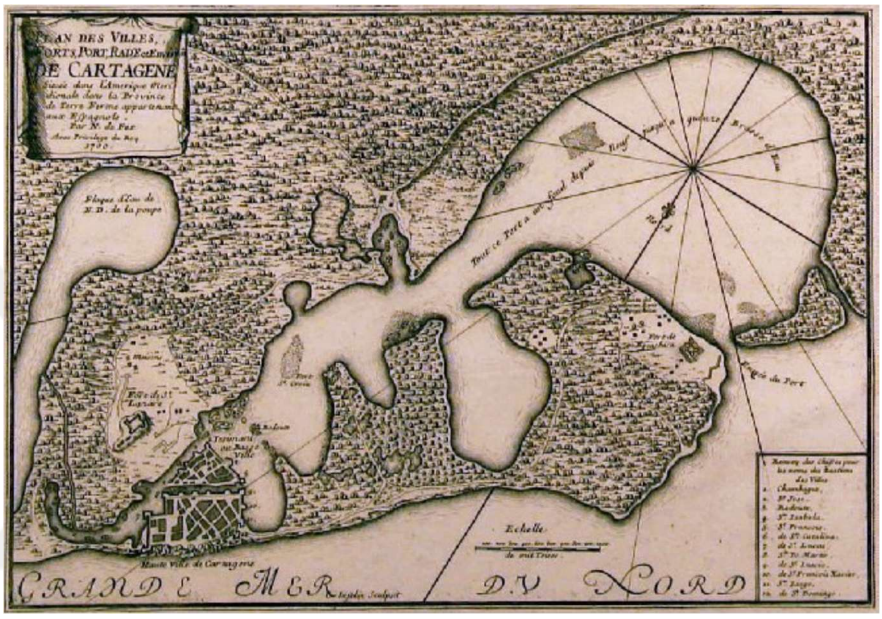

Harita 9: 18. yy. Kartaca Limanları Haritası (Kaynak: Tırpan, 2006)

Kartaca'nın ticari limanı, şehrin ekonomik faaliyetlerinin kalbi olup, Akdeniz'in en işlek ticaret merkezlerinden biri olarak öne çıkmıştır. M.Ö. 9. yüzyılda Fenikeliler tarafından kurulan bu liman, stratejik konumu sayesinde bölgesel ve uluslararası ticaretin ana noktalarından biri haline gelmiştir. Şehrin batısında, açık denizle doğrudan bağlantılı bir noktada yer alan liman, doğal bir koy üzerine inşa edilmiş olup, hem güvenli bir sığınak hem de geniş ticari faaliyetlere olanak tanıyan bir merkez olarak tasarlanmıştır (Arvis vd., 2018: 24). Kartaca yönetimi, limanın kapasitesini artırmak için sürekli genişletme ve güçlendirme çalışmaları yaparak, onu dönemin en gelişmiş ticaret altyapılarından biri haline getirmiştir. M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda limanın genişletilmesiyle birlikte, kargo gemilerinin yanaşabileceği iskeleler, tahıl depoları ve ticaret pazarları inşa edilmiş, bu da limanın ticari hacmini önemli ölçüde artırmıştır. Ayrıca, Kartacalı mühendisler tarafından geliştirilen yenilikçi liman düzenlemeleri, gemilerin hızlı yükleme ve boşaltma yapmasına olanak tanımış ve ticaretin sürekliliğini sağlamıştır. Limanın bu gelişmiş yapısı, Kartaca'yı Batı Akdeniz ticaretinde lider

konuma taşımış ve farklı bölgelerden gelen tüccarlar için cazibe merkezi haline getirmiştir (Harita 12).

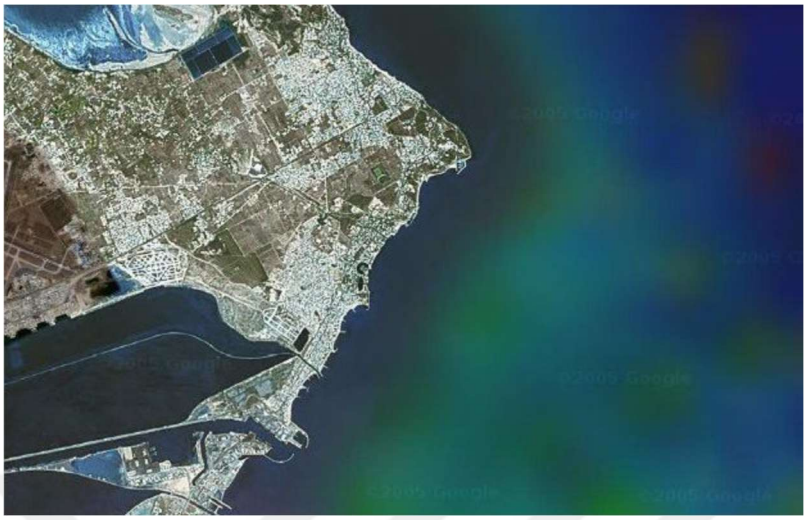

Fotoğraf 12: Limanların Görüldüğü Uydu Fotoğrafı (Tırpan, 2006)

Ticari liman yarı dairesel bir yapıya sahipti ve çevresinde rıhtımlar, ambarlar ve depolar bulunuyordu. Liman, farklı türdeki ticaret gemilerini ağırlayacak şekilde tasarlanmıştı. Geniş rıhtımlar, gemilerin yükleme ve boşaltma işlemlerini hızla yapmasını sağlarken, yakınında bulunan depolar malların güvenli şekilde saklanmasına olanak tanıyordu. Ayrıca, limanın çevresindeki ticaret atölyeleri ve pazar alanları, limanı doğrudan şehrin ekonomik sistemine entegre eden bir yapıdaydı (Ginalis ve Ginalis, 2014: 1-45). Ticari liman, Kartaca'nın geniş ticaret ağına hizmet eden bir merkezdi. Fenike kolonileri, İber Yarımadası, Sicilya, Sardinya, Mısır ve Yunanistan'dan gelen mallar Kartaca'nın ticari limanında toplanır ve buradan diğer bölgelere dağıtılırdı. Limanda işlem gören ürünler arasında tahıl, zeytinyağı, şarap, tekstil ürünleri, metaller, fildişi ve egzotik hayvanlar yer alıyordu (Puckett, 2012: 1). Liman aynı zamanda, Akdeniz'in doğusu ile batısı arasındaki deniz ticaretinin ana duraklarından biri olarak işlev görüyordu.

Kartaca'nın askeri limanı, şehrin deniz gücünü temsil eden stratejik bir merkezdi. Askeri liman, ticari limandan tamamen bağımsız bir yapıdaydı ve şehrin daha korunaklı iç kesimlerinde yer alıyordu. Kapalı bir alanda inşa edilmiş olan askeri liman, savunma ve saldırı amaçlı tasarlanmıştı (Cristofori, 2001: 1-20). Askeri liman, tamamen dairesel bir tasarıma sahipti ve bu tasarım estetik ve işlevsellik açısından önemliydi. Limanın ortasında yer alan ada, donanma için bir komuta merkezi işlevi görüyordu. Limanın çevresinde ise hangarlar, tersaneler ve depolar bulunuyordu (Fotoğraf 13). Hangarlar, gemilerin hızlıca bakımını yapmak veya tamamen yeni gemiler inşa etmek için kullanılıyordu (Docter vd., 2015: 84).

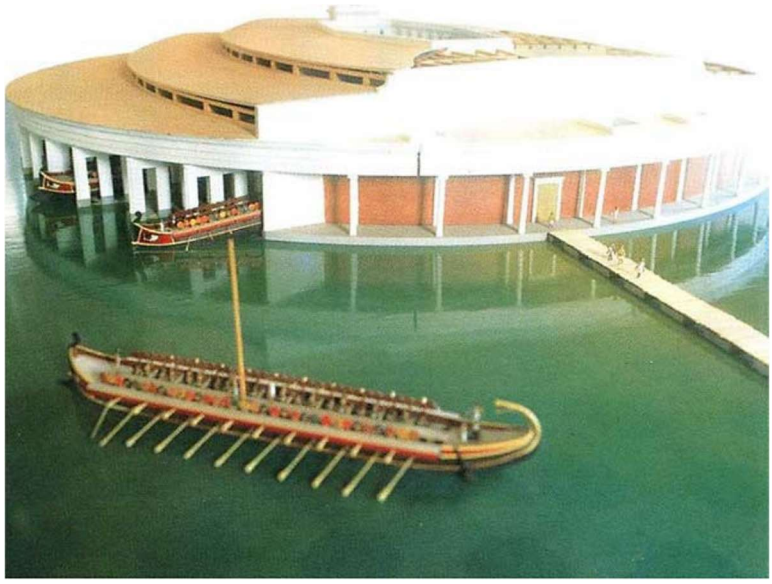

Fotoğraf 13: Askeri Liman Tasarımı (Tırpan, 2006)

Kartaca'nın askeri limanı, şehrin savunma stratejisinin temel unsurlarından biri olup, donanmanın operasyon merkezi olarak büyük bir öneme sahipti. M.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda, Kartaca'nın denizcilikteki gücünü pekiştirmek amacıyla inşa edilen bu liman, yüksek duvarlarla çevrilmiş ve devasa kapılarla korunarak düşman saldırılarına karşı üstün bir savunma sağlamıştır (Fotoğraf 14). Liman, askeri gemilerin hızla hareket edebilmesine olanak tanıyan özel bir tasarıma sahip olup, tersaneleri, bakım alanları ve mühimmat depoları ile donatılmıştı. Kartacalı denizciler, buradan Akdeniz'in farklı bölgelerine seferler düzenleyerek deniz ticaret yollarının güvenliğini sağlamakta ve gerektiğinde stratejik saldırılar gerçekleştirmekteydi. Özellikle M.Ö. 3. yüzyıldaki Pön Savaşları sırasında, askeri liman Kartaca donanmasının Roma'ya karşı verdiği mücadelede kritik bir rol oynamış, şehrin deniz gücünü koruyarak Akdeniz'deki hakimiyetini sürdürmesini sağlamıştır. Roma donanmasının artan baskısına rağmen, Kartaca'nın gelişmiş askeri limanı, donanma manevralarını hızlandırarak savaşın seyri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur (Besik, 2013: 1-20).

Yoğun rekabetin yaşandığı Klasik Dönem'in önemli gelişmelerinden biri, şehir surları içinde yer alan ve ağzı zincirle kapatılabilecek kadar dar olan limen kleistos adlı liman havzasıydı; Bu sayede düşman gemilerinin girişine engel olunabiliyordu (Lehmann-Hartleben, 1923: 65-74). Knidos, bu tür limanların iyi korunmuş bir örneğini sunmaktadır (Lehmann-Hartleben, 1923: 126-127). Pire'deki Zea Limanı ve Kartaca'daki dairesel liman gibi bazı kapalı limanlar özellikle askeri amaçlı olup, pahalı triremeler ve diğer kürekli savaş gemileri için tahsis edilmişti. Bu gemiler, muhafaza edilebilmeleri için liman içindeki gemi barınaklarında saklanıyordu (Blackman, 1982: 79).

Fotoğraf 14: Surlar İçindeki Askeri ve Ticari Liman (Tırpan, 2006)

Kartaca'nın liman sistemi, yalnızca merkezdeki iki ana limanla sınırlı değildi. Şehrin çevresinde ve Fenike kolonilerinde, Kartaca'nın denizcilik etkinliklerini destekleyen daha küçük limanlar ve kıyı istasyonları bulunuyordu. Öne çıkan uydu limanlar şunlardır:

- *Utica Limanı:* Kartaca'ya yakın bir bölgede yer alan Utica limanı, ticari faaliyetlerde tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir (Pleuger vd, 2019: 140).
- *Hadrumetum Limanı:* Modern Tunus'un Sousse şehrinde yer alan Hadrumetum limanı, ticaret ve denizcilik faaliyetlerinde stratejik bir noktadaydı (Saladin, 2023: 1).
- *Hippo Regius:* Bugünkü Annaba, Cezayir yakınlarında bulunan Hippo Regius limanı, Kartaca'nın batı Akdeniz'deki etkinliğini artırmıştır (Clancy-Smith, 2018: 91).

Kartaca limanlarının günümüzdeki halinin görüntüsü Fotoğraf 15'te verilmiştir.

Fotoğraf 15: Limanların Günümüzdeki Görüntüsü (Tırpan, 2006)

Kartaca limanları, Akdeniz'deki karmaşık ticaret ağlarından birinin temel taşıydı. Şehir, doğu ve batı Akdeniz'de ticaret yollarını kontrol ediyor ve Afrika'nın iç bölgelerinden gelen

malları bu ağ üzerinden Akdeniz pazarlarına dağıtıyordu. Limanlar, Kartaca'nın ekonomik refahını artırmış ve askeri stratejilerini güçlendirmiştir. Kartaca limanlarının konumu, tasarımı ve kullanım alanları Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7: Kartaca Limanlarının Yapısal ve Fonksiyonel Özellikleri

Liman	Konum	Tasarım	İşlev	Kullanım Alanı
Ticari Liman	Şehrin batısında, açık denize yakın	Yarı dairesel, geniş rıhtımlar	Ticaret gemileri için merkez, mal yükleme/boşaltma, depolama	Akdeniz ticaret ağlarının yönetimi
Askeri Liman	Şehrin iç kesimlerinde, korunaklı	Dairesel, ada merkezli	Askeri gemilerin inşası, bakım-onarımı, operasyonel üs	Deniz güvenliği, askeri strateji
Uydu Limanlar	Kuzey Afrika kıyılarında	Daha küçük ölçekli limanlar	Yerel ticaretin desteklenmesi, kıyı güvenliği	Bölgesel ticaret ve deniz kontrolü

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

Kartaca'da farklı işlevlere sahip limanlar bulunmaktaydı (Tablo 7). Ticari liman, şehrin batısında açık denize yakın bir konumda yer alıp, geniş rıhtımları sayesinde ticaret gemilerinin yükleme, boşaltma ve depolama faaliyetlerine olanak tanıyordu. Akdeniz ticaret ağlarının yönetiminde kilit rol oynayan bu liman, Kartaca ekonomisinin temel unsurlarından biriydi. Askeri liman ise şehrin iç kesimlerinde, daha korunaklı bir bölgede yer alarak, dairesel tasarımı ve ada merkezli yapısıyla donanma gemilerinin inşası, bakım-onarımı ve operasyonel faaliyetleri için stratejik bir üs görevi görüyordu. Bunun yanında bu liman, özellikle deniz güvenliği ve askeri operasyonlar açısından büyük öneme sahipti. Bölgesel ticareti desteklemek ve kıyı güvenliğini sağlamak amacıyla Kuzey Afrika kıyılarında konumlanan daha küçük ölçekli uydu limanlar da kullanılmaktaydı.

3.3. Gemi Yapımında Kullanılan Teknolojiler

Kartaca, deniz ticaretinin ve askeri gücünün temel unsurlarından biri olarak, gemi yapımı konusunda dönemin son derece gelişmiş teknolojilerine sahipti. Şehir, Akdeniz'in güçlü denizci toplumlarından biri olarak, gemi yapımında işlevsel ve askeri açıdan üstün tasarımlar geliştirmiştir (Unger, 1997: 505). Kartaca'nın gemi yapım teknolojileri, ticaret ve savaş gemilerinin üretiminde kullanılarak, Kartaca'nın deniz yoluyla genişleyen imparatorluğunun temel taşlarını oluşturmuştur. Gemiler, Akdeniz'deki kara ve deniz yollarını kontrol etmesine, diğer şehir devletleriyle olan ticaretini güçlendirmesine ve Roma'ya karşı yapılan savaşlarda üstünlük sağlamasına yardımcı olmuştur (Steinby, 2014: 64).

Kartaca'daki gemi yapımında kullanılan teknolojiler, zamanla daha sofistike hale gelmiş ve şehrin denizcilik alanındaki liderliğini pekiştirmiştir. Kartaca'lılar, gemi yapımında

kullanılan malzemelerin kalitesini ve üretim tekniklerini geliştirmek için sürekli olarak arayış içinde olmuşlardır. Ağaç işçiliği, Kartaca gemi yapımının temel yapı taşlarından biriydi ve en dayanıklı ağaç türleri olan meşe ve çam gibi sert ağaçlardan faydalanılmıştır (Barnett, 2002: 42). Meşe ve çam gibi ağaçlar, gemilerin denizcilik ve savaş özelliklerini iyileştirirken dayanıklılık da sağlamıştır.

Kartaca'daki gemi yapım atölyeleri, büyük ve küçük gemiler için gerekli her türlü malzeme ve ekipmanla donatılmıştı. Kartaca'da, büyük savaş gemilerinin yapımına odaklanan gemi yapım atölyeleri bulunuyordu. Bu atölyelerde, gemilerin gövde yapıları, direkleri, yelkenleri ve kürekleri büyük bir titizlikle inşa edilirdi (Holmes, 2016: 51). Kartaca'nın gemi yapımında kullandığı bir diğer önemli teknoloji, kauçuk ve yapıştırıcı reçineler gibi malzemelerdir. Reçine maddeler, gemilerin su geçirmezliğini sağlamak için kullanılmış ve gemilerin daha uzun süre denizde kalabilmelerini sağlamıştır. Kartaca gemilerinin yapımında kullanılan teknolojiler, gemilerin denizlerde daha hızlı ve güvenli bir şekilde hareket etmelerine olanak tanımıştır.

Kartaca'lılar, "*trireme*" adı verilen üç kürekli savaş gemileri üretme konusunda uzmanlaşmışlardı. Trireme (Fotoğraf 16) olarak isimlendirilen gemiler, her bir kürekçi tarafından kullanılan küreklerle oldukça hızlı hareket edebilmiş ve savaşlarda büyük avantaj sağlamıştır. Bunlar üç sıra kürekçiyle çalışan bir gemi türüdür ve deniz savaşlarında çok etkilidirler. Kartaca, triremeleri savunma ve saldırı amaçlı olarak etkin bir şekilde kullanmış, trireme gemilerle Akdeniz'deki savaşlarda üstünlük elde etmiştir (Rawlings, 2010: 253). Mızrakçı ve okçular için özel bölmeler barındıran bu gemiler, sadece askeri stratejilerde değil, aynı zamanda deniz yoluyla ticaret yaparken de büyük fayda sağlamıştır.

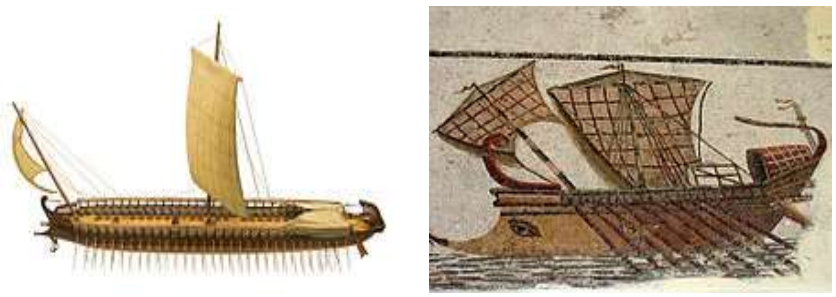

Fotoğraf 16: Trireme Savaş Gemisi (https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Romtrireme.jpg)

Kartaca'da kullanılan gemi yapım teknolojilerinin bir diğer önemli boyutu, gemi tasarımlarındaki dönemsel yeniliklerdir. Kartaca'lılar, zamanla gemilerin hızını artıran yeni tasarımlar geliştirmiştir. Gemilerin yelken sistemleri ve rüzgarın yönünü doğru kullanma teknikleri de Kartaca'ya denizcilikte üstünlük sağlayan diğer faktörler arasında yer almaktadır.

Gelişmiş navigasyon teknikleri, Kartaca'nın denizdeki yolculuklarını daha güvenli hale getirmiş ve gemi mürettebatlarının yeni ticaret rotaları keşfetmesine olanak sağlamıştır.

3.4. Ticaretin Şehrin Ekonomik Yapısındaki Rolü

Kartaca'da ticaret, şehrin ekonomik yapısının temel taşı olmuştur. Coğrafi konumu ve denizcilikteki üstünlüğü sayesinde Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelen Kartaca, ekonomik gücünü büyük ölçüde ticari faaliyetlerinden elde etmiştir (Kurul, 2016: 1). Ticaret, şehirdeki ekonomik büyümeyi sağlayarak sosyal sınıfların şekillenmesinde ve şehrin siyasi gücünün artmasında önemli bir rol oynamıştır (Miles, 2011: 35-37).

Kartaca, ticaret ağı sayesinde hızla büyüyerek Akdeniz'in en önemli ekonomik merkezlerinden biri haline gelmiştir. M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda, Batı Akdeniz'deki ticaret yollarının kontrolünü ele geçiren Kartacalı tüccarlar, geniş bir ürün yelpazesiyle şehir ekonomisinin çeşitlenmesini sağlamışlardır. Gıda ürünleri, lüks eşyalar, tekstil ve değerli madenler gibi malların ticareti, hem yerel üretimi teşvik etmiş hem de bölgesel ticari bağımlılıkları azaltarak ekonomik istikrarı güçlendirmiştir (Clancy-Smith, 2018: 91-104). M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren, Kuzey Afrika, İspanya, Sicilya ve Sardinya gibi bölgelerle kurulan yoğun ticaret ilişkileri, Kartaca'nın mali kaynaklarını çeşitlendirmiş ve devletin gelirlerini artırmıştır. Elde edilen bu gelirler, büyük kamu projelerinin finansmanında kullanılmış; limanlar, tahıl ambarları ve su kemerleri gibi altyapı yatırımlarıyla şehir ekonomik ve stratejik açıdan güçlendirilmiştir. Ayrıca, ticaretten sağlanan gelirler, Kartaca'nın askeri gücünü destekleyerek donanma gücünün büyümesine ve paralı askerlerin finanse edilmesine olanak tanımıştır. Böylece Akdeniz'deki siyasi ve askeri nüfuzunu artırmasına büyük bir katkı sunmuştur (Docter vd., 2015: 125). Özellikle Pön Savaşları sırasında, Roma'ya karşı sürdürülen mücadelede ticaretin sağladığı ekonomik kaynaklar, Kartaca'nın uzun süre direniş göstermesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Şehir ekonomisinde ticaretin bir diğer önemli etkisi, iş gücü talebini artırması olmuştur. Ticaret yollarının kontrolü, gemi inşası, depolama ve liman işletmeleri gibi faaliyetler, geniş bir istihdam alanı yaratmıştır (Kaufman, 2014: 1-5). Bu faaliyetler, sadece Kartaca'yı değil, çevre bölgeleri de etkileyerek daha geniş bir ekonomik etkileşim ağı oluşturmuştur. Özellikle ticari gemicilik, şehrin ekonomik dinamizmini artırmış ve uluslararası ticaretteki önemini pekiştirmiştir. Ticaretin ekonomik yapıdaki rolü, şehrin sosyal ve siyasi yapısını da şekillendirmiştir. Ticaret yoluyla zenginleşen tüccarlar, ekonomik güçlerini siyasi etkiye dönüştürerek şehir yönetiminde söz sahibi olmuştur (Rainey, 2004: 1). Tüccar sınıfı, ekonomik çıkarlarını korumak için ticaret yollarının güvenliğini ve pazarların sürekliliğini sağlamak adına

stratejik kararlar almıştır (Glassman ve Glassman, 2017: 15). Bundan dolayı, ticaretin yalnızca ekonomik bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda Kartaca'nın siyasi gücünü artıran bir araç olduğunu söylemek mümkündür.

3.5. Ticaret Malları ve Ticarete Konu Olan Ürünler

Kartaca, Akdeniz ticaret ağında geniş bir ürün yelpazesini dolaşıma sokması sayesinde ekonomik ve kültürel açıdan zenginleşmiş bir şehir devletiydi. Ticari ürünler, Kartaca'da üretilen ve başka bölgelerden temin edilen ürünlerden oluşuyordu. Bu ürünler, Akdeniz'in farklı bölgelerindeki ticari merkezlere ulaştırılarak büyük bir ticaret hacmi oluşturuluyordu.

3.5.1. Üretilen Mallar

Kartaca, üretim becerileri ve teknoloji açısından Akdeniz dünyasında öncü bir konuma sahipti. Ürettiği mallar hem yerel tüketimi karşılıyor hem de ihraç edilerek şehrin ekonomik gücünü artırıyordu (Clancy-Smith, 2018: 91-104). Kartaca'da üretilen mallar şunlardır;

Cam ve Seramik Ürünler: Kartaca, Fenikelilerden devraldığı cam üretim tekniklerini geliştirerek M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda cam işçiliğinde büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Şehirde üretilen cam süs eşyaları, kadehler ve kullanışlı kaplar, özellikle Akdeniz'in doğusundaki pazarlar için büyük değer taşımaktaydı (Eisen, 1919: 87). Bu dönemde cam, sadece işlevsel bir malzeme olmanın ötesinde, aristokrat sınıfın lüks tüketim ürünü olarak da rağbet görmüş ve Kartaca'nın ticari faaliyetlerinde önemli bir yer edinmiştir.

Benzer şekilde, seramik üretimi yerel halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra dış ticaretin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Kartacalı zanaatkârlar, dayanıklı ve estetik açıdan kaliteli seramik kaplar üreterek bunları geniş bir coğrafyaya ihraç etmiş, özellikle Sicilya, İspanya ve Ege pazarlarında bunlar büyük talep görmüştür (Clancy-Smith, 2018: 91-104). Bu ürünler, Kartaca'nın ekonomik çeşitliliğini artırmış, ticari ilişkilerini güçlendirmiş ve Akdeniz'deki kültürel etkileşimi teşvik eden bir unsur olmuştur (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17: Kartaca'nın Cam Eşyalarından Parçalar (Docter ve Sonneveld, 2009)

Tekstil: Kartaca, Fenikelilerden miras aldığı mor boyalı kumaş üretiminde büyük bir ustalık geliştirmiş ve bu tekstil ürünleri, M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda şehrin en prestijli ticaret mallarından biri haline gelmiştir. İsmini Fenikelilerin Tire(Tyre) şehrinden alan, deniz salyangozlarından elde edilen ve üretimi son derece zahmetli olan bu mor boya, özellikle Roma'da aristokrat sınıflar tarafından statü sembolü olarak görülmüş ve yüksek fiyatlarla alıcı bulmuştur. Kartaca'nın tekstil üretimi sadece mor kumaşlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda kaliteli keten ve yünlü dokumalar da üreterek Akdeniz'in farklı bölgelerine ihraç edilmiştir. Bu ticaret, şehrin ekonomisine önemli katkı sağlamış ve Kartacalı tüccarların Doğu Akdeniz, İtalya ve İber Yarımadası gibi bölgelerde güçlü pazarlar oluşturmasına yardımcı olmuştur (Susmann, 2011: 1-10). Tire moru boyalı kumaşların özellikle yönetici sınıflar ve dini otoriteler tarafından talep edilmesi, Kartaca'nın bu alandaki uzmanlığını ve ticari başarısını pekiştirmiştir.

Metal İşçiliği: Kartaca, M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllarda gelişmiş bir metal işçiliği geleneğine sahipti ve bu alandaki ürünler, şehri ekonomik ve askeri açıdan güçlendiren önemli unsurlar arasında yer alıyordu. Kartacalı zanaatkârlar, silahlar, süs eşyaları ve günlük kullanım araçları üretmekte usta olup, bu ürünler hem askeri hem de ticari anlamda geniş bir yelpazeye yayılmaktaydı. Özellikle askeri alanda, Kartaca'nın ürettiği metal ürünler, donanma ve kara

ordusunun ihtiyaçlarını karşılamada kritik rol oynamıştır. İkinci Pön Savaşı sırasında Kartaca askerleri tarafından kullanılan zırh parçaları, bu dönemdeki metal işçiliğinin kalitesini ve işlevselliğini gözler önüne sermektedir (Kaufman, 2014: 1; Fotoğraf 18). Bu zırhlar, hem dayanıklılığı hem de tasarımıyla Kartaca'nın askeri gücünü pekiştirmiş ve savaş stratejilerinin başarılı olmasında önemli bir faktör olmuştur. Metal işçiliği, Kartaca'nın dış ticaretinde de önemli bir yer tutarak, Akdeniz'deki diğer medeniyetlerle yapılan ticaretin çeşitlenmesine katkı sağlamıştır.

Fotoğraf 18: Kartaca'nın Metal Ürünleri
(Kaynak:https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn/comments/1eht0hf/the_ksour_essef_cuirass_typically_dated_to_the/?rdt=38886)

Tarım Ürünleri: Kartaca, çevresindeki verimli topraklardan elde ettiği tarım ürünleriyle büyük bir ticaret ağı kurmuş ve özellikle zeytinyağı, şarap ve tahıllar, Akdeniz dünyasında şehrin ticaretinin temel kalemlerinden biri haline gelmiştir. Zeytinyağı, hem yerel halkın günlük yaşamında hem de dış ticaretle elde edilen gelirlerde önemli bir yer tutmuştur. Kartaca, Akdeniz'in batısındaki en büyük zeytinyağı üreticilerinden biri olarak, bu ürünü geniş bir coğrafyaya ihraç etmiştir. Aynı şekilde, şarap üretimi de Kartaca ekonomisi için büyük bir öneme sahiptir. Şarap, sadece yerel tüketim için değil, aynı zamanda prestijli bir ticaret malı olarak Akdeniz'in farklı bölgelerine taşınmıştır. Kartaca'nın tarım ürünleri, şehir ekonomisini

çeşitlendirerek ticaretin büyümesine olanak sağlamış ve Akdeniz dünyasında önemli bir ticaret merkezi olmasını desteklemiştir (Harutyunyan ve Malfeito-Ferreira, 2022: 788).

Zeytin ve Zeytinyağı: Bu ürünler, M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren Kartaca için önemli bir tarım ürünü haline gelmiştir. Bunların yetiştirilmesi ve kullanımı, sadece Kartacalılar için değil, tüm Akdeniz halkları için büyük bir ekonomik değer taşımaktadır. Ancak Kartaca, başlangıçta yağ ihracatçısı olan bir bölge değildi. Beşinci yüzyılın sonlarına kadar, Libya topraklarında henüz meyve ağaçları yetiştirilemediğinden, Kartaca zeytin ihtiyacını Sicilya'daki Acragas'tan ithal etmiştir. Bu dönemde, Kartaca'nın zeytinyağı üretimi sınırlıydı ve sadece yerel ihtiyacı karşılamakla yetiniyordu. Ancak dördüncü yüzyıldan itibaren, Kartaca çevresindeki verimli topraklar sayesinde, kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar zeytinyağı üretmeye başlamıştır. M.Ö. 146 yılına kadar Kartaca'nın zeytinyağı üretimi artmış ve şehrin tarımsal faaliyetleri ticaretle birleşerek ekonomik istikrarın sağlanmasına katkı sunmuştur. Ancak, Kartaca'nın fazla zeytinyağı üretip ihraç ettiği yönünde kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Yine de bu dönemde, Akdeniz'in diğer bölgelerinde zeytinyağı ve zeytin ticareti önemli bir yer tutmuştur. Dolayısıyla, Kartaca'nın bu ticarete katılımı ekonomik büyüme ve zenginlik sağlamıştır (Wolf, 1986: 175).

Şarap: Punic döneminde, MÖ 3. yüzyıldan itibaren, Kartaca'da ve çevresinde üzüm bağlarının yetiştirildiği kesin olarak bilinmektedir. Bu dönemde, Kartacalılar, Romalılar tarafından *"passum"* olarak adlandırılan özel bir kuru üzüm şarabı üretmiş ve tüketmişlerdir. Passum, yoğun ve tatlı bir şarap olup, özellikle zengin sınıflar arasında rağbet görmüştür. Ayrıca, Kartacalılar şarabı, Akdeniz'deki diğer bölgelere yayarak, ticaret yollarında önemli bir ürün haline getirmiştir. Bunun yanında, şarap, Kartaca'da genellikle *silphium* suyu gibi değerli ürünlerle takas edilmiştir. Silphium, özellikle tıbbi amaçlarla kullanılan bir bitki olup, bu takas işlemi Kartaca ekonomisinin çeşitlenmesine ve dış ticaretin büyümesine katkı sağlamıştır (Wolf, 1986: 176). Dağlık Kilikia bölgesindeki şarap üretimi M.Ö. 7. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Gazipaşa'nın yalnızca 25 km kuzeybatısındaki Laertes'te, Fenike dilinde bir yazıt keşfedilmiştir. Bu yazıt, bölgesel hanedanları temsil eden Kilikya yetkilileri tarafından bağcılığın gelişimini kaydetmektedir. Benzer şekilde, kaya oyma şarap presi tasarımının M.Ö. 8. yüzyılın son çeyreğinde Kilikya ile Frigya arasındaki ilişkiler sırasında Kilikya'dan Frigya'ya tanıtıldığı düşünülmektedir. Bu durum, bu tarz preslerin Kilikya'ya (muhtemelen Filistin veya Kuzey Suriye'den) M.Ö. 8. yüzyılın sonlarından daha önce getirildiğini göstermektedir (Dodd, 2020).

Bakır: Kartaca, M.Ö. 11. yüzyılda Mısır'a bakır ihraç etmiştir, ancak bu ticarette doğrudan üretici değil, aracı rolü oynamış olabilir. Çünkü Tunus bölgesinde yalnızca küçük

bakır kaynakları bulunmakta olup, bu kaynakların antik dönemde işletildiğine dair bir kanıt bulunmamaktadır. Bakır, genellikle külçe halinde taşınmış, ancak Kartaca'da bu bakıra dair arkeolojik bir buluntuya rastlanmamıştır. Bu durum, Kartaca'nın bakır ticaretindeki rolünün, bölgedeki madenlerin yetersizliğinden dolayı daha çok ticaretin aracılığı olduğu şeklinde yorumlanabilir (Wolf, 1986: 185).

Altın: Kartacalılar, M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda, altını mücevher, mimari süslemeler ve madeni para basımında kullanmışlardır. Bu dönemde altın, sadece estetik bir malzeme olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve kültürel değer taşıyan bir unsur olarak önemli bir yer tutmuştur. Altın, Kartaca'da mücevher yapımında zirveye ulaşmış ve bu sanat dalı, şehrin zenginliğini ve kültürel inceliğini yansıtan bir simge haline gelmiştir. Kartaca'da, bu dönemde altın kullanılarak yapılan mücevherler, sadece yerel halk için değil, aynı zamanda dış ticaret ve prestij için önemli bir rol oynamıştır. Altının mimari süslemelerde kullanımı, sadece tapınaklar ve saraylar gibi önemli yapılarla sınırlı değildir. Zira altının kullanımı bu yapılar için özel olarak tasarlanmış mimari elemanlarda da mevcuttur. Geç Punic döneminde, tapınaklar ve saraylar için tasarlanmış altın süslemeler, Kartaca'nın sanatsal ve kültürel gücünü vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra, altın, Kartaca'da madeni para üretiminde önemli bir malzeme olmuştur. Madeni paralar, hem yerel ekonomiyi hem de dış ticaret ilişkilerini kolaylaştırmış ve Kartaca'nın Akdeniz bölgesindeki ticaret ağlarını güçlendirmiştir. Altın paraların, Kartaca'nın askeri ve ticari prestijini artırmaya yönelik stratejik bir araç olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Altın, Kartaca'nın çevresindeki diğer medeniyetlere olan etkisini simgeleyen bir ticaret ürünü haline gelmiştir. Bu nedenle, bu dönemde yapılan altın işlemeleri aynı zamanda, şehrin ileri düzeydeki zanaatkarlık yeteneklerini simgelemektedir. Altın endüstrisinin gelişimi, Kartaca'nın ekonomik gücünü ve kültürel zenginliğini pekiştiren bir faktör olmuştur. Kartaca'da altın kullanımının zirveye ulaşması, altının sadece bir ticaret aracı olarak değil, aynı zamanda sanatsal ve dini bir unsur olarak da önem kazanmasını sağlamıştır. Nitekim, tapınakların, sarayların ve diğer dini yapıların, altın süslemelerle bezenmesi, bu dönem Kartaca'sının hem ciddi bir ekonomik güç haline geldiğini hem de sanatsal ve kültürel açıdan büyük bir prestij edindiğini ortaya koymaktadır (Dorey ve Dudley, 1972).

Kartaca Taşı: Kartaca, M.Ö. dönemde Fezzan (Libya) bölgesindeki Garamantlar'dan elde ettiği ve Akdeniz dünyasına büyük kârlarla ihraç ettiği Kartaca taşı ya da karbünkül ile de tanınmıştır. Şehrin kültürel ve ekonomik etkisini artıran bir diğer önemli malzeme olan bu taş, hem estetik hem de ticari açıdan değerli bir malzeme olarak kullanılmıştır (Wolf, 1986: 200). Kartaca taşı, mücevherat yapımında ve süslemelerde tercih edilmiştir. Akdeniz'deki diğer uygarlıklar, nadirliği ve parlaklığı nedeniyle bu taşa ciddi bir talep göstermiştir. Kartaca, değerli

taşları bölgedeki ticaret yolları aracılığıyla geniş bir alana yaymış ve büyük karlar elde etmiştir. Fezzan'dan sağlanan Kartaca taşı, Kartaca'nın ekonomisine önemli bir katkı sağlamış, şehri, hem ticaret hem de sanatsal üretim açısından daha da güçlendirmiştir. Akdeniz'in farklı bölgelerinde bu taşın popülerliği, Kartaca'nın ticari ağlarının etkinliğini ve genişliğini de gözler önüne sermektedir.

3.5.2. Başka Bölgelerden Temin Edilen Ürünler

Her bölge yeterli ham madde ve tarımsal verime sahip değildi. Bazı bölgeler hem değerli hem de sıradan metallere bolca sahipken, bazı yerler bunları yabancı kaynaklardan temin etmek zorundaydı. Bazı yerler bol tahıl hasadı gerçekleştirirken, bazı bölgeler nüfusunu beslemek için yeterli yıllık tedariki sağlamakta zorlanıyordu. Hava koşulları her mevsim uygun olsa bile (ki bu nadiren olurdu), bazen siyasi ya da insan kaynaklı durumlar (savaşlar, yağmalar ve iktidar mücadeleri), tahılın üretimini ve değerlendirilmesini engellerdi. Neden ne olursa olsun, kıtlık ortaya çıktığında, fazla üretim yapan bölgelerden mal ithal etmek gerekli hale gelirdi (Wolf, 1986: 172). Kartaca'nın geniş ticaret ağı, ihtiyaç duyulan tarım ürünlerinin egzotik ve değerli malların şehre ulaşmasını ve bunların başka yerlere taşınmasını sağlamıştır. Bu ürünler, genellikle iç bölgelerden veya denizaşırı kolonilerden temin edilmiştir. Başka bölgelerden temin edilen ürünler şu şekildedir;

Fildişi ve Egzotik Hayvanlar: Kartaca, Afrika'nın iç kesimlerinden elde ettiği fildişi ve egzotik hayvanlarla tanınmıştır. Fildişi, şehrin lüks eşya üretiminde önemli bir malzeme olarak kullanılmış, özellikle mücevherat, süs eşyaları ve sanat eserlerinde tercih edilmiştir (Fotoğraf 19). Fildişinin yüksek değeri, Kartaca'nın bu malzemeyi işleme ve pazarlama konusundaki yeteneğini pekiştirmiştir. Bunun yanı sıra, Afrika'dan temin edilen egzotik hayvanlar, özellikle Roma ve Yunan dünyasında büyük ilgi görmüş ve yüksek fiyatlarla satılmıştır. Kartaca, bu egzotik hayvanları, arenalarda sergilemek veya elit sınıfın eğlence ihtiyaçlarını karşılamak için temin etmiştir. Bu tür hayvanlar arasında aslanlar, filler, timsahlar ve benzeri türden hayvanlar bulunuyordu. Kartaca'nın bu ticaretinin, ekonomi yanında kültürel açıdan da şehre büyük prestij kazandırdığı söylenebilir. Fildişi ve egzotik hayvan ticareti, şehrin Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri olmasında önemli bir rol oynamıştır (Somerville, 2017: 16).

Kokular ve Baharatlar: Kartaca, Doğu Akdeniz'den getirilen kokular ve baharatlar ile önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Bu ürünler, hem yerel tüketim için hem de yeniden ihracat amacıyla ticarete konu olmuştur. Kokular ve baharatlar, dönemin lüks tüketim malları arasında yer almakta olup, yüksek talep görmüş ve Kartaca'nın ekonomik yapısını güçlendirmiştir. Özellikle bu tür ürünlerin ticareti, Kartaca'nın zenginliğini artıran unsurlar

arasında yer almış ve şehir, Akdeniz dünyasında lüks eşya ve ticaretin merkezi olarak tanınmıştır. Kokular ve baharatlar, Kartaca'nın dış ticaretini genişletirken, aynı zamanda zengin aristokrat sınıfın tüketim malları arasında önemli bir yer tutmuştur (Passon vd., 2020: 43).

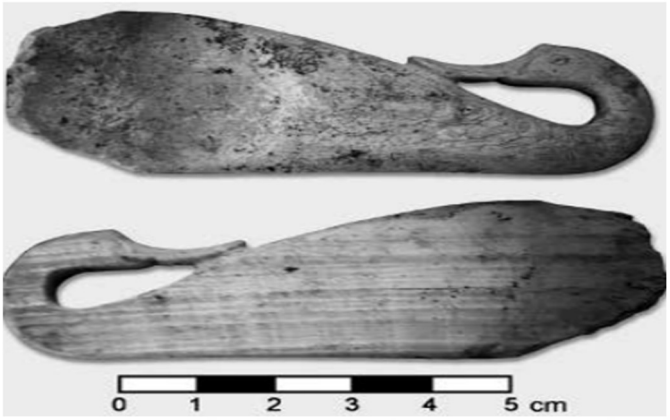

Fotoğraf 19: Kartaca'da Üretilen Fildişi Kaşık (Orsingher, 2021)

Değerli Metaller: Kartaca, İber Yarımadası'ndan çıkarılan altın ve gümüş gibi değerli metallerle önemli bir ticaret ve mali sistem geliştirmiştir. Değerli metaller, mücevher ve süs eşyası yapımında kullanılmakla beraber para birimi olarak da işlev görmüştür (Fotoğraf 20). Kartaca'nın mali yapısının temellerinde, değerli metallerin ticareti ve bu metallerle yapılan döviz işlemleri önemli bir rol oynamıştır. Altın ve gümüş, Kartaca'nın ekonomik gücünü pekiştiren unsurlar arasında yer alırken, şehri Akdeniz'deki diğer ticaret merkezlerinden ayıran bir özelliğe de sahip olmuştur. Özellikle mücevher ve süs eşyaları yapımında kullanılan bu metaller, yüksek talep görmüş ve Kartaca'nın zenginliğini artırmıştır. Bu durum, Kartaca'nın hem iç hem de dış ticaretinde büyük bir avantaj sağlamış ve şehri ekonomik açıdan daha bağımsız hale getirmiştir (Wood, 2019: 34).

Fotoğraf 20: Kartaca'da Üretilen Altın ve Gümüş Eşyalar (https://www.worldhistory.org/)

Tahıl: Antik Akdeniz dünyasında tahıl, halkların günlük beslenmesinde temel gıda maddesi olarak büyük önem taşımaktaydı. Özellikle buğday ve arpa, nüfusun kalori ihtiyaçlarının büyük bir kısmını karşılamak için kullanılan başlıca tahıl türleri arasında yer alıyordu. Bu dönemde, özellikle verimli topraklarıyla bilinen Tunus, Akdeniz bölgesindeki en önemli tahıl üretim alanlarından biriydi. Roma İmparatorluğu, verimli topraklardan elde edilen tahıla büyük ölçüde bağımlıydı ve Roma'nın ihtiyacının büyük bir kısmı, Tunus tahılı yoluyla karşılanıyordu (Greene, 1986: 148-149). Kartaca, başlangıçta tahıl üretimi için büyük ölçüde dışa bağımlıydı. Ancak şehir, zamanla bölgedeki iç alanlara nüfuz ederek kendi tahıl üretim kapasitesini artırmaya yönelik adımlar atmıştır. M.Ö. 306 yılında Kartaca, Sicilya'daki eski topraklarının iadesi karşılığında, Agathokles'e 200.000 ölçek tahıl ödemek zorunda kalmıştır (Greene, 1986: 141). Bu olay, Kartaca'nın tahıl üretimindeki yerel bağımsızlık hedeflerinin yanı sıra, bölgedeki tahıl ticaretinin ve üretiminin ne denli önemli bir stratejik kaynak olduğunu da göstermektedir. Akdeniz'in en verimli tarım alanlarından biri olan Sicilya, Kartaca'nın tahıl ihtiyacını karşılamak için önemli bir kaynak haline gelmiştir. Kartaca'nın bu dönemde tahıl temininde yaşadığı zorluklar, şehrin ekonomik ilişkilerini ve ticaret stratejilerini şekillendiren önemli unsurlar arasında yer almıştır.

Silfiyum: Silfiyum, antik dünyada oldukça değerli bir bitki ürünü olarak öne çıkmıştır ve özellikle Kartaca'nın ticaret ağı içinde önemli bir yer tutmuştur. Silfiyum, doğada yabani olarak yetişen ve Kyrenaika'nın (bugünkü Libya) en ayırt edici ürünlerinden biri olarak bilinen bir otun sapı ve öz suyu (veya özü) olarak tanımlanabilir (Coster, 1951). Bu bitki hem, bölgedeki yerel halk için hem de Kartaca'nın genişleyen ticaret ağı için büyük bir ekonomik değer taşımaktadır. Silfiyum, tıbbi ve besin amaçlı kullanımlarının yanı sıra, parfüm ve diğer lüks tüketim ürünlerinin üretiminde kullanılmıştır. Kartaca, bu bitkilerin toptan ticaretini yaparak, silfiyumu önemli bir ihracat ürünü haline getirmiştir. Diğer bölgelerde de Kartaca'nın silfiyum ticareti biliniyordu. Bu durum, Kartacalı tüccarların bu ürünün ticaretinde ne kadar etkili olduklarını ve bu ürünün değerinin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir (Wolf, 1986: 179). Silfiyum, Kartaca'nın ekonomi ve ticaret stratejileri açısından önemli bir rol oynamış ve bu ürüne olan talep, Kartaca'nın Akdeniz'in diğer bölgelerindeki etkisini artırmıştır.

Kurşun: Kurşun, Kartaca ve Akdeniz dünyasında yaygın olarak kullanılan bir metal olup, işlenmesi kolaydır ve çeşitli uygulamalar için elverişli özelliklere sahiptir. Kartaca, özellikle İspanya'da bulunan kurşun kaynakları ile önemli bir ticaret ve üretim merkezi haline gelmiştir. İspanya'daki bu kaynaklardan elde edilen kurşun, Kartaca'nın günlük yaşamında ve sanayisinde geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Özellikle büyük kaseler, muska kutuları ve

figürinler gibi hediyelik eşyaların üretiminde bu metal yaygın olarak kullanılmıştır (Wolf, 1986: 188-190). Kurşunun pratik kullanım özellikleri, onu hem sanatsal hem de fonksiyonel objelerin yapımında değerli bir malzeme haline getirmiştir. Kartaca'daki üreticiler, kurşunun şekillendirilebilirliğinden faydalanarak, süs eşyaları ve dini figürler gibi çeşitli objeler üretmişlerdir. Ayrıca, kurşun su boruları gibi mühendislik projelerinde de kullanılmış, Kartaca'nın gelişmiş altyapısının bir parçası olmuştur. Bundan dolayı kurşun, Kartaca'nın hem iç hem de dış ticaretinde önemli bir yer tutmuştur. Bu bağlamda, özellikle İber Yarımadası'ndaki kurşun kaynakları, Kartaca'nın ekonomisine katkı sağlamıştır.

Gümüş: Gümüş, Kartaca için büyük bir ekonomik ve askeri değer taşıyan bir servet unsurudur. Fenikelilerin batıya doğru genişlemeleri sırasında, gümüş, özellikle İber Yarımadası'ndaki madenlerden temin edilmiştir. Kartaca'nın gümüş kaynağı için bir diğer önemli bölge Sardinya idi. Sardinya'nın özellikle iç kesimlerinde yer alan Iglesiente bölgesi, gümüş madenleri açısından zengin bir kaynağa sahipti. Kartaca, bu kaynakları kullanarak gümüşü hem ticaret hem de askeri harcamalar için değerlendirmiştir. Ancak, Sardinya'daki gümüş kaynaklarının Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirilmesi, Kartaca'nın ekonomik stratejilerini değiştirmiştir. M.Ö. 238'de Roma, Kartaca'ya 1200 talent tazminat ödemesini dayatarak, Sardinya'daki gümüş kaynaklarını almış ve bu durum Kartaca'yı oldukça zor bir duruma sokmuştur. Bunun üzerine, Kartaca, gümüş ihtiyacını karşılamak amacıyla İspanya'ya yönelmiş ve özellikle İberya'daki gümüş madenlerine yatırım yapmaya başlamıştır. Bu strateji, Kartaca'nın ekonomik gücünü devam ettirmek ve Roma'ya karşı askeri üstünlük sağlamak için önemli bir adım olmuştur (Wolf, 1986: 196-197). Bu durum gümüşün, Kartaca'nın askeri gücünü artırmak, ticaretini genişletmek ve mali istikrarını sağlamak için kritik bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır.

Mermer: Mermer, Kartaca için yerel bir malzeme olmasa da, Punic döneminde özellikle belirli alanlarda ithal edilerek kullanılmıştır. Kartaca, mermeri Yunan Adaları'ndan ithal etmiştir ve mermer genellikle lahit üretiminde kullanılmıştır. İthal edilen mermerin çoğu, beyaz ve ince taneli, yüksek kaliteli bir türdür ve bu özellikleri ile özellikle ölü gömme ritüelleri ve mezar yapıları için tercih edilmiştir. Mermerin kullanımı, Kartaca'nın lüks ve zenginliğini simgeleyen bir materyal olarak işlev görmüş ve sanat ile mimarinin birleşiminde önemli bir rol oynamıştır. Mermer ithalatı, aynı zamanda Kartaca'nın ticaret ağlarının genişliğinin ve Akdeniz'deki kültürel etkileşimlerinin bir yansımasıdır. Yunan Adaları'ndan gelen mermer blokları, Kartaca'da büyük rağbet görmüş ve özellikle ölülere yapılan lahit yapımında ve mezar taşlarında sıkça tercih edilmiştir (Wolf, 1986: 198).

Fildişi: Kartacalılar için iki ana fildişi kaynağı bulunmaktaydı: Hindistan ve Kuzey Afrika. Fildişi, özellikle lüks eşya üretimi ve süsleme amacıyla kullanılmış, Kartaca'da fildişi oymacılığı geleneği ile birlikte önemli bir ticaret malzemesi haline gelmiştir. Fenikeliler, Arap aracı tüccarlar vasıtasıyla Kartaca'ya fildişi temin etmiş olabilirler. Bu ticaretin bir parçası olarak, Fenike fildişi oymacılığı geleneği de Kartaca'ya taşınmış, fildişi ürünler Kartacalılar tarafından işlenerek dekoratif amaçlarla kullanılmıştır. Fildişi, zenginliği ve nadirliği ile Kartaca'da prestijli bir ürün olarak kabul edilmiş ve genellikle mücevherat, heykelcikler ve süs eşyaları gibi ürünlerin yapımında tercih edilmiştir. Hindistan ve Kuzey Afrika arasındaki bu uzun mesafeli ticaret ağı, Kartaca'nın Akdeniz'deki ticaret gücünü ve kültürel etkileşimini pekiştirmiştir (Wolf, 1986: 204).

3.5.3. Ticaretin Organizasyonu ve Taşımacılık

Kartaca, ticaret alanındaki organizasyonunu M.Ö. 9. yüzyılın sonlarına doğru, özellikle denizcilik ve kara yollarında güçlü bir ağ kurarak geliştirmiştir. Ticaret ağları, ticari malların temin edilmesinden, farklı pazarlara ulaştırılmasına kadar birçok aşamada etkin rol oynamıştır. Şehir, Akdeniz'in denizcilik güçlerinden biri haline gelmiş ve deniz yolu üzerinden yapılan taşımacılıkla ekonomik gücünü artırmıştır. Ticaret gemileri, Kartaca'nın büyük filoları sayesinde düzenli ve güvenli bir şekilde farklı limanlar arasında malların taşınmasını sağlamıştır. M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren, gemiler, özellikle büyük hacimli ve ağır tonajlı ürünlerin taşınmasında kullanılmış ve taşımacılık daha verimli hale gelmiştir. Bu dönemde tahıl, zeytinyağı ve şarap gibi ürünleri taşımak için özel olarak tasarlanmış büyük amphoralar (seramik kaplar) kullanılmış ve bu taşımacılık metodu lojistik verimliliği artırmıştır. Zira amphoralar, ürünlerin daha güvenli bir şekilde taşınmasına olanak tanıması yanında gemilerde daha fazla ürün bulundurulmasını mümkün kılmıştır (Miles, 2011: 35-37; Puckett, 2012: 1).

Kartaca, deniz ve kara yoluyla yapılan ticareti iyi bir şekilde organize etmiştir. M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren şehir, Sahra Çölü'nün kuzey-güney istikametindeki kara yollarını kontrol ederek bu yolların güvenliğini sağlamıştır. Kara yolları üzerinden, değerli mallar olan fildişi, altın, baharatlar ve benzeri ürünler, kervanlar aracılığıyla Kartaca'ya taşınmıştır (Austen, 2010: 96). Kervanlar, uzun yolculuklarda genellikle belirli konaklama noktalarından geçerek güvenli ulaşım sağlamış, böylece ticaretin sürekliliği ve güvenliği korunmuştur. Kara taşımacılığı, Batı Afrika gibi uzak bölgelerle ve Akdeniz civarındaki diğer şehirlerle ticaretin sürdürülmesine olanak tanımıştır. M.Ö. 3. yüzyılda, Kartaca, kara yolları üzerinde etkili bir kontrol ve güvenlik sağlama kapasitesine ulaşarak, ticaretin sürekliliği için sağlam bir altyapı oluşturmuştur.

Kartaca, ticaret ağını genişletmek ve daha fazla pazar fırsatı elde etmek için M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren diğer şehir devletleri ve krallıklarla ticari anlaşmalar yapmıştır (Rainey, 2004: 4). Anlaşmalar, ticaret yollarının güvenliğini sağlamış ve şehre yeni ticaret alanları yaratmıştır. Kartaca, diğer bölge güçleriyle yaptığı stratejik anlaşmalar sayesinde ekonomik açıdan güçlü bir konum elde etmiş ve deniz-kara yollarındaki etkisini artırarak ticaret ağını genişletmiştir. M.Ö. 3. yüzyılda, Kartaca ile Roma arasında yapılan ticari ilişkiler, şehirdeki ekonomik gücü daha da pekiştirmiştir. Yaptığı ticari anlaşmalar, Kartaca'nın ticaret mallarını yeni pazarlara ulaştırmasını sağlamış, şehre önemli ekonomik kazançlar getirmiştir. Bu sistemin temelinde, güvenli yolların sağlanması ve ticaretin sürdürülebilirliğinin temin edilmesi yer almıştır. Kartaca, böylelikle güçlü bir ticaret altyapısı oluşturarak, Akdeniz dünyasında etkili bir ekonomik güç haline gelmiştir.

3.5.4. Malların Ticareti ve Satışı

Kartaca'da ticari mallar, özellikle limanlar aracılığıyla diğer bölgelere satılmıştır. Şehirdeki tüccarlar, malların alım-satımını organize ederek ticaretin devamlılığını sağlamıştır. Akdeniz'deki ticaret yolları ve pazarlar, Kartaca mallarının dağıtımında önemli bir rol oynamıştır. Kartaca'da malların ticareti ve satışı, farklı bölgelere özgü ürünlerin ithalat ve ihracatına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Ticaretin temelinde, güçlü bir denizcilik altyapısı ve kara yollarının güvenliği yer almaktadır. Kartaca, geniş ticaret ağı sayesinde bölgesel ve uluslararası ticarette etkili bir oyuncu haline gelmiştir. Kartaca'da malların ticareti ve satışı şu şekilde gerçekleştirilmiştir;

- *Doğu Akdeniz:* Fenike kolonileri ve Mısır ile yapılan ticarette cam, tekstil ve metal ürünler ön plandaydı. Fenike kolonileri, özellikle Akdeniz'in doğu kıyılarında bulunan zengin pazarlar, Kartaca için önemli bir ticaret bölgesiydi. Mısır, özellikle tarıma dayalı ürünlerin ticaretinde merkezi bir rol oynarken, cam ve metal gibi Kartaca'nın üretim ürünleri, bölgedeki talep doğrultusunda yüksek ticaret hacmi yaratmıştır (Aufrere et al., 2022: 161). M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren, Kartaca ile Mısır arasındaki ticaret, özellikle lüks tüketim mallarının akışını sağlamıştır. Bu dönemde cam ürünleri ve tekstil, Doğu Akdeniz'deki prestijli pazarlarda rağbet görmüştür.
- *Batı Akdeniz:* İber Yarımadası, Sardinya ve Sicilya'ya tahıl, zeytinyağı ve şarap ihraç edilmiştir. Bu bölgelerden ise değerli metaller ve hammadde temin edilmiştir. Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki etkisi, özellikle İber Yarımadası ile güçlü ticari ilişkiler kurarak artmıştır. İberya, altın ve gümüş gibi değerli

metallerin kaynağıydı ve bu metaller, Kartaca'nın zenginleşmesine önemli katkı sağlamıştır. Hem Sardinya hem de Sicilya, tahıl ve diğer tarım ürünlerinin temin edilmesinde ana kaynaklar olmuştur. Kartaca, bu bölgelerle yaptığı ticaretin yanı sıra, deniz yolu taşımacılığını etkin kullanarak Batı Akdeniz pazarlarında hakimiyet kurmuştur (Camporeale, 2016: 67). M.Ö. 3. yüzyılda, özellikle Sicilya üzerinden yapılan ticaret, şehre büyük ekonomik kazançlar getirmiştir.

- *Afrika İç Bölgeleri:* Kartaca, Sahra ticaret yollarını kullanarak egzotik ürünlerin kuzeye taşınmasını sağlamış ve bu ürünleri yüksek karla Akdeniz pazarlarına satmıştır. Sahra Çölü, Kartaca'nın Afrika iç bölgeleriyle olan ticaretinin merkezi haline gelmişti. Buradan taşınan fildişi, baharatlar ve diğer değerli malzemeler, Akdeniz'in kuzeyindeki pazarlar için yüksek değer taşıyan ürünlerdi. Kartaca, bu ürünleri büyük karlarla satarak ticaretin sürekliliğini sağlamıştır (Micklos Jr., 2017: 51). Sahra'dan gelen bu değerli mallar, özellikle Roma ve diğer Akdeniz uygarlıkları için önemli bir yer teşkil etmekteydi.

3.6. Ticaret Yolları ve Denizcilik Faaliyetleri

Kartaca'nın ticaret yolları ve denizcilik faaliyetleri, Kartaca'nın ticaret kolonileri, gemi yapımında ileri teknolojiler ve Afrika ve İber Yarımadası gibi bölgelere yapılan ticari seferler bağlamında aşağıda incelenmiştir.

3.6.1. Kartaca'nın Kullandığı Ticaret Yolları

Kartaca, Akdeniz'in merkezinde yer alması nedeniyle deniz ve kara ticaret yollarının kavşak noktasında bulunuyordu. Şehir, sahip olduğu stratejik konumunu kullanarak geniş bir ticaret ağı kurmuş ve ticaret ağı aracılığıyla ekonomisini güçlendirmiştir. Kartaca'nın kullandığı ticaret yolları, deniz ve kara üzerinden gerçekleşen ticareti kapsamaktadır. Ticaret yolları, Kartaca ve tüm Akdeniz dünyası için hayati öneme sahipti. Şehir, Batı ve Doğu Akdeniz arasında yoğun bir ticaret trafiği sağlarken, aynı zamanda Sahra Çölü'nün güneyine kadar uzanan kara yollarını da etkin şekilde kullanmıştır (Wilson, 2012: 409).

Kartaca'nın deniz yolu ticaretinde önemli bir rotası Batı Akdeniz'deki limanlar arasındaki güzergahıydı. Kartaca, İber Yarımadası, Sicilya ve Sardinya gibi önemli Akdeniz adalarını kapsayan deniz yolunu kullanarak ticaret yapıyordu. Bu güzergahlar, özellikle Roma, Gades (günümüzdeki Cadiz), Empuries, Massalia (Marseille) ve Hispania gibi şehirlerle doğrudan ticaret bağlantıları kurmasına olanak sağlamıştır (Puckett, 2012: 1-5). Bu ticaret rotaları, Akdeniz'in batısında gıda, maden, zeytinyağı, şarap, kumaş ve tuz gibi ürünlerin

taşınmasını sağlamaktaydı. İber Yarımadası'ndan gıda ve zeytinyağı, Sicilya'dan tahıl ve şarap, Sardinya'dan ise maden ürünleri gibi mallar ithal edilmiştir (Rainey, 2004: 1).

Kartaca'nın Doğu Akdeniz'deki önemli ticaret yolları, Fenike, Yunanistan ve Mısır gibi şehirlerle olan ticaret bağlantılarıydı. Kartaca, Fenike'den cam, tekstil, fildişi, değerli taşlar ve baharatlar alırken, Mısır'dan tahıl ve şarap gibi temel mallar ithal etmiştir (Markoe, 2000: 45). Doğu Akdeniz yoluyla, Fenike'nin Tyros ve Sidon şehirlerinden gelen zengin ve değerli ürünler, Kartaca ekonomisinin zenginleşmesine büyük katkı sağlamıştır (Bettles, 2001: 74). Yunanistan'ın Atina ve Korint gibi şehirlerinden de seramikler, zeytinyağı ve çeşitli lüks eşyalar alınmıştır (Fulford, 1980: 68).

Kartaca, batı ve doğu arasındaki deniz yolları üzerinden yaptığı ticaretin yanı sıra kara ticaretini de aktif şekilde sürdürmüştür. Sahra Çölü'nün güneyinden gelen değerli mallar, Kartaca'nın kara yolları aracılığıyla Akdeniz'e taşınmıştır. Kara yolları, fildişi, altın, baharat ve egzotik hayvanlar gibi malların ticaretinde kullanılmıştır (Micklos Jr., 2017: 67). Sahra'dan gelen değerli mallar, iç bölgelerdeki kervan yolları aracılığıyla Kartaca'ya taşınmış ve şehirdeki pazarları canlandırmıştır. Sahra yoluyla gelen değerli mallar, Kartaca'nın ekonomik gücünü artırarak şehri lüks ürünler ve egzotik eşya pazarı haline getirmiştir (Bernstein, 2009: 64).

Kartaca, kara yollarını kullanarak Afrika'nın iç bölgelerindeki krallıklarla ticaret yapmıştır. Örneğin, Kartaca, Mauretania (günümüzdeki Cezayir ve Fas) ve Numidia (günümüzdeki Cezayir) gibi kuzey Afrika bölgelerinden gelen atlar, kürkler, tuz ve diğer tarım ürünlerini almıştır (Hollands, 2014: 94). Bu ürünler, Kartaca'nın gelişen tarım sektörüne ve askeri gücüne katkı sağlamıştır.

3.6.2. Ticaret Kolonileri

Kartaca, Akdeniz çevresindeki ticaretini pekiştirebilmek ve ticari etkinliğini artırmak amacıyla, çeşitli bölgelerde koloniler kurmuş ve bunları etkin bir şekilde yönetmiştir. Ticaret kolonileri, Kartaca'nın ekonomik çıkarlarını korumuş ve şehir devletinin Akdeniz'deki egemenliğini pekiştiren stratejik unsurlar olmuştur. Kartaca, kolonileri hem ekonomik hem de askeri avantaj sağlamak için kurmuş ve her birini önemli bir ticaret merkezi haline getirmiştir. Koloniler, Kartaca şehir devletinin genişleyen ticaret ağına bağlı olarak, yerel halkla ticaret yapmış ve Akdeniz'in farklı bölgelerinde iktisadi bağlantılar kurmuştur.

Kartaca'nın kurduğu kolonilerin başında, Batı Akdeniz'deki Sardinya ve Sicilya yer almaktadır. Bu koloniler, Kartaca'nın tarım ürünleri üretimini artırmış ve Batı Akdeniz'deki önemli ticaret yollarını kontrol etmeye yardımcı olmuştur. M.Ö. 6. yüzyılda Kartacalılar Sardinya'ya yerleşmeye başladığı zaman Sardinya, maden kaynakları ve tuzlu suyuyla ünlüydü,

bu da Kartaca'nın Sardinya adasını stratejik bir ticaret noktası olarak kullanmasına olanak tanımıştır. Monte Sirai, bölgenin en önemli Fenike ve Kartaca şehirlerinden birisidir. İlerleyen dönemlerde, Cornus ve Neapolis ismiyle kurulan şehirler, Kartaca'nın bölgedeki gücünü artırmıştır (Cadinu, 2017: 497). M.Ö. 8. yüzyılda Kartacalılar, Sicilya'ya yerleşmeye başlamıştır. Lilybaeum, Motya, Zis ve Solus, Kartacalıların Sicilya'da kurduğu en önemli şehirlerdir. Selinus, Segesta ve Eryx gibi Yunan kentleri ise daha sonraki dönemlerde Kartaca etkisinde kalmıştır. Sicilya, tahıl üretimi ve limanları aracılığıyla Kartaca için büyük bir ekonomik değere sahipti. Kartaca, Sicilya'da tahıl ve zeytinyağı üretimi yaparak, Lilybaeum gibi önemli liman kentleri sayesinde, bunları Akdeniz'in diğer bölgelerine ihraç etmiştir (Rainey, 2004: 54). Sicilya, aynı zamanda Roma ile Kartaca arasındaki Pön Savaşları sırasında stratejik bir üs olmuştur (MacDonald, 2018: 97).

Batı Akdeniz'de yer alanlar dışında, Kartaca'nın İber Yarımadası'ndaki kolonileri de büyük öneme sahiptir. Gades, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticaretinin merkezi haline gelen önemli bir koloniydi. Gades, Akdeniz ve Atlantik arasında bir köprü işlevi görerek, Kartaca'nın Atlantik ticaretine girmesini sağlamıştır (Miles, 2011: 35-37). Buradan, madenler ve gıda ürünleri temin edilmiştir. Bunlar da Kartaca'ya taşınarak şehir ekonomisinin büyümesine katkı sağlamıştır. Kartaca'nın en değerli ticaret bölgelerinden birisi haline gelen İber Yarımadası'nda çoğunlukla gıda, tekstil ve maden gibi ürünlerin ticareti yapılmaktaydı (Wassenhoven ve Wassenhoven, 2019: 125).

Kartaca'nın ticaret kolonileri, ekonomik çıkarları sağlamanın yanı sıra, şehrin askeri gücünü de desteklemiştir. Koloniler, Kartaca'nın deniz kuvvetleri için stratejik üs işlevi görmüş, düşmanlara karşı savunma ve saldırı noktaları oluşturmuştur. Carthago Nova (günümüzdeki Cartagena), İber Yarımadası'nda kurulan ve Kartaca'nın deniz gücünü destekleyen önemli bir kolonidir (Feile Tomes, 2023: 66). İber Yarımadasında kurulan limanlar, Kartaca'nın Batı Akdeniz ve Atlantik ticaretinde önemli rol oynamıştır.

Kartaca'nın kolonileri, şehir devletinin Afrika kıtasındaki sömürgelerinde de yaygınlaşmıştır. Mauretania gibi bölgelerde kurulan koloniler, atlar ve diğer tarım ürünleri için karşılıklı bir pazar oluşturmuştur. Bu bölgelerdeki koloniler, Kartaca'nın ticaret ağının genişlemesini sağlayarak şehir devletinin askeri etkisini de pekiştirmiştir. Kartaca, ticaret kolonilerini kültürel etkilerini yaymak, yerel halk üzerinde yönetimsel etki kurmak ve Akdeniz'deki egemenliğini güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Kartaca, kurduğu kolonilerde yerel halkla daha iyi entegrasyon sağlamak için ticareti, kültürel etkileşimleri ve bazen de evlilik bağını kullanmıştır.

Kartaca'nın ticaret kolonileri, konumları ve ticaret ürünleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Kartaca Ticaret Kolonileri

Koloni	Konum	Ticaret Ürünleri	Önemi ve Rolü
Sardinya	Batı Akdeniz, İtalya'nın batısı	Madenler, tuz, tarım ürünleri (özellikle zeytinyağı)	Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticaret yollarını kontrol etmesine olanak sağlamış, önemli bir üs.
Sicilya (Lilybaeum)	Batı Akdeniz	Tahıl, zeytinyağı, şarap, diğer tarım ürünleri	Akdeniz'in önemli ticaret merkezi, Kartaca'nın gıda ve ticaret kaynaklarını artırmış.
Gades (Cadiz)	İber Yarımadası, Endülüs	Madenler, gıda, tekstil, zeytinyağı	Batı Akdeniz ile Atlantik arasındaki köprü işlevi görerek, Kartaca'nın Atlantik ticaretine açılmasını sağlamış.
Carthago Nova (Cartagena)	İber Yarımadası, güneydoğu	Madenler, gıda ürünleri, tuz	Batı Akdeniz ve Atlantik ticaretinin merkezi, deniz gücünü pekiştiren önemli bir üs.
Mauretania	Kuzey Afrika, Cezayir ve Fas	Atlar, tarım ürünleri	Afrika iç bölgelerinden gelen ticaretle Kartaca'nın ekonomisini çeşitlendiren ve güçlendiren bir koloni.
Numidia (Cezayir)	Kuzey Afrika	Tarım ürünleri, hayvancılık	Sahra Çölü üzerinden gelen malların taşındığı, Kartaca'nın kara yoluyla bağlarını güçlendiren bir koloni.

Kaynak: Yazar tarafından çeşitli kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

3.7. Ticaret Ağları

Kartaca, Akdeniz bölgesinde ticaret yolları ve denizcilik faaliyetleri açısından stratejik bir konuma sahipti. Fenike kolonilerinin mirasını devralan Kartaca, Fenikelilerin kültürel ve ticari birikimini daha da ileri taşıyarak Akdeniz'in batısında ekonomik ve siyasi anlamda bir süper güç haline gelmiştir. Stratejik olarak Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyısında, modern Tunus civarında yer alan Kartaca (Clancy-Smith, 2018: 81-104), Doğu Akdeniz'in etkisi altındaki Fenike şehirlerinden farklı bir kimlik ve güç geliştirmiştir. Kartaca kimliği, ticarete dayalı ekonomik sisteminin merkezinde yer alan denizcilik ve ticaret ağıyla güçlendirilmiştir.

Kartaca'nın ticaret ağı, geniş bir coğrafyayı kapsıyordu ve ticaret ağları sadece Akdeniz ile sınırlı değildi. Kuzey Afrika'dan başlayarak İtalya, İber Yarımadası, Sardinya, Korsika, Malta ve Sicilya gibi önemli bölgelere yayılan ticaret bağlantıları, Kartaca'nın ekonomisinin ana dinamiklerini oluşturuyordu. Kartacalı tüccarlar, Batı Akdeniz'den Atlantik kıyılarına kadar uzanan yolları kullanarak, kıtalararası ve deniz aşırı ticaretin öncülüğünü yapmıştır (Moore ve Lewis, 2000: 17-26) Akdeniz kıyılarındaki limanlarla kurulan bağlantılar, Kartaca'nın zengin doğal kaynaklara erişimini sağlamış ve bu sayede daha geniş bir ticaret ağı

kurmasına olanak tanımıştır. Bu ticaret yolları sayesinde, Kartaca hem Akdeniz'de hem de Sahra Altı Afrika ve Batı Avrupa bölgeleriyle ekonomik ilişkiler geliştirmişti.

Kartaca'nın ekonomik başarısının temelinde, yerel kaynakların kullanımı ve dış ticaretin çeşitliliği yatmaktaydı. Kuzey Afrika'nın zengin doğal kaynakları, Kartaca ekonomisinin ana dayanaklarından biri olmuştu. Kartacalı bir gezgin olan Hannon, M.Ö. 5. yüzyılda Batı Afrika kıyılarına bir keşif seferi düzenlemiştir. Sefer, hem coğrafi keşif hem de kolonizasyon amacı taşımaktaydı. Hannon, altmış gemiden oluşan bir filoyla yola çıkmış ve Batı Afrika sahilleri boyunca yeni koloniler kurmuştur. Sefer sırasında, günümüzde Fas, Moritanya, Senegal ve Gine gibi ülkelerin bulunduğu bölgelerde keşifler yapılmış ve bu bölgelerdeki yerel halklarla temas kurulmuştur. Hannon'un seferinin temel amacı, yeni ticaret yolları ve pazar alanları keşfetmekti. Keşfedilen bölgelerde kurulan koloniler, Kartaca'nın ticaret hacmini artırmayı ve Afrika kıyılarındaki hakimiyetini güçlendirmeyi hedefliyordu. Bu koloniler, hem ticari hem de stratejik açıdan önemliydi (Kurul, 2015). Altın, gümüş, değerli taşlar ve kereste gibi mallar, Kartacalıların dış ticaretteki ana ihracat ürünleri arasında yer almaktaydı. Bunun yanı sıra, İber Yarımadası'ndan getirilen metaller, özellikle gümüş ve bakır, Kartaca ekonomisinin önemli bir bileşeni olmuştu. Fenike geleneğine uygun olarak üretilen cam ve tekstil ürünleri, Kartaca'nın ticari kimliğinin önemli bir parçasını oluşturuyordu (Kaufman, 2014: 1-40)

Kartaca'nın ticaret ağlarının başarısında diplomasi ve güçlü bir denizcilik altyapısı önemli bir rol oynamıştır. Kartacalılar, ticari çıkarlarını korumak ve genişletmek için Akdeniz'in diğer büyük güçleriyle anlaşmalar yapmış, böylelikle ticaret yollarında üstünlük sağlamışlardır. Örneğin, Roma ile yapılan erken dönem antlaşmaları, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticari hakimiyetini garanti altına almıştır (Kapka, 2016: 1-10) Ayrıca, Kartaca donanması, ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamada önemli rol oynamış ve Kartacalı tüccarların uzak bölgelerde bile güvenle ticaret yapmasına olanak tanımıştı.

Ticaret lojistiği açısından Kartaca'nın limanları, antik dönemin en ileri düzey teknolojik altyapılarından birine sahipti. Kartaca limanı, ticari ve askeri gemilere hizmet veren iki ayrı bölümden oluşuyordu (İnan, 2014: 1-5). Bu liman sistemi, ticaret gemilerinin hızla yükleme ve boşaltma yapabilmesini sağlamış, ticaretin verimliliğini artırmıştı. Ticari faaliyetleri kolaylaştırmak için Kartaca'da gelişmiş bir yönetim ve düzenleme sistemi uygulanmış, bu da tüccarlar için şehri cazip bir ticaret merkezi haline getirmişti.

Kartaca'nın ticaret ağları, ekonomik faydalarının ötesinde, kültürel etkileşim ve bilgi akışı açısından da büyük önem taşımaktaydı. Ticaret yolları üzerinden farklı uygarlıklarla kurulan ilişkiler, Kartaca toplumunun kültürel çeşitliliğini artırmıştı, bu da şehrin sanatına,

mimarisine ve günlük yaşamına yansımıştı. Kartaca'nın özellikle Akdeniz'in batısındaki yerel halklarla kurduğu ticari ve kültürel bağlar, şehir devletinin çok yönlü bir kimlik geliştirmesine katkıda bulunmuştu.

3.8. Ticarete Sağladığı Katkılar

Denizcilik becerileri ve ticaret stratejileri ile Akdeniz coğrafyasının dinamiklerini kökten değiştiren Kartaca, ticareti sadece mal alışverişine dayalı bir ekonomik faaliyet olarak görmekle kalmamış, aynı zamanda ticareti ekonomik büyümenin, kültürel etkileşimlerin ve diplomatik ilişkilerin temel taşlarından biri haline getirmiştir. Kartacalı tüccarlar, Akdeniz'in batısında genişleyen ticaret ağları sayesinde yerel ve kıtalararası bağlantıları birleştirmiş, bu süreçte bölgenin ekonomik yapısını dönüştüren bir güç olmuştur. Kartaca'nın denizcilik faaliyetleri, ticaret yollarının güvenliğini sağlayan güçlü bir donanma altyapısı ile desteklenmiştir. Böylelikle, korsan tehditlerini en aza indirerek ticaretin istikrarını artırmıştır. Ticaretin sistematik bir şekilde kurumsallaşması, liman altyapılarının geliştirilmesi ve gemi tasarımlarındaki yenilikler Kartaca'yı Akdeniz'in en önemli ekonomik merkezlerinden biri durumuna getirmiştir.

Kartaca'nın ticarete yaptığı ilk ve en temel katkı, ticaret yollarının genişletilmesi ve güvence altına alınması olmuştur (Ameling, 2011: 39). Fenike geleneğinden aldığı mirası daha da ileri taşıyan Kartaca, Batı Akdeniz'de kapsamlı ticaret ağları kurmuş, bu ağlar sayesinde uzak coğrafyalar arasında ekonomik bağlantılar kurulmasını sağlamıştı. Kartaca'nın Akdeniz kıyıları ile Batı Akdeniz arasında ticareti örgütlemesi, bu bölgelere yalnızca ticari malzeme taşımakla sınırlı kalmamış, aynı zamanda denizcilik bilgisi ve ticaret altyapısını da bölgeye kazandırmıştır. Kartacalılar, denizcilikte ustalıklarını geliştirmiş ve bu uzmanlıklarını ticaret yollarının etkin bir şekilde kullanılması için seferber etmişlerdir. Limanların inşası ve gemi yapımındaki teknik yenilikler, Kartaca'nın ticaret yollarının genişlemesine olanak tanımış ve bu yolların güvenliği için donanma altyapısı geliştirilmiştir. Özellikle Kartaca donanmasının gücü, ticaret yollarını korsan saldırılarından koruma konusunda kritik bir rol oynamıştır. Bu durum ekonomik istikrarı ve bölgesel siyasi dengeleri de etkilemiştir (Russell, 2021: 46). Ticaret yollarının güvenli hale getirilmesi, aynı zamanda Kartaca'nın ve Akdeniz havzasındaki diğer ticaret merkezlerinin gelişimine katkı sunmuş ve bu süreçte Kartaca, Akdeniz ticaretinin sürekliliğini sağlayan bir düzenleyici güç olarak öne çıkmıştır.

Kartaca'nın sunduğu bir diğer önemli katkı, ticaretin daha organize ve düzenli hale getirilmesi konusunda olmuştur. Kartacalılar, ticari faaliyetleri desteklemek için kapsamlı bir yönetim sistemi geliştirmiş, liman işletmelerinden ticaret gemilerinin organizasyonuna kadar

tüm süreçlerde verimliliği artıran çift liman sistemi gibi yenilikçi yöntemler uygulamışlardır (Ameling, 2011: 39-45). Kartaca'nın çift liman sistemi, ticari malların yükleme ve boşaltma süreçlerini hızlandırarak zaman ve maliyet tasarrufu getirmiştir. Ticari anlaşmaların ve ürün değişimlerinin kayıt altına alınması gibi uygulamalar, ticaretin kurumsallaşmasında etkili olmuştur (Spatafore, 2017: 1).

Kartaca'nın ticarete sağladığı katkılardan bir diğeri, teknolojik yeniliklerin yayılmasını kolaylaştırmasıdır. Denizcilikte kullanılan gemi tasarımlarından liman yapım tekniklerine kadar birçok yenilik, Kartaca'nın etkisiyle Akdeniz coğrafyasına yayılmıştı. Kartacalıların geliştirdiği dayanıklı ve hızlı ticaret gemileri, daha fazla yük taşıyabilme kapasitesi ve uzun mesafeleri aşabilme yeteneğiyle Akdeniz ticaretinin ölçeğini genişletmişti. Kartacalı tüccarların geliştirdiği navigasyon teknikleri ve haritalama becerileri, deniz ticaretinin daha güvenli ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlamış, bu da denizcilik bilgisinin sonraki uygarlıklara aktarılmasına öncülük etmiştir.

Kartaca'nın ticaret alanındaki katkılarından biri de kültürler arası etkileşimlerin artmasına zemin hazırlamasıydı. Ticaret yolları aracılığıyla Kartaca, Batı Akdeniz halklarıyla Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika kültürleri arasında bir köprü görevi görmüştür (Üçler, 2021: 1-10). Bu kültürel etkileşim, hem ticari ürünlerin değişimine hem de fikirlerin, dinlerin ve teknolojilerin yayılmasına olanak tanımıştı. Örneğin, Kartaca tüccarlarının İber Yarımadası ve Sicilya gibi bölgelere taşımış olduğu Fenike kültürüne ait unsurlar, bu bölgelerde yerel kültürlerle harmanlanarak yeni kültürel sentezlerin oluşmasına katkıda bulunmuştu.

Ekonomik anlamda Kartaca'nın ticaret faaliyetleri, bölgesel ekonomilerin büyümesine doğrudan katkı sağlamıştı. Kartaca, kendi ekonomik çıkarlarını gözeterek ticari sistemler geliştirmiş ve bu süreçte ticaret yaptığı bölgelerdeki üretim ve tüketim faaliyetlerini desteklemişti. Ticaret yollarının etkin bir şekilde kullanılmasıyla yerel üreticiler, ürünlerini daha geniş pazarlara ulaştırma fırsatı bulmuş, bu durum bölgesel ekonomik aktivitelerde kayda değer bir artış yaratmıştı. Özellikle İber Yarımadası'ndaki maden ocaklarının işlevselliği, Kartaca'nın ticari teşvikleri sayesinde önemli ölçüde artmış (Rainey, 2004: 1-30) ve bu bölgelerden elde edilen gümüş, bakır ve diğer değerli metaller, Kartaca'nın ticaret ağları aracılığıyla Akdeniz'in farklı bölgelerine yayılmıştı. Kartaca'nın geniş ticaret ağı, yerel üretimin teşvik edilmesinde stratejik bir araç olarak kullanılmış, böylelikle hammadde ve ürün dolaşımı ile ekonomik iş birliği güçlenmişti. Yerel üreticilerin uluslararası ticarete entegrasyonu, ticaret yapılan bölgelerdeki ekonomik dinamizmi artırmış ve Kartaca'nın ticaret sistemine dahil olan bölgeler arasında ekonomik bağımlılığı ve bağlantıları geliştirmişti.

Diplomatik anlamda ise, Kartaca'nın ticari faaliyetleri, Akdeniz'deki güç dengelerinin şekillenmesine katkıda bulunmuştu. Kartacalılar, ticaret ağlarını korumak ve genişletmek için hem ittifaklar hem de ticari anlaşmalar yaparak diplomatik bir strateji izlemişlerdi (Serrati, 2006: 113). Bu, Roma ve Yunan şehir devletleriyle zaman zaman rekabete neden olsa da, aynı zamanda bölgesel ticaretin kurallarını belirleyen bir sistemin oluşmasını sağlamıştı.

3.9. Ticari Rakipler ve Ticari Anlaşmazlıklar

Kartaca, Akdeniz'in en güçlü denizci devletlerinden biri olarak, tarih boyunca birçok ticari rakiple rekabet içinde olmuştur. Rekabet, bazen açık savaşlara ve ticari anlaşmazlıklara dönüşmüştür. Kartaca'nın ticari rakipleriyle olan anlaşmazlıkları, hem ekonomik hem de askeri stratejilerle şekillenmiş ve Kartaca'nın tarihi gelişiminde önemli bir yer tutmuştur. Anlaşmazlıklar, çoğu zaman farklı ticaret yolları, pazarlar ve kaynaklar üzerindeki egemenlik mücadelesine dayanmıştır.

3.9.1. Etrüskler ve Ligurlarla Ticari Anlaşmazlıklar

Etrüskler ve Ligurlar, Akdeniz'in iç bölgelerinde hem denizcilik hem de kara yolları üzerinde etkin bir şekilde ticaret yapan halklar olarak, Kartaca için önemli rakipler haline gelmişlerdir (Paltineri, 2017: 673). Etrüskler, özellikle İtalya'nın batısındaki limanları ve karasal ticaret yollarını kontrol ederek, Kartaca'nın deniz yollarına alternatif ticaret rotaları sunmuşlardır (Clancy-Smith, 2018: 91). Bu durum, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ekonomik üstünlüğünü zayıflatmış ve bölgedeki ticari rekabeti artırmıştır. Etrüskler ve Ligurlar, sahip oldukları stratejik konum ve ticari ağlar sayesinde, Kartaca'nın bölgedeki etkisini kırmaya yönelik önemli bir rol oynamışlardır. Bu rekabet, sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda siyasi ve askeri çekişmeleri de beraberinde getirmiş, Akdeniz'deki güç dengelerini şekillendiren bir faktör haline gelmiştir.

3.9.2. Sardinya ve İber Yarımadasıyla Ticari Anlaşmazlıklar

Sardinya ve İber Yarımadası'ndaki şehirler, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki deniz yollarını ve ticaret hakimiyetini tehdit eden önemli rakiplerdi (Rainey, 2004: 1). Sardinya, coğrafi konumu ve zengin kaynakları nedeniyle bölgede stratejik bir öneme sahipti. Özellikle tuz ve tarım ürünlerinin ticareti açısından büyük bir pazar oluşturan Sardinya, Kartaca'nın ekonomik çıkarları için hayati bir rol oynuyordu. Ancak Kartaca'nın bu pazarı kontrol etme çabaları, sık sık yerel halklar ve diğer Akdeniz güçleriyle rekabete dönüşüyordu. Sardinya'nın bağımsızlığını koruma çabaları, Kartaca'nın bölgedeki ticari faaliyetlerini zorlaştıran engeller yaratmıştır.

İber Yarımadası ise, zengin maden kaynakları ve tarım ürünleriyle Kartaca'nın dikkatini çekiyordu. Özellikle gümüş ve bakır madenleri, Kartaca'nın ekonomisini güçlendirmek için büyük bir öneme sahipti. Ancak İber Yarımadası'ndaki yerel halklar ve diğer Akdeniz güçleri, Kartaca'nın bu kaynakları tekelleştirme çabalarına karşı direniş gösteriyordu. Bu durum, Kartaca'nın bölgedeki ticari ve siyasi etkisini sınırlandırıyordu.

Kartaca, Sardinya'nın stratejik konumunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışırken, aynı zamanda İber Yarımadası'ndaki ticari ağları da kontrol altına almak istiyordu. Ancak her iki bölgede de yerel halkların direnişi ve diğer Akdeniz güçlerinin rekabeti, Kartaca'nın bu hedeflerine ulaşmasını zorlaştırıyordu. Bu rekabet, sadece ticari alanda değil, aynı zamanda askeri ve siyasi çatışmalara da yol açarak, Batı Akdeniz'deki güç dengelerini şekillendiriyordu. Sardinya ve İber Yarımadası'ndaki bu mücadeleler, Kartaca'nın bölgedeki hakimiyetini korumak için sürekli bir çaba sarf etmesine neden oluyordu. Bu durum, Kartaca'nın hem askeri hem de diplomatik stratejilerini belirlemede önemli bir rol oynuyordu. Aynı zamanda, bu rekabet, Akdeniz'deki ticaret yollarının kontrolü ve ekonomik kaynakların paylaşımı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratarak, antik dünyanın siyasi ve ekonomik dinamiklerini derinden etkiliyordu.

3.9.3. Sicilya ve Batı Akdeniz'le Ticari Anlaşmazlıklar

Kartaca, Batı Akdeniz'deki önemli rakiplerinden biri olan Sicilya ile sık sık ticari anlaşmazlıklar yaşamıştır. Sicilya, Akdeniz'in ortasında stratejik konumu ve zengin tarım kaynaklarıyla dikkat çekiyordu. Zeytinyağı, tahıl, şarap gibi ürünlerle Akdeniz pazarlarında önemli bir yere sahip olan Sicilya, Kartaca'nın ticari çıkarları için hem bir fırsat hem de bir tehdit oluşturuyordu. Kartaca, Sicilya'nın bu stratejik ticaret mallarına sahip olmasının kendi ekonomik çıkarlarını zayıflattığını düşünüyordu. Bu nedenle, Sicilya adasındaki egemenlik mücadelesi, sıkça ticari gerginliklere ve çatışmalara yol açmıştır (Thomas, 2022: 1-20).

Sicilya Savaşları, Kartaca ile Sicilya arasında, özellikle adanın kontrolü için yapılan uzun soluklu mücadelelerin bir sonucuydu. Bu savaşlar, sadece askeri değil, aynı zamanda ticari ve ekonomik sonuçlar da doğurmuştur. Kartaca, Sicilya'daki topraklarda egemenlik kurmak ve adanın zengin kaynaklarından faydalanmak için büyük yatırımlar yapmıştır. Ancak zamanla, özellikle Roma'nın bölgedeki etkisinin artmasıyla birlikte, Kartaca'nın Sicilya üzerindeki hakimiyeti zayıflamıştır. Roma'nın Sicilya'ya müdahalesi, Kartaca'nın adadaki varlığını ciddi şekilde tehdit etmiş ve nihayetinde Kartaca, Sicilya'daki topraklar üzerindeki egemenliğini kaybetmiştir (Benjamin, 2010: 46).

Sicilya'nın Roma'nın kontrolüne geçmesi, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticaret yollarını daha da kısıtlamıştır. Sicilya, Akdeniz'in ortasında bir köprü görevi görerek, Kartaca'nın doğu ve batı arasındaki ticaret rotalarını kontrol ediyordu. Bu nedenle, Sicilya'nın Roma'nın eline geçmesi, Kartaca'nın ticari faaliyetlerini büyük ölçüde sekteye uğratmıştır. Aynı zamanda, bu durum Roma'nın bölgedeki egemenliğini daha da pekiştirmiş ve Akdeniz'deki güç dengelerini kalıcı olarak değiştirmiştir. Kartaca'nın Sicilya ile olan mücadelesi, sadece ticari değil, aynı zamanda siyasi ve askeri sonuçlar da doğurmuştur. Sicilya Savaşları, Kartaca'nın askeri kaynaklarını tüketmiş ve Roma'ya karşı uzun vadeli bir rekabetin temellerini atmıştır. Bu süreç, Kartaca'nın Akdeniz'deki gücünü yavaş yavaş kaybetmesine ve nihayetinde Roma'nın bölgedeki hakimiyetini kabul etmek zorunda kalmasına yol açmıştır. Sicilya'nın kaybı, Kartaca için sadece bir toprak kaybı değil, aynı zamanda Akdeniz ticaretindeki stratejik üstünlüğünün de sonu anlamına geliyordu. Bu durum, Kartaca'nın Roma ile olan mücadelesinde daha savunmacı bir pozisyona düşmesine neden olmuştur.

3.9.4. Mısırla Ticari Anlaşmazlıklar

Kartaca'nın Mısır ile ticari ilişkileri, özellikle M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren oldukça karmaşık bir hal almıştır. Mısır, Akdeniz'in doğusunda güçlü bir denizcilik geleneğine sahip olması ve İskenderiye gibi büyük liman şehirleri aracılığıyla ticaretini genişletmesi, Kartaca'nın Akdeniz'deki deniz yollarını kontrol etme çabalarını ciddi şekilde tehdit etmiştir (Cristofori, 2001: 1-15). Mısır, tarım ürünleri, baharat, ipek ve diğer lüks mallarla Akdeniz ticaretinde önemli bir rol oynuyordu. Bu değerli mallar, Kartaca'nın geleneksel ticaret pazarlarına alternatifler sunarak, Kartaca'nın ekonomik çıkarlarını zorlamıştır. Bu durum, iki güç arasında ticaret yolları üzerinde sürekli bir rekabet ve anlaşmazlık ortamı yaratmıştır.

Kartaca, Mısır'ın bu ticari üstünlüğüne karşı koymak için, Fenike kökenli ticaret ilişkilerini ve denizcilik bilgisini kullanarak stratejik hamleler yapmıştır (Hill, 2020: 69). Fenike'nin geniş ticaret ağları ve denizcilik tecrübesi, Kartaca'nın Mısır'a karşı ticari baskı kurmasına yardımcı olmuştur. Kartaca, özellikle Batı Akdeniz'deki limanları ve ticaret yollarını kontrol ederek, Mısır'ın bölgedeki etkisini sınırlandırmaya çalışmıştır. Ancak, Mısır'ın güçlü deniz gücü ve İskenderiye gibi stratejik limanlar üzerindeki hakimiyeti, Kartaca'nın bu çabalarını büyük ölçüde zorlaştırmıştır.

Mısır, özellikle Roma'nın desteğini aldığı dönemlerde, Kartaca'nın ekonomik güç alanlarına müdahale etmeye devam etmiştir. Roma'nın siyasi ve askeri desteği, Mısır'ın Akdeniz'deki konumunu daha da güçlendirmiş ve Kartaca'nın ticaret yollarını kontrol etme çabalarını engellemiştir. Mısır'ın deniz gücü, Kartaca'nın ticaret rotalarını kesmeye yönelik

stratejik hamleler yapmasına neden olmuştur. Bu durum, Kartaca'nın Akdeniz'deki ticari faaliyetlerini sürdürmek için daha agresif ve yenilikçi stratejiler geliştirmesini gerektirmiştir. Kartaca, Mısır'ın ticari üstünlüğüne karşı koymak için, sadece deniz yollarını kontrol etmekle kalmamış, aynı zamanda diplomatik ilişkilerini de kullanmıştır. Özellikle Fenike şehir devletleriyle olan bağlarını güçlendirerek, Mısır'a karşı bir ticari blok oluşturmaya çalışmıştır. Ancak, Mısır'ın ekonomik ve askeri gücü, Kartaca'nın bu çabalarını büyük ölçüde etkisiz hale getirmiştir. Mısır'ın Akdeniz'deki deniz gücü, Kartaca'nın ticaret yollarını engellemeye yönelik hamleler yapmasına yol açmış ve bu durum, iki güç arasındaki rekabeti daha da şiddetlendirmiştir. Ticari ve siyasi rekabet, Akdeniz'deki güç dengelerini derinden etkilemiştir. Kartaca'nın Mısır ile olan mücadelesi, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi sonuçlar da doğurmuştur. İki medeniyet arasındaki bu çekişme, Akdeniz'deki ticaret yollarının kontrolü ve bölgedeki ekonomik kaynakların paylaşımı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmıştır. Kartaca'nın Mısır'a karşı verdiği bu mücadele, Akdeniz'deki ticari ve siyasi dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

3.9.5. Yunanlar ve Helenistik Krallıklarla Ticari Anlaşmazlıklar

Yunanlar, özellikle Atina ve diğer Helenistik Krallıklar, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticaret yollarına ciddi bir tehdit oluşturmuştur (Eckstein, 2012: 97). Yunanlar, güçlü deniz filoları ve geniş ticaret ağlarıyla Akdeniz'i kontrol etmeye çalışırken, Kartaca'nın bölgedeki hakimiyetini zayıflatmaya yönelik çeşitli diplomatik ve ticari stratejiler izlemişlerdir. Yunan şehir devletleri ve Helenistik krallıklar, Kartaca'nın ticari faaliyetlerini engellemek için hem askeri hem de ekonomik yöntemlere başvurmuşlardır. Bu durum, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticaret yollarını koruma çabalarını büyük ölçüde zorlaştırmıştır.

Makedonya Krallığı ve Seleukos İmparatorluğu gibi Helenistik krallıklar, özellikle İskenderiye ve Rhodos gibi önemli ticaret merkezlerinden gelen mallar ve tarım ürünleri aracılığıyla Kartaca'nın geleneksel pazarlarına alternatifler sunmuştur (Migeotte, 2009: 47). Bu durum, Kartaca'nın ticaretinde büyük zorluklar yaratmış ve bölgedeki ekonomik rekabeti artırmıştır. Helenistik krallıklar, Akdeniz'in doğusundaki ticaret yollarını kontrol ederek, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticari üstünlüğünü sarsmaya çalışmıştır. Bu strateji, Kartaca'nın ticaret gelirlerini azaltmış ve bölgedeki ekonomik dengeleri değiştirmiştir.

Yunanlar, Akdeniz'de egemenlik kurmak için Kartaca ile sürekli olarak ekonomik rekabete girmiştir. Yunan şehir devletleri, tuz, şarap, zeytinyağı ve diğer değerli ürünlerle Kartaca'nın pazarını tehdit etmiştir. Bu ürünler, Akdeniz ticaretinde büyük bir öneme sahipti ve Yunanlar, bu malları kullanarak Kartaca'nın ticari faaliyetlerini baltalamaya çalışmıştır.

Ticaret yolları üzerindeki egemenlik mücadelesi, zaman zaman çatışmalara yol açmış ve bu anlaşmazlıklar, Roma ile olan rekabet gibi, zaman içinde ciddi askeri çatışmalara dönüşmüştür. Yunan şehirlerinin önemli limanları, özellikle Korinth ve Smyrna gibi stratejik noktalar, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticaret yolları üzerindeki egemenliğini sarsmıştır (Waterfield, 2014: 79). Bu limanlar, Yunanların Akdeniz ticaretindeki etkisini artırmış ve Kartaca'nın bölgedeki ticari faaliyetlerini zorlaştırmıştır. Yunanlar, bu limanları kullanarak Kartaca'nın ticaret rotalarını kesmeye ve alternatif ticaret yolları oluşturmaya çalışmıştır. Bu durum, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki ticari üstünlüğünü koruma çabalarını büyük ölçüde engellemiştir.

Yunanların Kartaca ile olan rekabeti, sadece ticari alanda değil, aynı zamanda siyasi ve askeri alanlarda da kendini göstermiştir. Yunan şehir devletleri ve Helenistik krallıklar, Kartaca'nın bölgedeki etkisini azaltmak için diplomatik ittifaklar kurmuş ve askeri müdahalelerde bulunmuştur. Bu çabalar, Kartaca'nın Akdeniz'deki gücünü sınırlandırmış ve bölgedeki güç dengelerini değiştirmiştir. Yunanların Kartaca ile olan mücadelesi, Akdeniz'deki ticaret yollarının kontrolü ve ekonomik kaynakların paylaşımı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmıştır. Kartaca, Yunanların bu rekabetine karşı koymak için çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Özellikle Fenike kökenli ticaret ilişkilerini ve denizcilik bilgisini kullanarak, Yunanların ticari faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Ancak, Yunanların güçlü deniz filoları ve geniş ticaret ağları, Kartaca'nın bu çabalarını büyük ölçüde zorlaştırmıştır. Kartaca'nın Yunanlar ile olan mücadelesi, Akdeniz'deki ticari ve siyasi dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu rekabet, sadece iki medeniyet arasında değil, aynı zamanda Akdeniz'deki diğer güçlerin de dahil olduğu geniş bir mücadele alanı yaratmıştır.

3.9.6. Roma'yla Ticari Anlaşmazlıklar

Roma, Kartaca'nın en güçlü ve en uzun süreli ticari rakibi olmuştur. İki medeniyet arasındaki ilişkiler, başlangıçta karşılıklı fayda üzerine kurulmuş olsa da, zamanla Roma'nın büyüyen gücü ve Akdeniz'deki etkisini artırması, bu ilişkileri giderek gerginleştirmiştir (Scullard, 1989). Roma'nın genişleme politikası ve deniz yolları üzerindeki hakimiyet kurma çabaları, Kartaca'yı ciddi bir riskle karşı karşıya bırakmıştır. Kartaca, Akdeniz'deki ticaret yollarını kontrol etme konusunda uzun süredir önemli bir güç olmasına rağmen, Roma'nın yükselişi bu durumu değiştirmiş ve Kartaca'nın deniz yoluyla egemenliğini kaybetme tehlikesini doğurmuştur.

İki güç arasındaki ticari rekabet, özellikle tarım ürünleri, madenler ve deniz ticareti gibi alanlarda kendini göstermiştir. Bu rekabet, zamanla siyasi ve askeri çatışmalara dönüşmüş ve

nihayetinde İkinci Pön Savaşı (MÖ. 218-201) gibi büyük bir çatışmayı tetiklemiştir (James, 2020: 1-15). İkinci Pön Savaşı, Roma ve Kartaca arasında sadece askeri bir mücadele değil, aynı zamanda deniz ticareti ve kara yolları üzerindeki egemenlik için verilen bir savaştı. Roma, bu savaşta Kartaca'nın ticari faaliyetlerini engellemek için çeşitli stratejiler geliştirmiş ve ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. Özellikle Kartaca'nın ticaret yapabilmesi için gerekli olan limanlara ve deniz yollarına yapılan Roma müdahaleleri, Kartaca'yı ekonomik açıdan zor durumda bırakmıştır.

Roma'nın Sicilya üzerindeki egemenlik mücadelesi, Kartaca'nın bu adadaki ticari faaliyetlerini ciddi şekilde sınırlamıştır (Hoyos, 2017: 52). Sicilya, Akdeniz'in ortasında stratejik bir konuma sahip olması ve zengin tarım kaynaklarıyla dikkat çekiyordu. Roma, Sicilya'yı ele geçirerek, Kartaca'nın Batı Akdeniz'deki stratejik konumunu tehdit etmiş ve bu durum, Kartaca'nın Roma ile olan ticaretinde büyük gerilimlere yol açmıştır. Sicilya'nın kaybı, Kartaca için sadece bir toprak kaybı değil, aynı zamanda Akdeniz ticaretindeki stratejik üstünlüğünün de sonu anlamına geliyordu. Roma, Kartaca'nın ticari faaliyetlerini engellemek için sadece askeri değil, aynı zamanda ekonomik yöntemlere de başvurmuştur. Kartaca'nın ticaret yollarını kesmek, limanlarına ambargo uygulamak ve müttefiklerini zayıflatmak gibi stratejiler, Roma'nın Kartaca'ya karşı izlediği politikaların temelini oluşturmuştur. Bu durum, Kartaca'nın ekonomik kaynaklarını tüketmiş ve uzun vadede Roma'ya karşı direncini kırmıştır.

Ticari egemenlik ve toprak kaybı, Kartaca ve Roma arasındaki ekonomik ve askeri çatışmaların başlıca sebeplerindendir (Miles, 2011: 35-37). Roma'nın genişleme politikası, Kartaca'nın Akdeniz'deki ticari ağlarını parçalamış ve Kartaca'yı ekonomik açıdan zayıflatmıştır. Kartaca, Roma'nın bu yükselişine karşı koymak için çeşitli stratejiler geliştirmiş olsa da, Roma'nın askeri ve ekonomik üstünlüğü, Kartaca'nın direncini kırmıştır. İki güç arasındaki bu mücadele, Akdeniz'deki güç dengelerini kalıcı olarak değiştirmiş ve Roma'nın bölgedeki hakimiyetini pekiştirmiştir. Kartaca'nın Roma ile olan rekabeti, sadece ticari değil, aynı zamanda kültürel ve siyasi sonuçlar da doğurmuştur. İki medeniyet arasındaki çekişme, Akdeniz'deki ticaret yollarının kontrolü ve bölgedeki ekonomik kaynakların paylaşımı üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmıştır. Kartaca'nın Roma'ya karşı verdiği bu mücadele, Akdeniz'deki ticari ve siyasi dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu süreç, Kartaca'nın nihai çöküşüne yol açarken, Roma'nın Akdeniz'deki mutlak hakimiyetini sağlamıştır.

SONUÇ

Araştırmanın sonuçları, Kartaca'nın Akdeniz'deki ticari ve stratejik öneminin, hem deniz hem de kara ticaretindeki üstünlüğüyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Kartaca'nın coğrafi konumu ve doğal limanları, Akdeniz ticaret ağlarının merkezinde yer almasını sağlamış ve şehrin ekonomik büyümesine önemli katkılar sunmuştur. Deniz ticaretinde, özellikle Batı Akdeniz'de yer alan Sardinya, Korsika ve Balear Adaları gibi bölgelerde kurulan ticaret kolonileri ile Doğu Akdeniz'de bulunan Fenike, Yunan ve Mısır gibi medeniyetlerle sürdürülen ilişkiler, Kartaca'nın ticari gücünü artırmıştır. Kara ticaretinde ise Sahra'nın güneyinden gelen değerli kaynakların Akdeniz pazarlarına taşınması, Kartaca'yı hem bölgesel hem de kıtalararası bir ticaret merkezi ve ticari güç haline getirmiştir.

Kartaca'nın liman sisteminin yapısal ve işlevsel özellikleri, şehrin ekonomik ve askeri gücünün temel unsurlarından biri olmuştur. Ticari liman, Akdeniz'in doğusu ve batısı arasında transit ticareti yönetirken, askeri liman şehrin deniz güvenliğini sağlamış ve Pön savaşları sırasında stratejik bir üs görevi görmüştür. Bu limanların gelişmiş altyapısı ve etkin işleyişi, Kartaca'nın denizcilik faaliyetlerinde üstünlük kurmasını ve Akdeniz'in farklı bölgelerinde ticaret yollarını kontrol etmesini kolaylaştırmıştır. Ayrıca, limanların organize yapısı, ticaretin düzenli ve verimli bir şekilde işlemesini sağlayarak Kartaca'nın ekonomik gücünü pekiştirmiştir.

Araştırma ayrıca, Kartaca'nın ekonomik başarısında tüccarlarının izlediği ticaret politikalarının ve diplomatik ilişkilerinin önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Berberi kabileleri ve Garamantlar gibi yerel gruplarla kurulan ittifaklar, kara ticaret yollarının güvenliğini sağlarken, Numidia krallarıyla yapılan anlaşmalar, iç bölgelerden gelen kaynakların düzenli bir şekilde şehre taşınmasına olanak tanımıştır. Geliştirilen politikalar, ekonomik refahı artırmış ve Kartaca'nın bölgesel nüfuzunu genişletmiştir. Kartaca, dış ilişkilerdeki becerisi sayesinde, stratejik müttefiklikler kurarak ekonomik ve askeri gücünü artırabilmiştir.

Kartaca'nın ticari başarısının ardında, şehirde üretilen cam, tekstil, metal işçiliği gibi yüksek değerli malların yanı sıra zeytinyağı ve tahıl gibi temel ürünlerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ürünlerin üretim ve ticareti, Kartaca'nın ekonomik çeşitliliğini artırmış ve şehri dışa bağımlı bir yapının ötesine taşıyarak ekonomik bağımsızlık sağlamıştır. Afrika'nın iç kesimlerinden gelen fildişi, egzotik hayvanlar ve değerli metaller gibi ürünler, Kartaca'yı

Akdeniz'de lüks tüketim mallarının merkezi haline getirmiştir. Geliştirilen ticaret, yerel ve uluslararası pazarlarda önemli ekonomik etkiler yaratmıştır.

Kartaca'nın denizcilikteki üstünlüğü ve ileri teknolojik kapasitesi, Akdeniz'deki ticaretin sürekliliğini sağlamış ve şehri bölgenin en önemli limanlarından biri haline getirmiştir. Gemi yapımındaki yenilikler ve lojistik organizasyon, ticari malların hızlı ve güvenli taşınmasını mümkün kılmıştır. Bu durum, Kartaca'nın ekonomik büyümesini desteklemiş ve Akdeniz'deki diğer medeniyetlerle kurulan ilişkilerde kültürel ve teknolojik alışverişin önünü açmıştır. Sahra ticaret yollarının kontrolü, Kartaca'nın kara ve deniz ticaretindeki stratejik rolünü güçlendirmiştir.

Ticaretin organizasyonunda ve ticaret kolonilerinin kurulmasında gözlemlenen başarı, Kartaca'nın ekonomik çıkarlarını koruma ve genişletme stratejisinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Sardinya ve Sicilya gibi koloniler, Kartaca'nın ekonomik ağına entegre edilmiş ve bölgesel ticaretin merkezi haline getirilmiştir. Koloniler, tarımsal üretim ve mineral kaynakların Kartaca'ya ulaşımını sağlayarak şehrin ekonomik gücünü artırmıştır. Koloniler aracılığıyla ticaretin çeşitlenmesi, Kartaca'nın ekonomik dayanıklılığını geliştirmiş ve şehir, Akdeniz dünyasında ticaretin lideri olma yolunda ilerlemiştir.

Kartaca, Fenike mirasını geliştirerek Batı Akdeniz'de geniş bir ticaret ağı kurmuş ve bu sayede bölgenin ekonomik ve kültürel dinamiklerini şekillendiren bir süper güç haline gelmiştir. Kuzey Afrika'nın stratejik bir noktasında bulunan şehir, İtalya, İber Yarımadası ve Akdeniz'in diğer önemli merkezleriyle bağlantı kurarak kıtalararası ticaretin öncülüğünü yapmıştır. Kartaca, ticaret yollarını genişletip güvence altına alarak hem doğal kaynaklara erişim sağlamış hem de denizcilikteki yeniliklerle ticaretin verimliliğini artırmıştır. Ticaret ağları, ekonomik fayda sağlamış ve farklı kültürler arasında bilgi ve değer alışverişine de zemin hazırlamıştır.

Kartaca'nın ekonomik başarısında yerel kaynakların etkin kullanımı, dış ticaretin çeşitliliği ve denizcilikteki teknolojik ilerlemeler belirleyici olmuştur. Liman işletmeciliğinden ticari düzenlemelere kadar birçok alanda yenilikçi yöntemler geliştiren Kartacalılar, ticareti kurumsallaştırarak profesyonelleştirmiştir. Donanmanın sağladığı güvenlik ve diplomatik anlaşmalar, ticaret yollarının istikrarını pekiştirirken, Kartaca'nın geliştirdiği gemi tasarımları ve navigasyon teknikleri Akdeniz'deki deniz ticaretinin ölçeğini genişletmiştir. Kartaca, ekonomik ilişkileri sayesinde bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmuş, aynı zamanda kültürel etkileşimleri artırarak Fenike mirasını Batı Akdeniz'e taşıyan bir köprü görevi görmüştür.

Kartaca'nın ticari rakipleriyle yaşadığı anlaşmazlıklar, hem ekonomik hem de askeri stratejilerin devreye girdiği kompleks bir süreci ortaya çıkarmıştır. Ticaret yollarının kontrolü,

bölgedeki deniz yollarına hakim olmak isteyen rakiplerle yaşanan sürekli çatışmalarla belirlenmiş ve bu durum, Kartaca'nın bölgesel egemenliğini kaybetmesine yol açmıştır. Roma ve Yunanlılarla yaşanan savaşlar, askeri ve ticari stratejiler açısından Kartaca'nın gerilemesine neden olmuş ve Batı Akdeniz'deki ticaretin dinamiklerini değiştirmiştir. Bu süreç, Kartaca'nın askeri ve ticari stratejilerinin, bölgesel hegemonya mücadelesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Kısacası Kartaca'yı zirveye taşıyan ticaret, paradoksal bir şekilde, onun çöküşünün de en büyük nedeni olmuştur.

Gelecek çalışmalarda, Kartaca'nın ekonomik yapısının ve ticaret ağlarının daha derinlemesine incelenmesi, özellikle Batı Akdeniz ve Sahra altı Afrika arasındaki bağlantıların anlaşılması açısından önemli olabilir. Ayrıca, Kartaca'nın denizcilik teknolojileri ve gemi yapımındaki yeniliklerin diğer Akdeniz medeniyetleriyle olan etkileşimleri üzerine yapılacak araştırmalar, medeniyetlerin ekonomik ve kültürel gelişimlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Kartaca'nın ticaret kolonileri üzerindeki etkisi de gelecekteki çalışmalarda, kolonileşmenin ekonomik sonuçları ve yerel halklarla kurulan ilişkiler açısından daha ayrıntılı olarak ele alınabilir. Bunun yanı sıra, Roma ile olan çatışmaların ve sonrasındaki gerilemenin ekonomik etkileri, özellikle ticaret yollarının kontrolünün değişmesi üzerine daha fazla odaklanılabilir.

KAYNAKÇA

Abulafia, D. (Ed.). (2003). *The Mediterranean in history.* Los Angeles: Getty Publications.

Akduru, H. E. (2022). Antik Çağda ticaret: Karia bölgesinde bir araştırma. *Academic Knowledge, 5*(1), 156-166.

Akyol, S. (2006). *Phrygia bölgesinde ticaret.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Ameling, W. (2011). The rise of Carthage to 264 BC. H. Dexter (Ed.), *A companion to the Punic Wars (pp. 39-57)* Oxford: Blackwell Publishing

Anderson, J. M. (2013). *Daily life through trade: buying and selling in world history.* New York: Bloomsbury Publishing USA.

Arıcı, S. (2022). Antik Çağ'da Phokaia ekonomisi. *OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 77-98. doi: 10.33469/oannes.1023421

Artz, J. (2008). *The effect of natural resources on fifth century Athenian foreign policy and the development of the Athenian empirean.* (Unpublished Master's Thesis). Tufts University, Boston.

Arvis, J. F., Vesin, V., Carruthers, R., ve Ducruet, C. (2018). *Maritime networks, port efficiency, and hinterland connectivity in the Mediterranean.* Chicago: World Bank Publications.

Aslanbey, S. (2021). Antik Mısır'da parfüm. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1*(4), 51-61.

Atar, A., Şahin, H. ve Çavuşoğlu, T. (2018). Geçmişten günümüze ipek yolu hakkında genel bir değerlendirme. *Econder International Academic Journal, 2*(2), 334-348. doi: 10.35342/econder.489312

Aubet, M. E. (2001). *The Phoenicians and the West: politics, colonies and trade.* London: Cambridge University Press.

Aufrere, S. H., Johnson, C., Martelli, M., & Beretta, M. (2022). Trade and industry: The circulation of trade in the Mediterranean. P. J. Morris ve Rocke, A. (Ed.), *A cultural history of chemistry (pp. 161-175).* New York City: Bloomsbury.

Austen, R. A. (2010). *Trans-Saharan Africa in world history.* Oxford: Oxford University Press.

Avcı, H. E. (2019). *Dünya uygarlıkları tarihi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Ayyıldız, Y. ve Arısal, M. (2023). Tarihî gelişimi bağlamında paranın doğasını ve icadını tartışmak. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 15*(3), 1868-1884. doi: 10.20491/isarder.2023.1684

Bang, P. F. (2007). Trade and empire - in search of organizing concepts for the Roman economy. *Past and Present, 195*(1), 3-54. doi:10.1093/pastj/gtl031

Barnett, R. S. (2002). *All kinds of scented wood.* Florida: Xulon Press.

Baronowski, D. W. (1995). Polybius on the causes of the Third Punic War. *Classical Philology, 90*(1), 16-31.

Bartoccini, R. (1958). *II porto romano di Leptis Magna.* Bollettino del Centro di Studi per la Storia dell'Architetture, suppl. 13. Rome: Centro di Studi per la Storia dell'Architettura.

Bayramov, K. (2019). Levant gemiciliği ve Persler. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 3*(1), 39-52.

Baysoy, E. (2015). Antik dönem doğu Akdeniz jeopolitiği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(8), 13-21.

Beitzel, B. J. (2010). Was there a joint nautical venture on the Mediterranean sea by Tyrian Phoenicians and early Israelites?. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research, 360*(1), 37-66.

Benjamin, S. (2010). *Sicily: Three thousand years of human history.* Aldershot, UK: Steerforth.

Berechman, J. (2003). Transportation – economic aspects of Roman highway development: the case of Via Appia. *Transportation Research Part A: Policy and Practice, 37*(5), 453-478. doi: 10.1016/S0965-8564(02)00056-3

Bernholz, P. (1998). International competition among states: Institutions, market regime and ınnovations in antiquity: a comment and an extension to the cases of sumer and phoenicia. P. Bernholz, M. Stretit, and Vubel, R. (Ed.), *Political competition, ınnovation and growth: A historical analysis* (pp. 109-125). Berlin: Springer.

Bernstein, W. J. (2009). *A splendid exchange: How trade shaped the world.* New York City: Grove/Atlantic Inc.

Bernstein, W. J. (2009). *A splendid exchange: How trade shaped the world.* New York: Grove/Atlantic.

Besik, A. J. (2013). *Force projection in the Punic Wars: Contrasting approaches.* (Unpublished Master's Thesis). US Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth.

Bettles, E. A. (2001). *Phoenician amphorae of the Persian period (539-332 BC). Studies in provenance, economic complexity and control.* UK: University of London Press.

Bevan, A. (2014). Mediterranean containerization. *Current Anthropology, 55*(4), 387-418.

Bianchi, C. N. ve Morri, C. (2000). Marine biodiversity of the Mediterranean Sea: situation, problems and prospects for future research. *Marine Pollution Bulletin, 40*(5), 367-376. doi: 10.1016/S0025-326X(00)00027-8

Bilgi, C. (2006). *Antik Kartaca Limanı.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Bilir, A. (2014). *Roma Dönemi Doğu Akdeniz deniz ticaretinde kıyı Kilikya Bölgesi'nin yeri ve önemi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Blackmann, D.J. (1982). Ancient harbours in the Mediterranean. *International Journal of Nautical Archaelogy,* 11(2), 79-104.

Blondel, J. (2010). *The Mediterranean region: biological diversity in space and time.* London: Oxford University Press.

Brandreth, S. (2024). *Maritime trade of classical Greece: Commodities shipped in transport amphorae.* (Unpublished Master's Thesis). University of Waterloo, Canada.

Brent, A. (2010). *Cyprian and Roman Carthage.* Cambridge: Cambridge University Press.

Broodbank, C. (2013). *The making of the Middle Sea: A history of the mediterranean from the beginning to the emergence of the classical world.* London: Thames & Hudson.

Brun, J. P., Garnier, N. ve Olcese, G. (2020). From oil to wine? A balanced view on the production of the most representative agricultural products of antiquity. *Panel of A Making Wine in Western-Mediterranean; B. Production and the Trade of Amphorae* içinde (ss. 3-21), Italy.

Burstein, S. M. (2017). *The World from 1000 BCE to 300 CE.* Oxford: Oxford University Press.

Cadinu, M. (2017). Urban planning and new towns in medieval Sardinia. In M. Hobart (Ed.), *A Companion to Sardinian history, 500-1500 (pp. 497-551).* Leiden, Netherlands: Brill.

Camgöz, F. (2010). *M.Ö. 2.- M.S. 1.yy.larda Lykia tarihi: Roma ile ilişkileri ve eyalet olma süreci.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Camporeale, G. (2016). The Etruscans and the Mediterranean. In S. Bell ve A. Carpino (Ed.)., *A companion to the Etruscans (pp. 67-86).* New Jersey: John Wiley & Sons.

Carey, B. T. (2007). *Hannibal's last battle: Zama and the fall of Carthage.* Barnsley: Pen and Sword.

Casson, L. (2020). *The ancient mariners: Seafarers and sea fighters of the Mediterranean in ancient times.* New Jersey: Princeton University Press.

Charlesworth, M. P. (2016). *Trade-routes and commerce of the Roman Empire.* Oxford: Cambridge University Press.

Cintas, P. (1973). *Le port de Carthage.* Manuel d'archeologice punique. Paris: A. and J. Picard.

Clancy-Smith, J. (2018). Carthage: Gateway to the world beyond the mediterranean (ca. 800 BCE - 700 CE). In A. MacKinnon (Ed.), *Places of Encounter, Volume 1* (pp. 91-109). Oxfordshire: Routledge.

Clark, R. (2004). *Akdeniz fatihleri: Fenikeliler.* National Geographic Türkiye, Ekim 2004, ss.100-123

Clifford R. J. (1990). Phoenician religion. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research,* 279, 55-64.

Constable, O. R. (2020). Haçlı seferleri ve haçlı ticaretinin ardından han ve kervansaraylar. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(1), 559-582.

Coster, C. H. (1951). The economic position of Cyrenaica in classical times. In P. R. Coleman-Norton (Ed.), *Studies in Roman economic and social history in honor of Allan Chester Johnson*. Princeton: Princeton University Press.

Crawford, M. (1970). Money and exchange in the Roman world. *The Journal of Roman Studies, 60*(1), 40-48. doi:10.1017/S0075435800043240

Cristofori, A. (2001). The maritime city in the Graeco-Roman perception. Carthage and Alexandria: two emblematic examples. S. Philip, and P. Arnaud (Ed.), *The Sea in European History* (pp. 1-24). Suffolk: Boydell Press.

Culican, W. (2003). Phonicia and Phonician colonization. J. Boardman ve I. E. S. Edwards (Ed.), *The Cambridge Ancient History III/2* (pp. 461-546). Cambridge.

Çavuşdere, S. (2009). Selçuklular döneminde Akdeniz ticareti, Türkler ve İtalyanlar. *Tarih Okulu Dergisi, 2009*(1V), 53-75.

Çıvgın, İ. (2015). Mısır Eski Krallığı (MÖ. 2700-2200) devrindeki ticari ağların Mısır Uygarlığı ile Nübye/Sudan devletleşmesi üzerindeki etkileri. *Tarih Araştırmaları Dergisi, 34*(58), 371-424. doi: 10.1501/Tarar_0000000612

Dayan, U., Nissen, K. ve Ulbrich, U. (2015). Atmospheric conditions inducing extreme precipitation over the eastern and western Mediterranean. *Natural Hazards and Earth System Sciences, 15*(11), 2525-2544. doi: 10.5194/nhess-15-2525-2015

de Soto, P. ve Carreras, C. (2022). The economic and social evolution of the Iberian Peninsula as revealed through analysis of Roman transport infrastructure. In T. Brughmans ve A. Wilson (Ed.), *Simulating Roman economies: theories, methods, and computational models* (pp. 226-239). Oxford: Oxforf University Press.

Demir, M. (2017). *13. Yüzyıl Doğu Akdenizi'nin (Antalya-Alanya-Misis-Tarsus-Anazarba-Lazkiye-Süveydiye) siyasi, sosyal ve ekonomik tarihi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniverstesi, Antalya.

Devereaux, B. C. (2020). Strategy and cost: Carthaginian naval strategy in the First Punic War reappraised. *Historia: Zeitschrift für alte Geschichte, 69*(4), 459-481.

Di Palma, S. (2015). *The history of marks from antiquity to the middle ages.* Le Cargo, France: Société des écrivains.

Dilek, Y. (2022). Çivi yazısından Arap alfabesine ortak bir gereksinim: alfabe ve yazı sistemleri. *Journal of Universal History Studies, 5*(1), 1-13. doi: 10.38000/juhis.1120381

Docter, R. ve Sonneveld, J. (2009). Punic glass from Carthaginian settlement excavations. *Carthage Studies, 3*, 125-146.

Docter, R., Boussoffara, R. ve ter Keurs, P. (2015). *Carthage: fact and myth.* Netherlands: Sidestone Press.

Dodd, E. (2020). Late Roman viticulture in Rough Cilicia: an unusual wine-press at Antiochia ad Cragum. *Journal of Roman Archaeology,* 33, 467-482.

Doğan, İ. B. (2006). *Tarihöncesi dönemde ticaretin göstergeleri ve değiş tokuş modelleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Dorey, T. A. ve Dudley, D. R. (1972). *Rome against Carthage.* Garden City: Doubleday.

Drews, R. (1979). Phoenicians, Carthage and the Spartan eunomia. *The American Journal of Philology, 100*(1), 45-58.

Duman, B. (2010). *Laodikeia Helenistik ve Erken Roma dönemi seramiği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, İstanbul.

Eckstein, A. M. (2012). *Rome enters the Greek East: from anarchy to hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230-170 BC.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Eisen, G. A. (1919). Antique glass. *The Art Bulletin, 2*(2), 87-119. doi: 10.1080/00043079.1919.11409665

El Bab Bhar, B. S., Jelloud, D., El Kabaria, E. M., Omrane, E., El Omrane Superieur, E. O., Ettahrir, E., ... & Abderrahim, S. (2023). *Archaeological Site of Carthage.* Paris, France: Unesco.

Ergin, G. Y. (2209). *Anadolu'da Roma hakimiyeti: isyanlar, tepkiler ve huzursuzluklar.Asia eyaleti'nin kuruluşu'ndan (MÖ 129) Iustınıanus döneminin sonuna kadar (MS 565).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Feeney, D. (2017). Carthage and Rome: Introduction. *Classical Philology, 112*(3), 301-311. doi: 10.1086/692440

Feeney, D. (2022). Carthaginian laws of War. S. C. White (Ed.), *The laws of yesterday's wars 2* (pp. 45-109). Netherlands: Brill Nijhoff.

Feile Tomes, M. (2023). Carthaginian America: Classical encounters in early Ibero-American Epic. *International Journal of the Classical Tradition, 30*(1), 66-104. doi: 10.1007/s12138-023-00639-9

Finley, M. I. (1983). *Politics in the ancient world.* Oxford: Cambridge University Press.

Fischer, A. G. ve Garrison, R. E. (2009). The role of the Mediterranean region in the development of sedimentary geology: a historical overview. *Sedimentology, 56*(1), 3-41. doi: 10.1111/j.1365-3091.2008.01009.x

Frangie-Joly, D. (2016). Perfumes, aromatics, and purple dye: Phoenician trade and production in the Greco-Roman period. *Journal of Eastern Mediterranean Archaeology & Heritage Studies, 4*(1), 36-56. doi: 10.5325/jeasmedarcherstu.4.1.0036

Freeman, C. (2010). *Mısır, Yunan ve Roma,* (3. Baskı, çev. S. Kemal Angı). Ankara: Dost Yayınları.

Fulford, M. G. (1980). Carthage: overseas trade and the political economy, c AD 400-700. *Reading Medieval Studies, 6,* 68-80.

Gill, D. W. (1988). Silver anchors and cargoes of oil: some observations on Phoenician trade in the western Mediterranean. *Papers of the British School at Rome, 56,* 1-12. doi: 10.1017/S0068246200009533

Ginalis, A., ve Ginalis, A. (2014). *Byzantine ports-central Greece as a link between the Mediterranean and the Black Sea.* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Oxford, UK.

Girgin, G. (2006). *Fenikeliler'de Akdeniz Ticareti.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Glassman, R. M. ve Glassman, R. M. (2017*). Carthage. The origins of democracy in tribes, city-states and nation-states.* New York: Springer.

Goldsworthy, A. (2000). *The fall of Carthage, the Punic wars 265-146 BC.* London.

Greene, J. A. (1986). *The Carthaginian countryside: Archaeological reconnaissance in the hinterland of Carthage.* (Doctoral Dissertation), University of Chicago, USA.

Grigoropoulos, D. (2016). The Piraeus from 86 BC to late antiquity: continuity and change in the landscape, function and economy of the port of Roman Athens. *Annual of the British School at Athens, 111*, 239-268. doi: 10.1017/S0068245415000106

Güler, T. (2006). *Antik Çağ Doğu Akdeniz ticareti ve ticaret gemileri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Gündüz, S. (2008). *Antik limanlar ışığında Myndos Limanı ve liman yapıları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağa Universitesi, Bursa.

Günel, İ. (2023a). *Fenike kolonizasyonunun Akdeniz dünyasındaki kültürel ve ekonomik etkileri.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Günel, İ. (2023b). Fenike sikkelerinin tarihsel önemi üzerine bir değerlendirme. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11*(37), 36-50. doi: 10.33692/avrasyad.1402107

Güneş, H. (2019). XVI ve XVII. Asırlarda Akdeniz'in iktisadi yapısı ve Osmanlı Devleti. *İçtimaiyat, 3*(1), 47-52. doi: 10.33709/ictimaiyat.543473

Harper, K. (2011). *Slavery in the late Roman world, AD 275-425.* Oxford: Cambridge University Press.

Harris, E. M. ve Lewis, D. M. (2024). City and country in the Greek world. M. Flohr ve A. Zuiderhoek (Ed.). *A Companion to Cities in the Greco-Roman World* (pp. 306-320). New Jersey: John Wiley & Sons.

Harutyunyan, M., ve Malfeito-Ferreira, M. (2022). The rise of wine among ancient civilizations across the Mediterranean basin. *Heritage, 5*(2), 788-812. doi: 10.3390/heritage5020043

Heenan, P. (1996). Carthage (Tunis, Tunisia). K. A. Berney, S. La Boda ve R. M. Salkin (Ed.). *International Dictionary of Historic Places: Middle East and Africa* (pp. 177-181). Chicago.

Heing, B. (2017). *Phoenician trade routes.* New York: Cavendish Square Publishing.

Hill, A. M. (2020). Hamilcar of Barce? Discerning Barcid proto-history and Polybius' mixellēnes. *The Journal of Hellenic Studies, 140,* 69-105. doi: 10.1017/S0075426920000038

Hodges, R. ve Whitehouse, D. (1983). *Mohammed, Charlemagne & the origins of Europe: archaeology and the Pirenne thesis.* New York: Cornell University Press.

Hodos, T. (2011). A Phoenician past and present. *Bulletin of the Royal Institute for Inter-Faith Studies, 13*, 23-45.

Holder, M. (2013). *Animal conceptualization in Punic, Neo-Punic, and Roman North Africa: A re-interpretation of sanctuary materials from the cults of Ba'al Hammon and Tanit.* (Unpublished Master Thesis). Trent University, Canada.

Hollands, S. (2014). *A correlation analysis of low-level conflict in North African Berber groups, 1990-2011.* (Unpublished Master Thesis). Georgetown University, Washington DC.

Holmes, G. C. (2016). *Ancient and modern ships-Part I. Wooden sailing-ships*. Redditch, UK: Read Books Ltd.

Hoyos, D. (2017). *Mastering the west: Rome and Carthage at war*. Oxford: Oxford University Press.

Hoyos, D. (2019). Classical-Hellenistic Carthage Before the Punic Wars (479-265 BCE). C. Lopez ve B. Doak (Ed.). *Oxford handbook of the Phoenician and Punic Mediterranean* (pp. 155-168). Oxford: Oxford University Press.

Hoyos, D. (2023). Citizens and citizenship in pre-Roman Carthage. J. Filonik, C. Plastow ve R. Zelnick (Eds.). *Citizenship in Antiquity* (pp. 505-517). Oxfordshire: Routledge.

Hunt, P. (2009). The locus of Carthage: Compounding geographical logic. *African Archaeological Review, 26,* 137-154.

Hunt, P. (2017). *Ancient Greek and Roman Slavery.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Hurst, H. ve Lawrence, E. S. (1978). A metropolitan landscape: The late Punic port of Carthage. *World Archaeology, 9*(3), 334-346.

Hurst, H. ve Stager, E. (1978). A metropolitan landscape: The late Punic port of Carthage. *World Archaeology,* 9(3), 334-346.

Isserling, B.S.J. (1974). The cothon at Motya: Phoenician harbor Works. *Isis,* 27, 188-194.

İnan, F. (2014). *Hellenistik ve Roma dönemlerinde Doğu Karadeniz limanları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

İnan, S. G. (2024). Portekizli keşif yolculuklarını yeniden değerlendirmek: Bartolomeu Dias örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 81,* 1-23. doi: 10.51290/dpusbe.1386056

James, J. (2020). *The Punic Wars: How Rome became an empire.* (Unpublished Master's Thesis). Eastern Michigan University, USA.

Jarvis, A. (2016). *Port and harbour engineering.* Oxfordshire, UK: Routledge.

Kahriman, E. H. (2020). Küresel iklim değişikliğinin olumlu ve olumsuz dışsallıkları üzerine bir değerlendirme. *Sayıştay Dergisi, 118,* 101-131.

Kapka, E. (2016). *Roma-Kartaca Savaşları ve Hannibal.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Karageçi, M. (2019). Fenike dini ve çocuk kurbanları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20,* 205-238.

Karakus, F. (2022). Anadolu Selçuklu dönemi sultan hanları üzerine bir inceleme. Turkish *Online Journal of Design Art and Communication, 12*(1), 71-109.

Karakuş, N. (2022a). Haçlı seferlerinde mücevher ve ticareti. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 653-675.

Karakuş, N. (2022b). Mısır medeniyetinin kilometre taşı: Nilometre. *Şarkiyat, 14*(2), 656-669. doi: 10.26791/sarkiat.1116650

Kaufman, B. S. (2014). *Empire without a voice Phoenician iron metallurgy and imperial strategy at Carthage.* (Unpublished Doctorate Thesis). University of California, Los Angeles.

Kayrak, H. (2019). *Doğu Roma ve Sâsânîler arasındaki iktisadi ilişkiler (MS. V. ve VI. yüzyıllar)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.

Kemmers, F. (2019). *The functions and use of Roman coinage: an overview of 21st century scholarship.* Brill: Boston.

Kestane, S. Ü. (2015). Antik çağda pazarlama ve pazarlama karması elemanlarına yönelik değerlendirmeler. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 185-207.

Kızgut, R. (2024). Roma İmparatorluğu'nun Erythra Denizi'ndeki ticari faaliyetleri. *OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 359-385. doi: 10.33469/oannes.1412235

Kiffer, A. G. (2019). *Punic Wars, 264 BC.* Brazil: Clube de Autores.

Klemm, R. ve Klemm, D. (2012). *Gold and gold mining in ancient Egypt and Nubia: Geoarchaeology of the ancient gold mining sites in the Egyptian and Sudanese eastern deserts*. New York: Springer Science & Business Media.

Kumpas, B. (2024). *Girit Adası ve Minos kültürü (MÖ 1. binyılın sonuna kadar).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Kurul, E. (2015). Kartacalı Hannon ve Batı Afrika kıyılarına seyrüsefer. *Phaselis: Disiplinler Arası Akdeniz Araştırmaları Dergisi, 1,* 231-260. doi: 10.18367/Pha.15012

Kurul, E. (2016). *Periplus, Periegesis ve denizcilik yasaları özelinde antikçağdan ortaçağa Akdeniz denizcilik yazım geleneğine örnekler.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Küçükkalay, B. E. (2023). Cannae muharebesi'nin ekonomik nedenleri ve taktiksel yönleri üzerine. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, 20*(34), 1-29. doi: 10.46953/askeritarih.1052820

Lacovara, P. (2016). *The world of Ancient Egypt: A daily life encyclopedia.* New York: Bloomsbury Publishing USA.

Laronde, A. (1988). Le port de Lepcis Magna. *Comptes Rendus de l'Academie des Inscriptions et Belles-Lettres,* 337-353.

Lehmann-Hartleben, K. (1923). *Die antiken Hafenlagen des Mittelmeeres: Beitrage zur Geschichte des Stadtebaus im Altertum,* Klio, Beiheft 14. Leipzig: Dietrich.

Loewe, M. (1971). Spices and silk: Aspects of world trade in the first seven centuries of the Christian era. *Journal of the Royal Asiatic Society, 103*(2), 166-179. doi: 10.1017/S0035869X0012920X

Lopez-Ruiz, C. (2022). *Phoenicians and the making of the Mediterranean.* Boston: Harvard University Press.

MacDonald, E. (2018). *Hannibal: Helenistik bir hayat.* Ankara: Hece Yayınları ve Dergileri.

Malhut, M. ve Kısa, A. (2020). Antalya Limanı'nın 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında Anadolu liman trafiği ve deniz ticaretindeki yeri. *Tarih İncelemeleri Dergisi, 35*(2), 603-630. doi: 10.18513/egetid.849758

Malkin, I. (2016). Migration and colonization: Turbulence, Continuity, and the practice of mediterranean space (IIth–5th centuries BCE). M. Dabag, N. Jaspert, A. Lichtenberger ve D. Haller (Ed). *New Horizons* (pp. 285-307). Paderborn: Brill Schöningh.

Malkin, I., Constantakopoulou, C. ve Panagopoulou, K. (2009). *Greek and Roman networks in the Mediterranean.* London: Routledge.

Markoe, G. (2000). *Phoenicians (Vol. 2).* California: University of California Press.

Mastino, A. (2021). Ancient historical contexts: Phoenicians, Carthage, Rome and the Barbaricini. In : Metcalfe, H. Fernandez ve Muresu, M. (Ed.), *The making of Medieval Sardinia* (pp. 42-87). Leiden, Netherlands: Brill.

McLaughlin, R. (2014). *The Roman Empire and the Indian Ocean: The ancient world economy and the kingdoms of Africa, Arabia and India*. Pen and Sword.

Micklos Jr, J. (2017). *Mediterranean trade routes.* New York: Cavendish Square Publishing.

Migeotte, L. (2009). *The economy of the greek cities: from the archaic period to the early roman empire.* California: University of California Press.

Miles, R. (2011). Carthage: A Mediterranean superpower. *Historically Speaking, 12*(4), 35-37. doi: 10.1353/hsp.2011.0059

Miszczak, I. (2020). *The secrets of Ephesus.* Mumbai: ASLAN Publishing House.

Molesworth, H. (2024). *Precious: A fascinating history of the world's most treasured gemstones and who wore them by the renowned jewellery expert.* New York: Random House.

Monroe, C. M. (2000). *Scales of Fate: Trade, tradition, and transformation in the eastern Mediterranean ca. 1350–1175 BCE.* (Unpublished Master Thesis). University of Michigan, USA.

Moore, K. J. ve Lewis, D. C. (2000). Multinational enterprise in ancient Phoenicia. *Business History, 42*(2), 17-42.

Morales Fernandez, Á. (2024). *The evolution of the trade routes.* (Unpublished Master Thesis). Universidad Rey Juan Carlos, Madrid.

Morkholm, O. (1982). Some reflections on the production and use of coinage in Ancient Greece. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, 31*(3), 290-305.

Morris, I. (2004). Economic growth in ancient Greece. *Journal of Institutional and Theoretical Economics, 160*(4), 709-742.

Morris, I. (2006). The growth of Greek cities in the first millennium BC. G. Storey (Ed.). *Urbanism in the Preindustrial World: Cross-Cultural Approaches* (pp. 27-51). Alabama: University of Alabama Press.

Morriss, V. M. (2012). *Islands in the Nile Sea: The maritime cultural landscape of Thmuis, an Ancient Delta City.* (Unpublished Doctoral Dissertation). Texas A & M University, Texas.

Muhs, B. (2022). Egypt and the Mediterranean in the Early Iron Age. J. Hall ve J. Osborne (Ed.). *The connected Iron Age* (pp. 194-213). University of Chicago Press.

Orsingher, A. (2021). Ivory carving at Carthage: An offering spoon from the Tophet. *Folia Phoenicia: An international Journal, 5*(3), 9-22. doi: 10.19272/202113201001

Özer, M. E. (2019). *Cornel II Scipiones: Roma'nın kaderini çizmiş bir ailenin tarihi ve mirası.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Özkul, F. ve Baş, E. (2020). Dijital çağın teknolojisi blokzincir ve kripto paralar: ulusal mevzuat ve uluslararası standartlar çerçevesinde mali yönden değerlendirme. *Muhasebe ve Denetime Bakış, 20*(60), 57-74.

Paltineri, S. (2017). The Ligurians. In G. D. Farney ve G. Bradley (Ed.), *The peoples of Ancient Italy* (pp. 673-700). Berlin: De Gruyter.

Parker, A. J. (2013). Trade within the empire and beyond the frontiers. M. Goodman (Ed.). *The Roman World* (pp. 635-657). Oxfordshire: Routledge.

Parker, G. (2004). *Sovereign city: the city-state through history*. London: Reaktion Books.

Passon, J., Hamid, S., Mughrabi, H., Swifka, S., Passon, J., Passon, J., ve Swifka, S. (2020). Traders, nomades and slaves: Trans-Saharan trade. In K. Braun ve J. Passon (Ed.), *Across the Sahara: Tracks, trade and cross-cultural exchange in Libya* (pp. 43-74). Cham: Springer International Publishing.

Pelling, R. E. (2007). *Agriculture and trade amongst the Garamantes and the Fezzanese: 3000 years of archaeobotanical data from the Sahara and its margins.* (Unpublished Doctorate Thesis). University of London, UK.

Pelvanoğlu, T. (2022). MÖ ikinci bin yılda yazılı belgelere göre Kizzuwatna Krallığı'nın tarihi. *XVIII. Türk Tarih Kongresi* içinde (ss. 381-402). Ankara.

Pınarcık, P. (2018). Geç Hitit Dönemi'nde toroslardan amanoslara uzanan bölgedeki ekonomik faaliyetler. *Belleten, 82*(294), 383-406. 10.37879/belleten.2018.383

Pilkington, N. (2019*). The Carthaginian Empire: 550-202 BCE.* Maryland: Lexington Books.

Pleuger, E., Goiran, J. P., Delile, H., Gadhoum, A., Abichou, A., Wilson, A., ve Fagel, N. (2019). Exploration of the maritime façade of Utica: The potential location of the Phoenician and Roman harbours. *Quaternary International, 511*(3), 140-152. https://doi.org/10.1016/j.quaint.2019.04.007

Puckett, N. (2012). *The phoenician trade network: tracing a Mediterranean exchange system.* (Unpublished Doctoral Dissertation). Texas A&M University, USA.

Rainey, S. (2004). *The nature of Carthaginian ımperial activity: Trade, settlement, conquest, and rule.* (Unpublished Master Thesis). University of Canterbury, New Zeland.

Rawlings, L. (2010). The Carthaginian navy: Questions and assumptions. In G. Fahan ve M. Trundle (Ed.). *New perspectives on Ancient warfare* (pp. 253-287). Leiden, Netherlands: Brill.

Rice, M. (2004). *Egypt's making: The origins of ancient Egypt 5000-2000 BC.* Oxfordshire: Routledge.

Rose, M. E. (2008). The construction of mistress and slave relationships in Late Antique art. *Woman's Art Journal, 29*(2), 41-49.

Ruiz, T. F. (2017). *The Western Mediterranean and the World: 400 CE to the Present.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Russell, Q. (2021). *Mediterranean naval battles that changed the world.* UK: Pen and Sword Maritime.

Sader, H. (2019). *The history and archaeology of Phoenicia.* Atlanta, George: SBL Press.

Saladin, C. S. (2023). *Resurrecting Carthage: Mapping memory and ıdentity in the landscape of the Roman colony, c. 146 BCE–200 CE.* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Minnesota, USA.

Salama, P. (1981). The Sahara in classical antiquity. G. Mokhtar (Ed.). *General History of Africa II: Ancient Civilizations of Africa* (pp. 512-533). California.

Salomon, F., Goiran, J. P., Noirot, B., Pleuger, E., Bukowiecki, E., Mazzini, I. ve Germoni, P. (2018). Geoarchaeology of the Roman port-city of Ostia: Fluvio-coastal mobility, urban development and resilience. *Earth-Science Reviews, 177,* 265-283. https://doi.org/10.1016/j.earscirev.2017.10.003

Schoeser, M. (2022). *World textiles.* London: Thames & Hudson.

Scott, J. C. (2018). The Phoenicians and the formation of the western world. *Comparative Civilizations Review, 78*(78), 25-40.

Scullard, H. H. (1989). Carthage and Rome. F. W. Walbank ve A. E. Astin (Ed.). *The Cambridge Ancient History VII/2* (pp. 486-572). Cambridge.

Semple, E. C. (1921). Geographic factors in the ancient Mediterranean grain trade. *Annals of the Association of American Geographers, 11*(1), 47-74. https://doi.org/10.1080/00045602109357021

Serrati, J. (2006). Neptune's altars: the treaties between Rome and Carthage (509-226 BC). *The Classical Quarterly, 56*(1), 113-134.

Sevinç, F. (2008). Hititlerin Anadolu'da kurdukları ekonomik ve sosyal sistem. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2008*(17), 11-32.

Shaw, G. J. (2017). *War & trade with the pharaohs: An archaeological study of ancient Egypt's foreign relations.* Pensylvania: Casemate Publishers.

Shupeck, L. (2016). *Patrocinium orbis terrae: Principles of Roman foreign relations to the fall of Carthage.* (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of North Carolina, USA.

Silver, M. (2024). *Economic structures of the ancient near east.* UK: Taylor & Francis.

Sivrioğlu, U. T. (2017). İlk çağ uygarlıklarında diplomasi. *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10*(2), 179-227.

Soğandereli, F. (2022). *MÖ I. bin yılda Doğu Akdeniz'in siyasi durumu.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Somerville, K. (2017). *Ivory: Power and poaching in Africa.* Oxford: Oxford University Press.

Soslu, A. (2022). Eskiçağ'da deniz ticaretinde camın meta olarak kullanımına genel bir bakış. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(1), 259-297.

Spatafore, S. (2017). *Vada volaterrana: A comparison of Roman harbors and their place within Mediterranean connectivity.* (Unpublished Doctoral Dissertation). East Carolina University, USA.

Stager, L. E. ve Wolff, S. R. (1984). Child sacrifice at Carthage-religious rite or population control. *Biblical Archaeology Review, 10*(1), 30-51.

Steinby, C. (2014). *Rome versus Carthage the war at the sea.* Barnsley: Pen & Sword Books.

Susmann, N. M. (2011). *The Roman "frantic passion for purple" (Pliny 9.66): A geographic analysis of the murex dye ındustry from the late Roman Republican period to late empire.* (Unpublished Master's Thesis). Tufts University, USA.

Şahin, T. (2020). İpek yolu: tarihsel geçmişi, kültürü ve türk dünyası için önemi. *Tarih Araştırmaları Dergisi, 39*(67), 71-97. doi: 10.35239/tariharastirmalari.644530

Takeda, J. (2011). *Between crown & commerce: Marseille and the early modern Mediterranean.* Maryland: JHU Press.

Tchernia, A. (2016). *The Romans and trade.* Oxford: Oxford University Press.

Terpstra, T. (2019). *Trade in the ancient Mediterranean: Private order and public institutions (Vol. 79).* New Jersey: Princeton University Press.

Thomas, A. J. (2022). *Hegemony and empire in ancient Sicily, c. 410-70 BC.* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Leicester, UK.

Tırpan, A. A. (2006). *Antik Kartaca limanı.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Todd, M. (2009). *The early Germans.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Tsoumas, J. (2014). Piraeus as a potential cultural capital of Europe: the role of its industrial architecture heritage. *South African Journal of Art History, 29*(1), 177-191.

Turan, O. (2016). II. Pön savaşında deniz gücünün etkisi. *Tarih Okulu Dergisi,* 9(27), 171-185.

Turan, O. (2019). Roma kolonizasyon hareketi ve kolonilerin I. Pön Savaşına etkisi. *Tarih ve Gelecek Dergisi, 5*(3), 529-545. doi: 10.21551/jhf.639901

Unger, R. W. (1997). Alfred Thayer Mahan, ship design, and the evolution of sea power in the Late Middle Ages. *The International History Review, 19*(3), 505-521. doi: 10.1080/07075332.1997.9640794

Üçler, R. K. (2021). *Batı Akdeniz'deki egemenlik mücadelesinde II. Kartaca Savaşı'nın rolü (MÖ 218-201).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Üçler, R. K. (2022). Erken demir çağından itibaren (MÖ IX-VI) Akdeniz'deki Fenike kolonileşme hareketleri. *Cedrus, 10,* 47-67.

Ünlü, T. S. ve Göksu, E. (2017). 19. yüzyıldan 20. yüzyıla doğu Akdeniz liman kentlerinde kentsel mekân: Patras, Volos ve Mersin üzerinden bir inceleme. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi, 2*(2), 24-49. doi: 10.32325/iaad.2017.29

Van Alfen, P. (2016). Aegean-Levantine trade, 600-300 BCE. E. Harris, D. Lweis, ve M. Woolmer (Ed.), *The Ancient Greek economy. markets, households and city-states*, (pp. 277-298). Cambridge: Cambridge University Press.

Vogiatzakis, I. (2012). *Mediterranean mountain environments.* New Jersey: John Wiley & Sons.

Von Reden, S. (2023). Frontiers in the Mediterranean-Indian Ocean exchange network: The Eastern Desert of Egypt and its Ports. S. Reden (Ed.). *Handbook of Ancient Afro-Eurasian Economies* (pp. 389-439). Berlin: De Gruyter.

Wassenhoven, L. C. ve Wassenhoven, L. C. (2019). Resources, trade, and ınfrastructures. In L. C. Wassenhoven (Ed.), *The ancestry of regional spatial planning: A planner's look at history* (pp. 125-151). New York City: Springer.

Waterfield, R. (2014). *Taken at the flood: The Roman conquest of Greece.* Oxford: OUP Oxford.

Wells C., Freed J. ve Gallagher J. (1988). Houses of the Theodosian period at Carthage. *EchCl, 7*(2), 195-210.

Wilson, A. (2012). Saharan trade in the Roman period: short-, medium-and long-distance trade networks. *Azania: Archaeological Research in Africa, 47*(4), 409-449. https://doi.org/10.1080/0067270X.2012.727614

Wolf, S. M. (1986). *Maritime trade at Punic Carthage.* (Doctorate Dissertation). The University of Chicago, USA.

Wolters, E. J. (1952). Carthage and its people. *The Classical Journal, 45*(5), 191-194.

Wood, J. R. (2019). *The transmission of silver and silver extraction technology across the Mediterranean in Late Prehistory: an archaeological science approach to investigating the westward expansion of the Phoenicians.* (Unpublished Doctoral Dissertation). University College London, UK.

Yıldırım, E. (2022). Eski Mısır'da tarımsal üretim ve vergilendirme sistemi (MÖ 3100-672). *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 21*(4), 2456-2468. doi: 10.21547/jss.1117480

Yıldırım, İ. E. (2019). *Roma Cumhuriyeti'nde ortaya çıkan köle isyanları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

Yıldırım, R. (2011). *Eskiçağ tarihi ve uygarlıkları (uygarlık tarihine giriş).* İzmir: Saray Yayınları.

Yıldırım, T. ve Altungök, A. (2015). Nil, Fırat ve Dicle suyollarının ortaçağ dünyası açısından önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25*(1), 317-337. doi: 10.18069/fusbed.00509

Yılmaz, E. (2021). İpeğin doğuşu ve İpek Yolu'nda ipeğin yolculuğunun kısa tarihçesi. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(1), 95-104.

Yilmaz, L. (2016). Akdeniz ticaretinde Likya bölgesinin konumu. *Asia Minor Studies, 4*(8), 133-152.

Yurumez, H. (2016). *Modern döneme dek Afrikanın uluslararası ticaret sistemine eklemlenme süreci.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

INTERNET KAYNAKLARI

http://www.cassiciaco.it/navigazione/africa/romanitas/dei/hammon.html (erişim tarihi: 1.12.2024).

https://annuaire.tunisie.co/portfolios/1276/temple-de-baal-hammon-saturne-de-dougga-a-beja-385616 (erişim tarihi: 30.01.2025).

https://arkeofili.com/bu-antik-yunan-savas-gemisi-akdenize-hukmediyordu/ (erişim tarihi: 28.12.2024).

https://arkeofili.com/via-appia-imparatorlugu-birbirine-baglayan-2300-yillik-roma-yolu/ (erişim tarihi: 25.11.2024).

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Carthage_-_Tanit.jpg (erişim tarihi: 1.12.2024).

https://iktibasdergisi.com/2023/08/01/ecowasin-nijere-mudahalesine-iki-devlet-karsi-cikti-savas-ilani-sayariz/ (erişim tarihi: 12.12.2024).

https://museum.nbb.be/en/resources/athenian-drachma-long-tradition-ancient-currency-euro (erişim tarihi: 28.11.2024).

https://nereye.com.tr/kartaca-doneminde-ticaret/ (erişim tarihi: 12.12.2024).

https://www.arkeolojisanat.com/shop/blog/kartaca-tanrilarina-altin-sikkeler-ve-yakilmis-bebekler-sunulmus_3_1378562.html (erişim tarihi: 1.12.2024).

https://www.dinvemitoloji.com/2017/11/pon-mitolojisi.html#google_vignette (erişim tarihi: 30.11.2024).

https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/eski-medeniyetlerin-kullandigi-sikkelerdeki-simgeler/8 (erişim tarihi: 28.11.2024).

https://www.grida.no/resources/5931 (erişim tarihi: 20.11.2024)

https://www.hardmoneyhistory.com/roman-denarius/ (erişim tarihi: 28.11.2024).

https://www.okulsan.com/okulsan_urun/akdeniz-ulkeleri-fiziki-haritasi-70x100cm/ (erişim tarihi: 20.11.2024)

https://www.reddit.com/r/ArtefactPorn/comments/1eht0hf/the_ksour_essef_cuirass_typically_dated_to_the/?rdt=38886 (erişim tarihi: 12.12.2024).

https://www.reddit.com/r/lebanon/comments/clfs7z/phoenicia_byblos_tyre_and_sidon_were_three_major/?rdt=60564 (erişim tarihi: 1.12.2024).

https://www.smithsonianjourneys.org/tours/mediterranean-island-voyage/itinerary/ (erişim tarihi: 12.12.2024).

https://www.worldhistory.org/ (erişim tarihi: 28.12.2024).
https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-205/kartaca/ (erişim tarihi: 28.12.2024).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Emre Çetinkaya
Uyruğu	TC

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Lise	Muratpaşa Anadolu Lisesi	12/06/2015
Üniversite	Antalya Bilim Üniversitesi / İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi / İşletme (İngilizce)	09/07/2021
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi / Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü / Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları (YL) (Tezli)	-
Doktora		

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2 Yıl	Bentour Reisen A.Ş.	Veri Girişi

Yabancı Dil	İngilizce